

**KURMANBEK DESTANI'NIN
BAĞLAM SÖZLÜĞÜNÜN OLUŞTURULMASI
(MOLDOBASAN MUSULMANKULOV VARYANTI)**

Kübra DEMİR KELEŞ
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Prof. Dr. Cüneyt AKIN
Ocak, 2021
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KURMANBEK DESTANI'NIN BAĞLAM SÖZLÜĞÜNÜN
OLUŞTURULMASI
(MOLDOBASAN MUSULMANKULOV VARYANTI)

Hazırlayan
Kübra DEMİR KELEŞ

Danışman
Prof. Dr. Cüneyt AKIN

AFYONKARAHİSAR 2021

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**Kurmanbek Destanı’nın Bağlam Sözlüğünün Oluşturulması (Moldobasan Musulmankulov Varyantı)**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’ da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

08/01/2021

Kübra DEMİR KELEŞ

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı- Soyadı	Kübra DEMİR KELEŞ
	Numarası	170678109
	Anabilim Dalı	Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları
	Programı	Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları
	Program Düzeyi	<input checked="" type="checkbox"/> Yüksek Lisans <input type="checkbox"/> Doktora <input type="checkbox"/> Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı	Kurmanbek Destanı'nın Bağlam Sözlüğünün Oluşturulması (Moldobasan Musulmankulov Varyantı)	
Tez Savunma Sınav Tarihi	08.01.2021	
Tez Savunma Sınav Saati	14:00	

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek oy birliği – oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Elbeyi PELİT
MÜDÜR

ÖZET

KURMANBEK DESTANI'NIN BAĞLAM SÖZLÜĞÜNÜN OLUŞTURULMASI (MOLDOBASAN MUSULMANKULOV VARYANTI)

Kübra DEMİR KELEŞ

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

Ocak, 2021

Danışman: Prof. Dr. Cüneyt AKIN

Bir dilin söz varlığı, o dili kullanan toplumun maddi ve manevi kültürünün ve dünya görüşünün bir kesitidir. Eserlerde kullanılan sözcüklerin metin içerisindeki bağlamlarından hareketle, o eserin yazıldığı dönemin söz varlığı tespit edilip dönemin pek çok özelliği ortaya çıkarılabilir. Bu konuda araştırmacılara ve okuyuculara fayda sağlamak adına bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük çalışmaları yapılmaktadır. Bu sözlük çalışmaları TEBDİZ (Türk Edebiyatı Bağlamlı Dizinleri ve İşlevsel Sözlüğü) benzeri bilgisayar tabanlı yazılımlar aracılığıyla, söz konusu bağlamlı dizin ve işlevsel sözlükler bir araya getirilmektedir. Çalışmada incelenen metin, Kurmanbek Destanı Moldobasan Musulmankulov'un anlatmasıdır. Çalışmanın amacı; Kırgız sözlüklerinin söz varlığına madde başı, mevcut madde başlarına anlam katkısı sağlamak ve incelenen destan metni ile ilgili yapılacak üslup çalışmaları için veri oluşturmak olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kırgız Türkçesi, Moldobasan Musulmankulov, Kurmanbek Destanı, bağlamlı dizin, işlevsel sözlük.

ABSTRACT

CREATING THE CONTEXT DICTIONARY OF THE KURMANBEK DESTAN (MOLDOBASAN MUSULMANKULOV VARIANT)

Kübra DEMİR KELEŞ

AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE ENSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF CONTEMPORARY TURKISH DIALECTS AND
LITERATURES

January, 2021

Advisor: Prof. Dr. Cüneyt AKIN

Statement existence of a language is a cross-section of their general philosophy of life the material and spiritual culture of the public talking the language. With movement from its context within the text of the words used in literal texts, the statement existence of the period in which the work was written can be determined and many features of the period can be revealed. Contextual index and functional dictionary studies have been performed on behalf of the benefit to researchers and readers in this subject. With the help of computer-based software like TEBDİZ (Türk Edebiyatı Bağlamlı Dizinleri ve İşlevsel Sözlüğü), these dictionary studies have been gathered up the contextual index and functional words which are mentioned. In this study which is examined, Kurmanbek Epic was spoken by Moldobasan Musulmankulov. The aim of the study is contributed meaning to statement existence of Kyrgyz words. The aim of the study is to contribute meaning to the existing headings, the head of the statement existence of Kyrgyz words, and for wording studies to be done is to compose data regarding the epic text which is analyzed.

Keywords: Kyrgyz Turkish, Moldobasan Musulmankulov, Kurmanbek Epic, contextual index, functional dictionary.

ÖN SÖZ

Bu çalışmada, “Kurmanbek Destanı” adlı eserin bağlam sözlüğü oluşturulmuştur. Eser kiril harfleri ile yazıldığı için öncelikle transkribe edilmiş, daha sonra TEBDİZ sistemine yüklenmiştir. Sisteme yüklenen sözcükler üzerinde sistemli bir çalışma gerçekleştirilerek eserin bağlam sözlüğü oluşturulmuştur.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca öğrencisi olduğum, tez sürecimin en başından itibaren her zaman ilmî birikimini ve vaktini özveriyle paylaşan, tezimi nitelikli hale getirecek yönlendirmelerini eksik etmeyen, desteğini üzerimde hissettiğim sayın Prof. Dr. Cüneyt Akın’a en kalbi şükranlarımı sunarım.

Attığım her adımda bana güç ve cesaret veren, en değerli varlığım olan aileme; her zaman yanımda olacağını bilerek kendimi mutlu ve güvende hissetmemi sağlayan eşime de teşekkür ederim.

Kübra DEMİR KELEŞ

2021, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
YEMİN METNİ.....	i
ENSTİTÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KIRGIZLAR VE KIRGIZ TARİHİ

1. KIRGIZ EDEBİYATI.....	7
1.1. DESTAN	7

İKİNCİ BÖLÜM

KURMANBEK DESTANI VE VARYAN TLARI

1. KURMANBEK DESTANI	9
1.1. VARYAN TLARI	10
1.2. KURMANBEK DESTANI MOLDOBASAN MUSULMANKULOV VARYAN TININ ÖZETİ	11

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ESERİN SÖZ VARLIĞI

1. TEK ANLAMLI SÖZCÜKLER	13
1.1. İSİMLER	13
1.2. FİİLLER	16
2. ÇOK ANLAMLI SÖZCÜKLER.....	18
2.1. İSİMLER	18
2.2. FİİLLER	19

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

‘KURMANBEK DESTANI’ ADLI ESERİN BAĞLAM SÖZLÜĞÜ

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	196
KAYNAKÇA.....	199
ÖZGEÇMİŞ	201

TABLULAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. Tek Anlamlı İsimler.....	16
Tablo 2. Tek Anlamlı Fiiller	18
Tablo 3. Çok Anlamlı İsimler	19
Tablo 4. Çok Anlamlı Fiiller.....	20
Tablo 5. İncelenen Sözcükler.....	198

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

bk.: Bakınız

C: Cilt

ed.: Editör

hlk.: Halk ağzı

mec.: Mecaz

MÖ: Milattan önce

S: Sayı

s.: Sayfa

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

T.C.: Türkiye Cumhuriyeti

TDEK: Türk Dünyası El Kitabı

TDK: Türk Dil Kurumu

TTK: Türk Tarih Kurumu

TEBDİZ: Türk Edebiyatı Bağlamlı Dizinleri ve İşlevsel Sözlüğü

TT: Türkiye Türkçesi

vb.: Ve benzeri

vd.: Ve diğerleri

GİRİŞ

Destan, bir milletin tarihinin masallaştırılmış şeklidir. Tarih geçmişe ait olayları aynen yaşattığı hâlde, destan bu olayları zaman ve mekân kavramları dışında millî şuur ve gururun beslenmesine yarayacak şekilde içine alır. Bu nedendir ki millî destanların millî ruhun doğuşu, gelişmesi üzerinde oynadığı yüceltici rol tarihinkinden daha önemlidir (Demirel, 2010: 9-93).

“Destan; tarihin de tarihi değiştirmenin de hayal ile gerçeğin de sanatsal sistem ile büyüyen büyük değeridir” (İbrayev, 1998: 187).

Türk milletinin zengin bir destan mirası bulunmaktadır. Türkler tarih boyunca yaşadıkları savaşlar, göçler, kıtlıklar ve diğer büyük güçlükler karşısında sergiledikleri kahramanlıkları ulusal bir gururla destanlaştırmışlardır. Destanlar dil açısından, toplum açısından önemli bir yere sahip olduğu bilinen bir gerçektir. Destanlar zengin içeriği ile özellikle dilbilimciler ve halkbilimciler için önemli kaynaklardır.

Kırgız destanları zengin hazineye sahip olan edebi ürünlerdir. Kırgızlara ait birçok destan hâlâ canlılığını ve önemini korumaktadır. Kırgızlar, sözlü gelenekte yaşattıkları bu ürünlerle kültürlerini oluşturan her bir ögeyi kuşaktan kuşağa aktarabilmiştir. Bu destanlar Kırgız kültürünü her yönüyle ortaya koymaktadır.

Sözcüklerin anlam ve kullanımına ilişkin yapılan çalışmalar, bir milletin sanat ve edebiyatını inceleme açısından önemlidir. Ancak, “kelimenin anlamı, dil içindeki kullanımı veya kelimenin kullanıldığı şekil ya da kelimenin üstlendiği işlevden ibarettir” (Ömer, 2011: 197) anlayışının bir gereği olarak, sözcüklerin hangi bağlam içinde kullanıldığının ele alınması önemlidir. Bağlamsal sözlük (işlevsel sözlük) "contextual dictionary"; bir eserin sözvarlığını (Bir dilin söz varlığı denince, yalnızca o dilin sözcüklerini değil; deyimlerin, kalıp sözlerin, kalıplamış sözlerin, atasözlerinin, terimlerin ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bir bütün) en ince anlam farklılıklarına değin ortaya çıkaran sözlük anlamına gelmektedir (Aksan, 2015: 8-9). Bağlamı dizin ise; öğelerin işlevlerini belirleme olanağı verdiğinden ve sözcükleri bağlamlarıyla birlikte sunmasından dolayı araştırmacılara büyük kolaylık sağlayan araçlardır. (Vardar, 2007: 32). Kelimeleri, içinde bulunduğu metindeki diğer kelimeler ile aynı bağlamda incelemek, anlam açısından tam bir bütünlük elde etmemize yardımcı olmaktadır. Çalışmanın asıl konusu olan bağlamsal dizin çalışmaları ilk olarak Batı’da

görülmektedir. Özellikle kutsal metinlerin daha iyi anlaşılmasını ve ayrıntılı biçimde incelenmesi ile başlayan dizin (concordance) çalışmaları daha sonra edebî metinler üzerinde yapılan incelemelerle genele yayılmıştır. Alexander Cruden'in 1846 yılında Londra'da ve John Edibe'nin 1857 yılında Boston'da yayımladıkları dizinler İncil'i daha iyi anlayabilmeyi amaçlamıştır. F. P. Dutripon tarafından hazırlanan ve 1861 yılında yayımlanan *Bibliorum Sacrorum Concordantiae*, İncil'in Latince çevirisinin bir bağlamlı dizinidir. 1890 yılında James Strong tarafından yayımlanan *Strong's Exhaustive Concordance of the Bible* ya da yaygın bilinen adıyla *Strong's Concordance* ise, Kral James İncili'nin bağlamlı dizinidir. Teknik imkânların günümüzdeki kadar gelişmediği bir dönemde hazırlanan bu dizine, Strong ve beraberindeki yüz civarında insan emek sarf etmiştir. Günümüzde bu dizin, internet ortamında da yer almaktadır. Yine 19. yüzyılda Shakespeare'in eserleri üzerine de benzer çalışmalar yapılmıştır. 1987 yılında meşhur İran şairi Hafız Divanı üzerine de çalışma uygulanır (Şenödeyici, 2017: 282).

Türkiye'de bağlamsal sözlükleri ile ilgili yapılan ilk çalışma Öztürk (Bakî Divanı Sözlüğü [Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük], Doktora Tezi, 2007) tarafından hazırlanan doktora tezidir. Öztürk, bu çalışmasında Bâkî Divanı'nın bağlamlı dizinini hazırlamış ve sözcüklerin kullanım sıklığını belirtmiştir. Böylece Bâkî Divanı'nın söz varlığı ortaya konmuş, sözcüklere bağlamlarından hareketle anlamlar verilmiştir. Öztürk'ün (İşlevsel Sözlük Ve Osmanlı Şiirinde Bağlam, 2008), çalışmasında kullandığı yöntemi izah ettiği bir de makalesi bulunmaktadır. Şenödeyici (2011) aynı yöntemi kullanarak Nâilî Divanı'nın bağlamlı dizinini ve işlevsel sözlüğünü hazırlamıştır. Çalışmanın giriş kısmında Şenödeyici, bağlamlı dizin ve işlevsel sözlük yardımıyla şairin üslubu hakkında hangi verilerin elde edilebileceğine dair stilistik bir çalışma ortaya koymuştur. Günümüzde birçok araştırmacı, eş zamanlı olarak birçok eserin dijital ortamda bağlamlı dizinini ve işlevsel sözlüğünü çıkarmak amacıyla *TEBDİZ* (Türk Edebiyatı Bağlamlı Dizinleri ve İşlevsel Sözlüğü) projesi çerçevesinde çaba göstermektedir.

Çalışmada esas alınan Kurmanbek destanı Moldobasan Musulmankulov'un anlatmasına dayanmaktadır. Bu çalışmanın amacı; Kırgız söz varlığının zenginliğini Kurmanbek destanında tespit edip tanıkların kullanım sıklıklarının belirtilmesidir. Öte yandan söz varlığını oluşturan tanıkların kullanım sıklıklarının verilmesiyle birlikte

üslup çalışmaları için sağlam ve somut veriler ortaya konarak Kırgız Edebiyatının herhangi bir eseri üzerinde yapılacak bir üslup çalışmasına da zemin hazırlayacaktır.

Çalışma kapsamında ilk olarak tercih edilen Moldobasan Musulmankulov varyantı temin edilip, bilgisayar ortamında taratılmıştır. Kiril harfli olan eser Latin harflerine aktarılmıştır. Harf aktarımı yapılan eser gerekli düzenlemeler ve incelemeler yapıldıktan sonra internet tabanlı TEBDİZ'e yüklenmiştir.

Bu kapsamda Kurmanbek destanı gerekli işlemlerden geçerek sisteme yüklenmiş ve bağlamsal anlamlar sisteme girilmiştir. Anlam verme işlemi son bulduğunda TEBDİZ tarafından dizin ve sıklıkları oluşturulmuştur. Bu şekilde Kurmanbek destanı incelenmiş, söz varlığı ortaya konulmuş ve sözcüklere metin içerisindeki bağlamlarından hareketle anlamlar verilmiştir.

Sözlükteki madde başı anlamları Kırgız Sözlüğü (Yudahin, 2011) ve Kırgızca Türkçe Sözlük (Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi, 2010) istifade edilerek hazırlanmıştır.

Çalışma, isim ve basit fiillerin bağlamından oluşmaktadır. Tespit edilen isim ve fiillerin sıklığı belirtilip tek ve çok anlamlı olarak ikiye ayrılmıştır. Tespit edilen tek ve çok anlamlı sözcüklerin listesi ve sıklığı belirtilmiş, çok anlam olanların ise çok anlamlılık sıklığı verilmiştir.

Dilbilgisel sözcüklere bağlam sözlüğünde yer verilmemiştir. Bağlam sözlüğü oluşturulurken alfabetik sıralama yapılmıştır. Sözcüklerin tamamen köküne inilmeksizin, metindeki anlamı veren kısım madde başı olarak alınmıştır. Madde başından hareketle türeyen yeni sözcükler alt madde başı olarak değerlendirilmiştir. Bu çalışma, üretilmiş bir eser üzerinde tarama çerçevesinde betimsel bir çalışmadır. Var olan bir durumu, var olduğu biçimiyle betimlemeyi amaçlayan bir yaklaşım benimsenmiştir. Eser başka herhangi bir eserle karşılaştırılmamış, kendi bünyesinde tarama yapılarak sahip olduğu söz varlığı tespit edilmiştir.

Bağlam sözlüklerinin amacı genel sözlükler gibi söz varlığını oluşturan dil öğelerinin kökenini, türünü vb. ortaya koymak olmadığı için model alınan bağlam sözlüklerinde olduğu gibi bu sözlükte de aynı uygulamaya gidilmiştir. Sözcüklerin metinde kullanıldığı biçimi tanık gösterilerek anlamıyla birlikte verilmiştir. Söz konusu eserin orijinal ya da transkribe edilmiş haline çalışmada yer verilmemiştir.

Giriş bölümünde çalışmanın içeriği ve işleyişinin anlatılmasının yanı sıra bağlamsal sözlük hakkında da kısa bilgiler verilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde; Kırgızlar ve Kırgız tarihi hakkında bilgiler verilmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümü, Kırgız Edebiyatı adını taşır. Bu bölümde Kırgız edebiyatında destan türünün yeri ve önemine, Kurmanbek destanı, varyantları ve bu çalışmada esas alınan varyant hakkında bilgiler verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümü bağlam sözlüğünün incelendiği kısım oluşturmaktadır. Söz konusu eserin söz varlığına dair sayısal veriler burada yer almaktadır.

Çalışmanın dördüncü bölümde ise bağlam sözlüğü alfabetik olarak verilmiştir.

Çalışmamız değerlendirme ve sonuç ardından kaynakça ile son bulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KIRGIZLAR VE KIRGIZ TARİHİ

Türk tarihinin bilinen en eski kavimlerinden olan Kırgızlar, tarih boyunca Türklerin anayurdu olarak bilinen Altay ve Tanrı dağları bölgesinde yaşayan Türk boylarındandır.

Kırgız adı Ligeti'nin "*Kırgız Kavim İsminin Menşei*" adlı makalesinde vermiş olduğu bilgilere göre; Vambery Kırgız adının "kır" ile "gez" kelimelerinin birleşiminden oluştuğunu ve "kirgezen" anlamına geldiğini; Radloff ise "kırk" ve "yüz" sayılarının birleşmiş şekli olduğunu belirtmektedir. Diğer bir kaynağa göre de "kır Oğuz" , yani kır Oğuzları kelimesinden ortaya çıktığını ifade etmektedir (Çengel, 2005: 28). Kırgız adı Köktürk yazılı metinlerinde *Kırkız* şeklinde geçmektedir. Çin kaynaklarında yer alan "Kırgız" kelimesi; Grekçe "Herkis", Arap ve Fars dillerinde "Kırkız", "Hırhır" olarak karşımıza çıkmaktadır (Hudyakov, 1992; Baytur, 1992). "Kırgız" adı Moğol kaynaklarında "Kırgut", "Kırgut", "Kergut" şeklinde; Batı kaynaklarında ise "Herhiz" şeklinde yer alır, ayrıca Kalmuk ve Çinlilerin onlara "burut" şeklinde hitap ettiklerini ifade edilmektedir (Kıldıroğlu, 2013: 32-35).

Efsaneler dışında Kırgız adı üzerine bilimsel açıklamalar da yapılmaya çalışılmıştır.

Çalışmalara göre V. Radloff "kırk+yus" (Kırk yüz), Ahmet Togan "kırk+er" (Kırk kişi), D. Aytmuradov "kırk+kız" (Siyah saçlı halk), K. Petrov "kırk+guu" (Kırklar), N. Baskakov "kırk Oğuz" (Kırk Oğuzlar daha doğrusu güney veya batı Oğuzlar), A. Kononov "kırğın+kırğıt+kırğız" (Açık yüzlü, mavi gözlü halk), A. Ömürkulov "Kırgız+kırılkız" (Yenilmez, istikrarlı) gibi kendi görüşlerini bildirmişlerken (Osmonov, 2013) Necip Asım ise Türklerin nehirleri *ögüz* olarak adlandırdıklarından *Oğuz* sözünün de *Ögüz* sözünden çıkmış olabileceğini söyleyerek, Kırgız adını Kırgız-ögüz "Kırk nehir" anlamında nehir kenarında yaşayan kırk oymak şeklinde ifade etmiştir (Kıldıroğlu, 2013: 38).

Kırgızlar, Orta Asya'daki en eski milletlerden biridir. Yazılı bir dile sahip olmadıklarından dolayı köklerine ilişkin çalışmalar, bölgedeki diğer gruplar tarafından Kırgızlara yapılan atıflara dayanmaktadır. Kırgızlar ile ilgili ilk yazılı belgelere, MÖ 3. yüzyıla ait Çin kaynaklarında rastlanmaktadır. Bu dönemde Hun yöneticisi mao-tun

(mete han) tarafından Kırgız toprakları zapt edilmiş ve Kırgızlar uzun asırlar boyunca birçok göçebe imparatorlukta aktif bir şekilde savaşmışlardır.

Kırgızlar, Orta Asya'daki en eski milletlerden biridir. Yazılı bir dile sahip olmadıklarından, köklerine ilişkin çalılar bölgedeki diğer gruplar tarafından Kırgızlara yapılan atıflara dayanmaktadır. Kırgızlar ile ilgili ilk yazılı belgelere, MÖ III. yüzyıla ait Çin kaynaklarında rastlanmaktadır. Bu dönemde Hun yöneticisi Modeu tarafından Kırgız toprakları zapt edilmiş ve Kırgızlar uzun asırlar boyunca birçok göçebe imparatorlukla aktif bir şekilde savaşmışlardır. MÖ II. ve I. yüzyıllarda Tanrı Dağları'nın doğusuyla Tannu-ola arasındaki bölgede Kien-Kun adında müstakil bir devlet kurmuşlardır. Daha sonra Aral Gölü ve Hazar Denizi'nin kuzeyindeki bozkırlar ile Tanrı Dağlarına kadar yayılmışlar. MÖ 560'ta Köktürlere tâbi olmuşlardır. 758'de Köktürklerin yerine geçen Uygurların hâkimiyetine girmişlerdir. 840'ta Uygurları mağlup eden Kırgızlar, Ötüken'e yerleşerek bir devlet kurmuşlardır. Moğol imparatorluğu döneminde Çağatay ulusuna dâhil olan Kırgızlar, Asya'da Moğol üstünlüğü sona erdikten sonra, 1700 senesinde kurulan Hokand Devletinin hâkimiyetine girmişlerdir. 1867 yılında Kırgızistan'ın bir kısmı Türkistan Vilayetine bağlanmıştır. 1876 yılında Hokand tamamen Rusya'nın hâkimiyetine girmiştir. 20. yüzyılın başında Buhara, Rusların hâkimiyetine girince Kırgızlar da Çarlık Rusya'sının etkisi altına girmişlerdir. 1862'de Bişkek'te kurulan Rus Garnizonu 14 yılda tüm Kırgızistan'ı işgal altına almıştır. 1916 yılında zorunlu askerlik uygulaması Kırgızların Ruslara karşı şiddet olaylarının patlamasına yol açmış ancak Ruslar bu ayaklanmayı şiddet yoluyla bastırmışlardır. Devrimden ve kanlı bir iç savaştan sonra 1919 – 1920 yıllarında Kırgızistan'da Sovyet gücü kurulmuştur. Ruslar tarafından işgal edilen yerler, "Türkistan Bölgesi" adı altında Orenburg'a bağlı bir askerî valilik haline getirilmiştir. Orenburg'dan sonra 1867'de Taşkent merkez olmak üzere Türkistan genel valiliği oluşturulmuştur. Kırgızlar, 1873 – 1875 yıllarında Rus idaresine karşı ayaklanmışlar; 1885 Oş İsyanı'ndan sonra vuku bulan 1898 Andican isyanı yenilgiyle sonuçlanmıştır. Kırgızların en kanlı isyanı 1916'da cereyan etmiş, bu isyandan sonra binlerce aile Çin'e göçmüş ve yüzlerce insan kurşuna dizilmiştir. 1 Mayıs 1918'de bütün Türkistan, Türkistan Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti adı altında birleştirilmiş; 1926 yılında Kırgızistan, Kırgız Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti adını almıştır. Daha sonra 1936'da Kırgız Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti adını almıştır. Sovyet döneminden sonra Gorbaçov'un 1986'da başa geçmesiyle başlayan açıklık (glasnost) ve yeniden

yapılanma (perestroyka) hareketi sonucunda Kırgızistan Cumhuriyeti 12 Aralık 1992 günü bağımsızlığını ilân etmiştir (Vikipedi, 2020).

1. KIRGIZ EDEBİYATI

1.1. DESTAN

Destanlar, ait oldukları toplumun duygu ve düşüncelerini yansıtan zengin hazinelerdir. Sözlü kültür ortamında yaratılıp günümüze kadar canlılığını koruyup halkın belleğinde yer edinen destan ve destancılık geleneği önemli bir yere sahiptir.

Kökeni itibarı ile Farsça olan destan kelimesinin Türkçede ilk defa kim tarafından ve ne zaman kullanıldığı bilinmemekle beraber 9-11. yüzyıllar arasında önce divan edebiyatımıza sonrada halk diline geçtiği düşünülmektedir (Çobanoğlu, 1996: 1).

M. Fuat Köprülü destanı: “Destanlar, milletin maneviyatından, ruhundan, tarihi ve estetik varlığından kendi kendine doğmuş ortak verimlerdir” şeklinde tanımlamaktadır (Köprülü, 1981).

Bir başka tanıma göre ise destan, sözlü biçimde halk tarafından üretilmiş kahramanların olağanüstü maceralarının anlatıldığı ve ezgi eşliğinde söylenen tahkiyeye dayalı uzun şiirlere verilen genel addır (Oğuz, 2004: 5).

Destan terimi için ortak terimler kullanıldığı gibi her lehçenin kendi kelime dağarcığında bulunan bir kelimeyle de karşılanabilmektedir. Azerbaycan Türkçesinde “dastan”, Özbek Türkçesinde “dastan”, Kazan Tatar Türkçesinde “dastan, epos”, Uygur Türkçesinde “rivayet, dastan”, Kazak- Kırgızlarda “comok, cır”, Yakutlarda “olongho”, Kuman, Kırım ve Çağatay dillerinde “ırtegi, ertegü”, Başkurlarda “kobayır” olarak da ifade edildiği de dile getirilmiştir (Sulti, 1988). Çobanoğlu, bu kavramın günümüzde Türk dünyasında güncel ve tarihsel bağlamlarda aşağıdaki şekillerde kullanıldığını ifade etmektedir: “Alıptıg nımax”, “comok”, “jomok”, “cır”, “jır”, “batırlar cır”, “maadırlıg tool”, “kahramandık epos”, “kay çörçök”, “olongho”, “boy”, “epos”, “köne epos”, “batırlık ertegi” (Çobanoğlu, 2003: 14).¹

Ekici bütün Türk dünyasını kapsayacak şekilde destanı şöyle tanımlar:

“Destan; bir millet veya toplumun hayatında derin bir iz bırakmış olaylardan kaynaklanıp; çoğunlukla manzum, bazen de manzum-mensur karışık; birden fazla

¹ Ayrıca Türk dünyası destanlarının tasnif ve tanımlamalarına yönelik bazı araştırmalar için (bk. Kayıppov 1995; Naskali 1995; Ergun 1993; Dilek 1998; Aça 2000; Ekici 2002a, 2002b; Çobanoğlu 2003).

olayın aktarımına izin veren genişlikte; usta bir anlatıcı tarafından veyahut da ustalardan öğrendiğini aktaran bir çırak tarafından, bir dinleyici kitlesi önünde bir müzik aleti eşliğinde veya sadece bir ezgiyle anlatılan; sözlü olarak anlatılanlarından bazıları yazıya geçirilmiş; bir milleti veya toplumu sonuçları bakımından ilgilendiren bir kahramanlık konusuna sahip; dinlendiğinde veya okunduğunda milli değerleri, şahsi değerlerin üstünde tutmayı benimseten sözlü veya yazılı yaratmadır” (2002: 11-18).

Kırgızlar, destancılık geleneği açısından en önemli Türk halklarından biridir. Manas destanı gibi dünyanın en hacimli destanına sahip olan Kırgız Türklerinde destanlar "comok ve epos" olarak adlandırılmaktadır. Kırgız Türklerine göre destanlar, belli bir kişinin başından geçen maceraları ve iç-dış düşmanlar ile olan savaşları kahramanlarla bağlantılı olarak şiir şeklinde anlatan eserlerdir.

Kırgız Türklerinin; “Manas”, “Er Töştük”, “Kocacaş”, “ Er Töştük”, “Kocacaş”, “Er Tabıldı”, “Cañıl- Mırza”, “Kedeykan”, “Sarinci Bököy”, “Seyitbek”, “Toltoy”, “Bağış”, “Karaç- Kökül”, “Boston”, “Coodarbeşim”, “Şırdakbek”, “Gülgaaki”, “Közölşaa”, “Zıypırım Sulu” gibi elliye yakın çok varyantlı destanı bulunmaktadır. Bunlardan bazılarının derlenme ve araştırılma tarihi eskiye giderken bazıları daha yakın dönemlerde yazıya geçirilmiştir. Destanlarında geçmişinin tüm yönlerini birer tarihî- edebî eser olarak yaşatıp, bu kuvvetli kültürel gelenekleri sayesinde güçlü bir millet olarak ayakta kalabilmişlerdir diyebiliriz (Arvas, 2019: 18- 35).

Siyasî sosyal içeriği, ideolojik yapısı, hacmi ve ele aldığı konuları göz önünde bulundurulacak olursa, Kırgız destanlarını birkaç türe ayırılabilir: Örneğin; hacim itibariyle; Büyük (Çon) ve Küçük (Kence), konu itibariyle; Kahramanlık, Sosyal, Aşk ve Mitolojik destanlar (Öyke, 2004).

İncelemede çalıştığımız Kurmanbek Destanı, Kırgız Türklerine ait olan “tarihi-kahramanlık” destanlarından biridir. Kırgız Türklerinin Kalmuklara karşı vatanı ve milleti koruma amaçlı mücadelelerini yansıtan kahramanlık ana temalı destandır.

İKİNCİ BÖLÜM

KURMANBEK DESTANI VE VARYANTLARI

1. KURMANBEK DESTANI

Kurmanbek destanı teşekkül tarihi bakımından Er Tabıldı, Er Soltonoy, Canlı Mırza, Er Eşim, Taylak Batır, Ak Mööör, Seyitbek, Şırdabek gibi birçok destanın teşekkül ettiği Orta Asya’da “Kalmuk Devri” denilen zor bir dönemi, 16- 18.yüzyıllarda yaşanan tarihi olayları konu etmektedir. Destanda, Kalmukların Orta Asya’da yaptıkları istilaları anlatılmakta ve bu olaylar Türkistan, Doğu Türkistan ve Afganistan’da geçmektedir. Kurmanbek destanında yer alan olayların geniş bir coğrafyada geçmesi, bu destanda Orta Asya’daki Türk boylarının Kalmuklara karşı birlikte mücadele etmesinden kaynaklanmış olabilir. Bu destanda, Türk boylarının dış güçlere karşı belirgin bir biçimde birlikte hareket etmesi, bu destanı diğer Türk destanları içinde farklı kılmaktadır (Mukasov, 2013: 11).

Destan ilk defa 1923’te Kayim Miftakov tarafından Moldobasan Musulmankulov’dan derlenmiştir. Metin Arap harflidir. İkinci derleme, 1926’da Cuma Camgırçinov tarafından Karakol eyaletinin Ton ilçesinden Şamşı’dan yapılmıştır. M. Musulmankulov’un varyantı K. Akiyev (5.500 dize) ve S. Dıykanbayev’in varyantlarına nispeten daha kısadır. K. Akiyev eş metni sanat açısından diğerlerinden daha üst seviyededir. Eserin yapısı son derece düzenlidir, anlam bakımından derindir. Ufak tefek sıkıcı ifadelerden, eserin güzelliğini ve düzenini bozan gereksiz tekrarlardan mümkün olduğu kadar kaçınılmıştır. Bu eş metin ilk baskısı 1938’de Cusup Turusbekov’un başmuharrirliğinde; ikinci baskısı 1957’de de Seyitkızı Baykocoyev tarafından önsöz yazılarak üçüncü defa da 1970’te ise Saparbek Zakirov’un önsözü ile yayımlanmıştır (Kaya, 2015: 204).

“Kurmanbek”, gerek tarihi temelli bulunması gerek kahramanlık temalı olması hasebiyle Kırgızistan başta olmak üzere Türkiye ve Özbekistan’da dikkat çeken ve değişik çalışmalara konu olan bir destandır. Kırgızistan’da daha çok Batma Kebekova, Türkiye’de ise Nerin Köse bu destan hakkında araştırmalar yapmıştır. Nerin Köse’nin çalışmaları neticesinde Türkiye’de tanınan bu destan hakkında başka araştırmalarda mevcuttur. Kalık Akiyev varyantını inceleyen Nerin Köse’nin yaptığı çalışmalar bildiri, makale ve kitap düzeyindeki araştırmalardan müteşekkildir (Arvas, 2019: 18-35).

Kurmanbek Destanı, Manas destanında olduğu gibi bir destan dairesi içerisinde yer almaktadır. Kurmanbek- Seyitbek- Şırdakbek birbirini tamamlayan üç destan halindedir. Toktoğul, Musulmankul, Şamşı Komuzçu, Kalık, Sarıkunan (Sagınbek Dıykanbayev), M. Kalandarov gibi birçok akının farklı dönemlerde bu destanı icra etmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Ancak bunların hepsi varyantlaşmış halde değildir. Kurmanbek Destanının dört varyantı bulunmaktadır (Mukasov, 2013: 11).

1.1. VARYANTLARI

Kurmanbek destanının varyantlarından birincisi, Moldobasan Musulmankulov varyantıdır. Bu varyant, ilk defa 1923 yılında Kayim Miftakov tarafından Moldobasan Musulmankulov'dan derlenerek Arap alfabesiyle yazıya geçirilmiştir. Bu varyant, daha sonra Kiril alfabesine çevrilmiştir (Kırgız Bilimler Akademisi, El Yazıları Fonu, No: 785 (924)). Moldobasan Musulmankulov varyantı, Kalık Akıyev ve Sagınbek Dıykanbayev varyantlarından kısadır.

Destanın ikinci varyantı, Şamşı Komuzçu'nun varyantıdır. 1926 yılında Karakol İli, Ton ilçesinde yaşayan Şamşı Komuzçu'dan, Cuma Camgirçiyev tarafından derlenmiş ve Arap harfleriyle yazıya geçirilmiştir (Kırgız Bilimler Akademisi, El Yazıları Fonu, No: 46 (240)).

Üçüncü varyant, Sagınbek Dıykanbayev varyantıdır. Bu varyant, Sagınbek Dıykanbayev'in ustası olan Kalık Akıyev'in varyantına çok yakındır. Bu varyantın Kırgız Bilimler Akademisi El yazmaları Fonu'ndaki şekli hacim yönünden kapsamlı ve üslup yönünden oldukça kuvvetlidir (Kırgız Bilimler Akademisi, El Yazıları Fonu, No: 667).

Destanın en kapsamlı varyantı, Kalık Akıyev varyantıdır. Bu varyant, 1938 yılında Cusup Turusbekov'un redaktörlüğünü yaptığı ilk eserde yer almaktadır. Bu varyantın "Giriş" kısmı, Seyitkızı Baykocoyev tarafından yazılarak 1957 yılında yayımlanmıştır (Mukasov, 2013: 14).

1.2. KURMANBEK DESTANI MOLDOBASAN MUSULMANKULOV VARYANTININ ÖZETİ

Molotiya şehrinin padişahı olan Madalhan'ın çocuğu yoktur. Bir gün eşi, yanına dört hizmetçi alarak gezmeye çıkar ve kadınlardan ayrılır. Bir geyiğin çocuk emzirdiğini görür. Geyik, çocuğu bırakıp gidince Madalhan'ın eşi, onu alır ve kendisinin doğurduğunu söyleyerek şehre haber gönderir. Aksakallar çocuğun adını Kurmanbek koyarlar. Kurmanbek çok çabuk büyür ve güçlü bir çocuk olur. Yirmi yaşında Kurmanbek, Teltoru ata binip Kalmuklara saldırır ve onları memleketten sürer. Kurmanbek'ten korkan Kalmuklar, ona elçi göndererek onu han yapmak isterler. Bu arada Kurmanbek evlenmek ister ama Kırgız kızlarını beğenmez. Kauharnik şehrinde yaşayan perinin kızı Kanışay'ı beğenir ve büyük bir eğlence yaparak onunla evlenir. Kurmanbek karısını da alarak Kalmuk memleketine gidip onlara hanlık yapar.

Kurmanbek, otuz gün sonra döneceğini söyleyerek ata yurdunu ziyarete gider. Kurmanbek'in gelme şerefine eğlence düzenleyen yurdu onu yolda karşılar. Bunu fırsat bilen Korun, tuzak kurup Kurmanbek dönünce onu yakalayıp öldürecektir. Kanışay, Kurmanbek'e birini göndererek bu haberi ulaştırır. Kurmanbek, haberi alınca babasından Teltoru'yu ister ama Madalhan, atı vermez. Kurmanbek'in annesi, oğluna yardımcı olmak ister, ama bir netice alamaz. Kurmanbek, çok kızdığı halde şeriatla babaya kötü davranmanın doğru olmadığını söyleyip başka bir atla Kalmuk memleketine döner. Kanışay, Kurmanbek'in geldiğini rüyasında görüp sevinir. Kırk kızı çağırıp Kurmanbek'in geleceğini ve hazırlanmalarını söyleyerek Kurmanbek'i karşılar. Korun, Kurmanbek'in geldiğini anlayıp yetmiş bin asker toplar. Kurmanbek, rüyasında Kalmuklar tarafından öldürüldüğünü görür. Uyanınca Kanışay'a rüyasını anlatır. Kanışay, rüyayı iyiye yorar; fakat Kurmanbek ona inanmadığını söyleyerek düşman üstüne yürür. Kurmanbek kırk yiğidini çağırınca onlar savaşmak istemezler. Ancak Kurmanbek'in yalnız gittiğini gören ve Kanışay'ın feryadını duyan kırk yiğit, onun yalnız gitmesine razı olmaz ve onunla savaşa katılmak ister; ama bu defa da Kurmanbek, Korun'a ve askerlerine karşı yalnız gideceğini belirtir.

Düşman ile tek başına mücadele edip bin Kalmuk öldüren Kurmanbek, Korun'u yaralar; ancak Korun kaçıp kurtulur. Kalmukları dağıtan Kurmanbek, bir süre sonra Kökdönön atının koşamadığını ve kırk yiğitten de yardım gelmediğini görür. Düşman, atın hareket etmediğini anlayınca hanları Korun'la onun etrafını çevirerek özel

hazırlanmış bir mızrakla Kurmanbek'i yaralar. Kırk yiğit, Kurmanbek'in imdadına yetişip Kalmukları kaçırlar; ama beylerini göremezler. Yaralanan Kurmanbek de kırk yiğidi görmez, baygın yatar. Bu esnada altı yıldır görüşmediği dostu Akkan, Kurmanbek'i ziyaret etmek üzere yola çıkmıştır. Tesadüfen Kurmanbek'in baygın olduğu köprü tarafından gelen Akkan, yerde yatanın dostu olduğunu anlayıp kırk yiğidine kırk deveyi kestirip Kurmanbek ölmesin diye Allah'a dua eder. Bu sırada uzaktan gelen iki tane genç vardır. Bunlar gelip selam verirler ve misafir olduklarını, burada neler olduğunu sorarlar. Akkan, dostunu iyileştirmeleri halinde ne isterlerse vereceğini belirtir. Bunun üzerine eğer ilaçları iyi gelirse, sadece ilacın parasını alacağını söylerler. Sonra Kurmanbek'i tedavi ederler ve onun kırk günde iyileşeceğini söyleyip ilacı da Akkan'a bırakarak ayrılırlar. Daha sonra Kurmanbek kendine gelir.

Akkan, önce gidip Kanışay'la görüşerek Kurmanbek'in niçin kendisini karşılamadığını sorar. Kanışay, Kurmanbek'in kırk gündür gelmediğini söyleyince Akkan, dostunun öldüğünü söyler. Bunun üzerine Kanışay kendini öldürmek ister; fakat Akkan onu engelleyerek şaka yaptığını açıklar. Akkan'ın ardından gelen Kurmanbek Kanışay'la hasret giderir. Kalmukların kalesini alan kırk yiğit ise geri döner, Akkan'ın yaptırdığı kümbeti görüp içine girer ve beylerinin ölmediğini öğrenip yurda gelirler. Kurmanbek; Kanışay ve kırk yiğidiyle kendi memleketi Molotiya şehrine döner. Ancak önden gelen Akkan, Madalkan'ı Teltoru atın kuyruğuna bağlar ve onu süründürerek öldürür. Halkın karşıladığı Kurmanbek yeni han olur ve halk mutlu bir hayat sürer.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ESERİN SÖZ VARLIĞI

Bu çalışmada ele aldığımız sözcükleri, tür bakımından iki başlık (isim- fiil) altında inceledik. Bu kısımda yalnızca sözlüksel anlamlı sözcüklerin incelemesi yapılmıştır. Tespit edilen sözcükler, sıklık sayıları çoktan aza olacak şekilde sıralanmıştır. Sıklık sayıları aynı olan sözcükler ise alfabetik olarak sıralanmıştır. Dilbilgisel sözcükler (adıl, ilgeç, bağlaç ve ünlem) incelemeye dâhil edilmemiştir.

1. TEK ANLAMLI SÖZCÜKLER

1.1. İSİMLER

Tek anlamlı isimler en fazla 100, en az 1 kere tekrarlanmıştır. Bunların çoktan aza sıralanışı şöyledir: at (100), cigit (67), çok (68), altın (42), adam (37), nayza (34), bala (29), köz (25), kız (24), padişa (22), üy (22), katın (21), kудay (21), kişi (21), şaar (21), col (19), söz (19), temir (19), duşman (18), art (17), kalk (16), çoñ (15), kabar (15), kızıl (15), pende (15), abışka (14), kapa (14), korgon (14), törö (14), tün (14), aman (13), ata (13), çal (13), el (13), karı (12), iş (11), kılıç (11), köñül (11), tuugan (11), acal (10), arka (10), arman (10), asker (10), ala (9), açuu (8), asaba (8), aziret (8), balban (8), esen (8), kayran (8), kümüş (8), suu (8), tulpar (8), tüş (8), uul (8), alda (7), arbak (7), baldar (7), bek (7) cürök (7), darbaza (7), dooron (7), kökbörü (7), şer (7), toru (7), töşök (7), akıret (6), ayıp (6), bee (6), bolot (6), cak (6), cakin (6), çok (6), dayın (6), ene (6), er (6), erte (6), kalıñ (6), koy (6), köödön (6), köynök (6), kuş (6), makul (6), miltık (6), ok (6), peri (6), taala (6), taş (6), too (6), üst (6), apake (5), argımak (5), azap (5), bet (5), beyit (5), boz (5), cakşı (5), caşar (5), çelek (5), corgo (5), eşik (5), çukul (5), kamçı (5), karan (5), kaygı (5), kempir (5), kiyim (5), körünö (5), kulak (5), külkü (5), sakal (5), süröt (5), taman (5), tüñül- (5), usta (5), adır (4), akırettik (4), arak (4), asman (4), beri (4), cabır (4), cat (4), cıl (4), cıldız (4), çaç (4), dünüyö (4), ıyman (4), kıyal (4), kıyşañ (4), kilem (4), kök (4), kuu (4), mıktı (4), moyun (4), nar (4), orto (4), takta (4), talaa (4), tirüü (4), toy (4), töö (4), tumar (4), turnabay (4), urгааçı (4), ün (4), adamzat (3), adep (3), aga (3), alıs (3), altınduu (3), apa (3), arkan (3), aşık (3), aynek (3), baatır (3), bata (3), cark (3), coldoş (3), cöö (3), cün (3), cüz (3), çama (3), çep (3), dañ (3), daş (3), erkek (3), es (3), ezel (3), ıraazı (3), ırçı (3), ini (3), kalaluu (3), karagay (3), kariya (3), kazan (3), kelin (3), kın (3), kiyik (3), konok (3),

köpürö (3), kuduret (3), kul (3), kuyruk (3), külük (3), maal (3), mas (3), moldo (3), oomat (3), oy (3), ölöñ (3), öñ (3), paygambar (3), saadak (3), salamat (3), semiz (3), señir (3), seyil (3), sultan (3), surnay (3), şilk (3), tamak (3), tay (3), tilek (3), tuyak (3), uzun (3), acayıp (2), acıdaar (2), akmak (2), aldı (2), amanat (2), appak (2), apta (2), arça (2), arkar (2), arpa (2), asta (2), asti (2), aş (2), ayar (2), aybalta (2), ayçık (2), atake (2), ayran (2), barañ (2), bark (2), bat (2), bölök (2), böödö (2), burama (2), but (2), buudan (2), cabuu (2), candar (2), canıbar (2), casagan (2), casool (2), caza (2), celek (2), celektüü (2), cem (2), cetim (2), cılan (2), coo (2), colbors (2), cooluk (2), çañ (2), çark (2), çatır (2), çet (2), çıçay (2), çılbrı (2), çımın (2), çolpon (2), çoyun (2), dart (2), dayar (2), dombura (2), emgek (2), erkeç (2), ınak (2), kaar (2), kabat (2), kabılan (2), kabırğa (2), kadimki (2), kagaz (2), kalayık (2), kaliñdik (2), kapır (2), karaan (2), karıp (2), karışkır (2), kars (2), kayır (2), kedey (2), keme (2), kepin (2), kımkap (2), kılğır (2), kıyamattık (2), kıyın (2), koyun (2), kubat (2), kula (2), kulaç (2), kuran (2), kurgur (2), manat (2), meyman (2), milk (2), mirza (2), munar (2), olupok (2), oñ (2), ooz (2), peyil (2), pul (2), salam (2), saray (2), sıyırçı (2), şalk (2), şerbet (2), şılğır (2), şumkar (2), taba (2), taga (2), talp (2), tarançı (2), tars (2), teñ (2), tepkedey (2), tık (2), top (2), tuura (2), tuyğun (2), ubayım (2), uçmak (2), ukmuştuu (2), ulak (2), uu (2), ükök (2), zayıp (2), zorduk (2), abiyir (1), acat (1), aç (1), adildik (1), akaraat (1), akın (1), akır (1), aksarbaşıl (1), al (1), alak (1), albars (1), aldayar (1), algır (1), alık (1), alma (1), almabaş (1), alman (1), almaz (1), alp (1), amal (1), anık (1), ant (1), araçı (1), arañ (1), arga (1), arız (1), arkı (1), asbil (1), aska (1), aşkere (1), atım (1), ayak (1), aygır (1), ayıl (1), ayla (1), aylık (1), az (1), azan (1), azıraak (1), baatırlık (1), babedin (1), badirek (1), bakça (1), barçın (1), bay (1), bayge (1), beçara (1), belek (1), beles (1), bık (1), bıştı (1), biyiktik (1), bolk (1), borum (1), börk (1), bötölkö (1), bugu (1), buuday (1), bulbul (1), buşman (1), buura (1), buyuruk (1), bübü (1), bürküt (1), caa (1), caak (1), caka (1), cakut (1), calduu (1), calt (1), canaza (1), candık (1), carak (1), carık (1), carım (1), caştık (1), cazuu (1), ceek (1), ceerde (1), ceken (1), cele (1), cete (1), cıgaç (1), cılkı (1), cıpar (1), cıt (1), cin (1), cogoru (1), con (1), coruk (1), cubay (1), cumuru (1), cügön (1), cük (1), çak (1), çalgın (1), çalgınduu (1), çarayna (1), çeke (1), çelek (1), çımıldık (1), çın (1), çırak (1), çırayluu (1), çılten (1), çöp (1), çükö (1), daam (1), daarat (1), dambıl (1), darıger (1), darım (1), dariya (1), darman (1), dem (1), depkir (1), depter (1), didar (1), dobul (1), dorbo (1), döö (1), duba (1), duldul (1), duu (1), dükön (1), eek (1), eer (1), ege (1), eli (1), elik (1), eneke (1), erlik (1), ermek (1), eseb (1), eşen (1), imarat (1), itelgidey (1), iz (1), kabarçı (1), kadir (1), kak (1), kalaa (1), kalba

(1), kalp (1), kamyş (1), kanat (1), kañk (1), kaptal (1), kar (1), karang (1), karış (1), kark (1), kastık (1), kaş (1), kat (1), katıgün (1), kayıp (1), kayış (1), kazat (1), kazı (1), kazına (1), keç (1), kedeylik (1), keltek (1), kem (1), ker (1), kerege (1), kerney (1), kıbıla (1), kıdırata (1), kılım (1), kına (1), kıraan (1), kış (1), kızduu (1), kızılalak (1), kızmat (1), kiyiz (1), koco (1), koçkor (1), kolo (1) koltuk (1), korgoşun (1), koşun (1), koyon (1), koyun (1), kökül (1), kökürök (1), kömöldürük (1), köñdöy (1), könöktöy (1), köökör (1), köön (1),köt (1), köyröñ (1), kulan (1), kum (1), kumurska (1), kunan (1), kup (1), kuptan (1), kurbu (1), kurbuluu (1), kurcun (1), kursak (1), kurusun (1), kuyma (1), kuyuşkan (1), kükük (1), kümböz (1), küpsör (1), kürök (1), küyör (1), küyüt (1), mamı (1), masilet (1), maydan (1), mayıp (1), medet (1), meerman (1), mende (1), mergen (1), mıktaylı (1), miskin (1), muñ (1), munara (1), müçö (1), münöz (1), nasaat (1), nasıl (1), nike (1), nööker (1), nur (1), oçok (1), olco (1), omurtka (1), ookat (1), opa (1), ordo (1), ot (1), ölüü (1), ömöl (1), ömür (1), öpkö (1), ört (1), pas (1), perzent (1), pir (1), sabır (1), sadaga (1), salt (1), saman (1), sanaa (1), sanı (1), sapar (1), saramcal (1), sayaban (1), selde (1), sıpat (1), sıykir (1), soko (1), sol (1), som (1), sonun (1), sooru (1), suusar (1), sünnöt (1), şalı (1), şamal (1), şariyat (1), şay (1), şeyit (1), şıyrak (1), şişik (1), şor (1), şum (1), taac (1), taazim (1), tabal (1), takıya (1), taksır (1), tamçı (1), tarap (1), taraza (1), taruu (1), tattuu (1), tayış (1), taykı (1), teke (1), temingi (1), teñir (1), teñtuş (1), terek (1), teri (1), tespe (1), tez (1), tiñçı (1), tırmak (1), tiş (1), tıyn (1), til (1), tiş (1), tize (1), tizgin (1), tokmok (1), toktu (1), ton (1), topos (1), tor (1), torgoy (1), torsoy (1), totu (1), töbö (1), töbölüü (1), tumşuk (1), turna (1), tuu (1), tügöngür (1), tülkü (1), tündük (1), tüpök (1), tür (1), tüştük (1), ubada (1), uçuk (1), uraan (1), urmat (1), uuç (1), uyat (1), ürkör (1), üylüü (1), üzöngü (1), zaar (1), zambirek (1), zarp (1), zeket (1), zor (1).

Aşağıdaki tabloda söz konusu eserdeki tek anlamlı isimlerin sayısal verilerine yer verilmiştir:

Tablo 1. Tek Anlamli İsimler

Tekrar Sayıları	Tekrar Eden Sözcük Sayıları	Sıklık Sayıları
10 ve üzeri	43	940
9	1	9
8	11	88
7	11	77
6	24	144
5	25	125
4	30	120
3	60	180
2	118	236
1	336	336
Toplam	659	2255

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, tek anlamli 659 farklı isim, 2255 sıklıkta kullanılmıştır. Tabloda sol taraf, sözcüklerin kaç kere tekrarlandığını, orta kısım tekrarlanan sözcüklerin sayılarını, sağ taraf ise tekrarlanan sözcüklerin sıklık sayılarının toplamını ifade etmektedir.

1.2. FİLLER

Tek anlamli fiiller en fazla 213, en az 1 kere tekrarlanmıştır: de- (213), ayt- (115), min- (56), öl- (39), et- (25), bakır- (22), süyün- (22), cügür- (20), çakır- (20), ıyla- (20), soy- (19), çırkır- (15), körüş- (15), öp- (15), kuban- (14), aldır- (12), uk- (12), carda- (12), kama- (11), kiy- (11), calın- (10), sura- (10), çoğul- (9), attan- (8), bildir- (8), çuulda- (8), okşo- (8), bayla- (7), cıy- (7), duulda- (7), entele- (7), oltur- (7), carış- (6), cıltılda- (6), eerçi- (6), inan- (6), kayt- (6), koykoy- (6), kuçakta- (6), kuru- (6), taanı- (6), tapşır- (6), tırpıra- (6), acıra- (5), acırat- (5), ak- (5), cönö- (5), çurkura- (5), eerçit- (5), kaygır- (5), saba- (5), sagın- (5), toku- (5), tünül- (5), uç- (5), arbit- (4), aya- (4), ayık- (4), caktır- (4), cıgil- (4), erik- (4), iç- (4), izde- (4), kıyna- (4), küy- (4), oy- (4), oynot- (4), suur- (4), süylö- (4), süylön- (4), tiygiz- (4), türdö- (4), alsıra- (3), anıkta- (3), aralaş- (3), ayal- (3), ayalda- (3), baldıra- (3), bolkulda- (3), bolpoy- (3), bozdoş- (3), böl- (3), calında- (3), caltır- (3), car- (3), cara- (3), carat- (3), cul- (3), çakırt- (3), çeç- (3), dayarda- (3), kaltıra- (3), kamdan- (3), kılçay- (3), kiyin- (3), koştoş- (3), kubar- (3), kutul- (3), mal- (3), ökür- (3), öndön- (3), sakta- (3), sandal- (3), solkulda- (3), soylot- (3), süy- (3), tak- (3), talaala- (3), tegerekte- (3), tıgil- (3), til- (3), türön- (3), uturla- (3), zırkır- (3), aç- (2), alay- (2), aındı- (2), arı- (2), arttır- (2), bıcıra- (2), birinde- (2), caltılda- (2), cıl- (2), coru- (2), cötöl- (2), çabiş- (2), çalış- (2), çalkılda- (2), çayna- (2), çıñır- (2), çırma- (2), çoç- (2), çoñoy- (2), eziliş- (2), ırba- (2), kagıl- (2),

kaltala- (2), karmaş- (2), karıp (2), kıykır- (2), kıymıldat- (2), koldo- (2), kubala- (2), naalı- (2), oktol- (2), oku- (2), okuran- (2), ooru- (2), oygon- (2), sayra- (2), şaş- (2), şayla- (2), şiş- (2), tabıl- (2), taka- (2), tal- (2), tanda- (2), tapta- (2), tarat- (2), taya- (2), tiril- (2), tonkoy- (2), tooruş- (2), tögül- (2), tunar- (2), tuu- (2), tügön- (2), tüyül- (2), urmatta- (2), uula- (2), uza- (2), açış- (1), agar- (1), akıray- (1), aña- (1), añaıda- (1), asıl- (1), aşır- (1), aykır- (1), bağın- (1), balbıra- (1), baltala- (1), bayka- (1), bekin- (1), betteş- (1), bezilde- (1), birkıra- (1), bış- (1), bilin- (1), biyle- (1), bolco- (1), bolkoy- (1), boluş- (1), borsoy- (1), boytoy- (1), bulakta- (1), burtulda- (1), buu- (1), caa- (1), cabış- (1), cagın- (1), calpılda- (1), cana- (1), canç- (1), caraş- (1), cardır- (1), carkıra- (1), cayla- (1), celpi- (1), cılıra- (1), cımılta- (1), cırğa- (1), ciber- (1), cuu- (1), cügün- (1), çaçıl- (1), çaçıra- (1), çak- (1), çalkala- (1), çañır- (1), çapçı- (1), çartılta- (1), çımçı- (1), çımılta- (1), çımırkan- (1), çoy- (1), çubal- (1), daldaa- (1), dalday- (1), dañaıda- (1), dıgıdy- (1), dubala- (1), dürbü- (1), eleñde- (1), eñkey- (1), enteñde- (1), este- (1), etekte- (1), ırda- (1), ırgıt- (1), il- (1), irette- (1), iy- (1), kabış- (1), kaçır- (1), kağış- (1), kak- (1), kalday (1), kamın- (1), kansıra- (1), kapalan- (1), karış- (1), kartay- (1), kastaş- (1), kat- (1), kattal- (1), kazkanatta- (1), keliş- (1), kere- (1), keril- (1), kesil- (1), keyi- (1), kıcılta- (1), kıcıra- (1), kılakta- (1), kılay- (1), kılılda- (1), kırk- (1), kıs- (1), kıya (1), kıymılta- (1), kıyrat- (1), kızık- (1), kondur- (1), kopşo- (1), kork- (1), koşul- (1), koygula- (1), kozgol- (1), köm- (1), köñdöylö- (1), köyköl- (1), kудayla- (1), kula- (1), kulat- (1), kulpun- (1), kural- (1), kurça- (1), kutkar- (1), kuurat- (1), kuy- (1), kürkürö- (1), küt- (1), küülön- (1), küyşö- (1), küyün- (1), maktan- (1), meltire- (1), mensin- (1), mıkçıy- (1), mılgı- (1), miskalda- (1), moymolcu- (1), muñay- (1), muñdan- (1), mušta- (1), muzda- (1), okut- (1), oñdur- (1), onto- (1), oona- (1), otkor- (1), oygot- (1), öksö- (1), öksüyt- (1), ökün- (1), örttön- (1), sabuul- (1), sargar- (1), sereñde- (1), serpil- (1), sıyla- (1), sızda- (1), sool- (1), suut- (1), suyul- (1), süksöy- (1), şakılta- (1), şalday- (1), şaldıra- (1), şañdan- (1), şarkılta- (1), şarkıra- (1), şartılta- (1), şatıra- (1), şilkılta- (1), şilkıy- (1), şilte- (1), şire- (1), taamayla- (1), taap- (1), taarın- (1), talık- (1), tamçıla- (1), tamız- (1), tañ (1), taşta- (1), tat- (1), temin- (1), temteñde- (1), tepkile- (1), ter- (1), tın- (1), tıy- (1), tikçıy- (1), tirke- (1), tolukşu- (1), toorul- (1), töröl- (1), tügöt- (1), tütö- (1), tüy- (1), ürk- (1), ürpöy- (1), üylö- (1), üylön- (1), zerik- (1), zuula- (1).

Aşağıdaki tabloda söz konusu eserdeki tek anlamlı fiillerin sayısal verilerine yer verilmiştir:

Tablo 2. Tek Anlamlı Fiiller

Tekrar Sayıları	Tekrar Eden Sözcük Sayıları	Sıklık Sayıları
10 ve üzeri	22	708
9	1	9
8	4	32
7	5	35
6	11	66
5	12	60
4	17	68
3	42	126
2	57	114
1	197	197
Toplam	368	1415

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, tek anlamlı 368 farklı fiil, 1415 sıklıkta kullanılmıştır. Tabloda sol taraf sözcüklerin kaç kere tekrarlandığını, orta kısım tekrarlanan sözcüklerin sayılarını, sağ taraf ise tekrarlanan sözcüklerin sıklık sayılarının toplamını ifade etmektedir.

2. ÇOK ANLAMLI SÖZCÜKLER

2.1. İSİMLER

Çok anlamlı isimler en fazla beş, en az iki anlamda kullanılmıştır. Bunlar anlamlarına ve sıklık sayılarının çokluğuna göre şöyle sıralanmıştır.

Beş Anlamlı İsim: baş (41).

Dört Anlamlı İsimler: can (51), astı (12).

Üç Anlamlı İsimler: kün (56), iç (28), caş (25), akıl (14), caman (10), cay (5), kara (5), bel (4), cara (3).

İki Anlamlı İsimler: dos (58), kan (53), kep (45), cer (44), ak (42), curt (23), kol (21), bar (15), ay (10), tak (10), kemer (9), asıl (8), boy (7), koş (7), katar (6), kez (6), mal (6), uç (6), oyun (5), aňgeme (4), calgan (4), düynö (4), kızık (4), sırt (4), alakan (3), alkım (3), boor (3), darı (3), zar (3), bak (2), bilek (2), car (2), et (2), tamaşa (2), tuygun (2), türkük (2).

Aşağıdaki tabloda söz konusu eserdeki çok anlamlı isimlerin sayısal verilerine yer verilmiştir:

Tablo 3. Çok Anlamlı İsimler

Farklı Anlam Sayıları	Sözcük Sayıları	Sıklık Sayıları
5	1	41
4	2	63
3	9	150
2	36	426
Toplam	48	680

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, çok anlamlı 48 farklı isim, 680 sıklıkta kullanılmıştır. Tabloda sol taraf, isimlerin kaç farklı anlamda kullanıldığını, orta kısım farklı anlamda kaç tane isim olduğunu, sağ taraf ise farklı anlamlara sahip sözcüklerin sıklık sayılarını ifade etmektedir.

2.2. FİİLLER

Çok anlamlı basit fiiller en fazla on yedi, en az iki anlamda kullanılmıştır. Yedi anlamlı ve sekiz anlamlı fiil bulunmamaktadır.

On Anlamlı ve Üzeri Fiiller: al- (130), sal- (109), çık- (35).

Dokuz Anlamlı Fiil: tart- (35).

Altı Anlamlı Fiiller: kal- (145), kör- (73), cat- (65), tüş- (21).

Beş Anlamlı Fiiller: cet- (19), koy- (15), at- (11), tol- (11).

Dört Anlamlı Fiiller: kel- (124), cür- (43), bil- (34), say- (15), ur- (6), capır- (5), çap- (5), bural- (5), bat- (4).

Üç Anlamlı Fiiller: bar- (132), bol- (109), tur- (51), kara- (34), kir- (24), tokto- (18), kötör- (14), oyno- (11), bılkılda- (9), cetele- (9), arala- (8), öt- (8), aylan- (7), kon- (7), bak- (6), kıy- (5), kalkılda- (4).

İki Anlamlı Fiiller: kıl- (68), ber- (49), ket- (30), karma- (13), büt- (11), kır- (11), tap- (11), burkura- (10), kaç- (10), tiy- (9), cap- (8), kayna- (7), alış- (6), bas- (6), oylon- (6), cabıl- (5), cak- (5), carkılda- (5), kılkılda- (5), sür- (5), bur- (4), cayna- (4), caz- (4), tos- (4), ayrıl- (3), caldıra- (3), çapkıla- (3), dırkıra- (3), küçö- (3), sabıl- (3), tay- (3), toy- (3), ayda- (2), caylan- (2), çal- (2), dirilde- (2), ilin- (2), sendel- (2), sögül- (2), talkala- (2), tara- (2).

Aşağıdaki tabloda söz konusu eserdeki çok anlamlı fiillerin sayısal verilerine yer verilmiştir.

Tablo 4. Çok Anlamlı Fiiller

Tekrar Sayıları	Tekrar Eden Sözcük Sayıları	Sıklık Sayıları
10 ve üzeri	3	274
9	1	35
6	4	304
5	4	56
4	9	241
3	17	456
2	41	338
Toplam	79	1704

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, çok anlamlı sözcük yapısındaki 79 farklı fiil, 1704 sıklıkta kullanılmıştır. Tabloda sol taraf, fiillerin kaç anlamda kullanıldığını, orta kısım farklı anlamda kaç tane fiil olduğunu, sağ taraf ise farklı anlamlara sahip fiillerin sıklık sayılarını ifade etmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

‘KURMANBEK DESTANI’ ADLI ESERİN BAĞLAM SÖZLÜĞÜ

abişka: yaşlı adam, ihtiyar	<i>acalum cetse ölöyün (1388)</i>
<i>abişka dep biz kelsek (357)</i>	<i>acal cetip kün bütsö (1451)</i>
<i>abişkaga barayın (895)</i>	<i>acal cetip kün bütsö (1460)</i>
<i>abişka turup kep aytat (910)</i>	<i>acal cetip kün bütsö (1487)</i>
<i>cöö kalbaysıñ <u>abişka</u> (914)</i>	<i>acal cetse öölü (1767)</i>
<i>açuusu keldi <u>abişka</u> (918)</i>	<i>acal cetse ölot dep (1973)</i>
<i>abişkaga kılam dep (940)</i>	<i>acal cetip ölgön beym (2096)</i>
<i>abişkanı töböge (951)</i>	
<i>anda <u>abişka</u> kep aytat (2275)</i>	acat: tanrı'dan yerine getirilmesi
<i>kobo kalıp <u>abişka</u> (2285)</i>	beklenen dilek
<i>abişkaga bardı emi (2334)</i>	<i>acat algan depterden (11)</i>
<i>abişkanı şıyraktan (2339)</i>	
<i>abişkanı soyuptur (2353)</i>	acayıp: acayıp, şaşkırtıcı, tuhaf
<i>abişkanı soyuptur (2360)</i>	<i>bir <u>acayıp</u> iş körip (1017)</i>
<i>abişkanı talkalap (2362)</i>	<i>bir <u>acayıp</u> iş kördüm (1152)</i>
abiyir: şöhrət, nam, ün	acıdar: ejderha
<i>abiyir kaydan cabılar (832)</i>	<i>acıdaarday öñdönüp (1535)</i>
	<i>acıdaardın suusuna (1707)</i>
acal: ecel	
<i>acalum cetse ölöyün (964)</i>	acıra-: ayrılmak
<i>acal cetip kün bütsö (1361)</i>	<i>atımdan kantip <u>acırap</u> (827)</i>
<i>acal cetse ölörmün (1371)</i>	<i>teltoru attan <u>acırap</u> (838)</i>

acırap senden catpaymın (1283)

calgızıñdan acırap (2267)

acırat-: kurtulmasını sağlamak,
kurtarmak

acıratıp alsın dep (677)

acıratıp alalı (717)

acıratıp alalı (745)

acıratıp alarga (883)

acıratıp saldı emi (2335)

aç: aç, tok karşıtı

aç buuraday üylönüp (932)

aç-: açmak, alanını genişletmek

açkanı kelgen turbaybı (896)

orto ceri açılıp (1552)

açış-: acılamak, sızlamak, ağrımak

cigitter tartıp açışıp (1514)

açuu: sinir, öfke

on küngö açuuñ tarabay (750)

açuusu keldi abışka (918)

açuusu kelip ürpeyüp (936)

açuum menen barayın (950)

açuu duşman akıl dos (953)

açuusu kelip kurmanbek (1578)

açuusu kelip akkan dos (2282)

açuusu kelip akkan dos (2338)

adam: insan

adamdın sözün süylögön (15)

adamdın kıyın mergeni (23)

adamdı sözgö ilbedi (45)

cakın barğan adamdın (112)

adamdın baarı kamdanıp (128)

adamdın baarı süyünüp (242)

adamdın baarı çuuldap (247)

adamdın baarı mas bolup (276)

adamdın baarı cabılıp (318)

adamdın baarı koštoşup (328)

adamdın baarı bıkıldap (333)

adamdın baarı küülönüp (350)

adamdın türü başka okşoyt (359)

adamdan uşunday bolobu (365)

adamdı tirüü koyobu (367)

adamdın baarı kiret dep (390)

adamdın baarı süyünüp (521)

adamdın baarı sağınıp (523)

adamdın baarı carışıp (581)

adamdın baarı kubanıp (584)

adamdın süygön malı bar (805)

adamdın baarı tan kalıp (1090)

dit bağıp adam barabı (1230)

akıl aytar adam çok (1312)

dit bağıp adam barabı (1399)

adamdın barkın bilelek (1440)

adamdığı bolboso (1666)

adamdın tük işi çok (1692)

adam bolboyt eken dep (1978)

adamdın baarı kaldayıp (2210)

adamdın baarı bıkıldap (2214)

adamdın baarı barışıp (2254)

adamdın baarı bıkıldap (2297)

adamdın baarı candanıp (2355)

adamdın baarı tünülüp (2369)

adamdın baarı sağınıp (2387)

adamdın baarı duuldap (2402)

adamzat: insanoğlu

adamzattın balası (162)

adamzat dep bakırat (1865)

adamzat pendeden (1876)

adep: edep, iyi ahlak, incelik,
terbiye

adebin kolgo bereli (660)

adır: küçük tepeli yer

adırdan kiyik atuuga (788)

adırdı közdöy kaçıptır (1625)

adırga çıktı tayanıp (1628)

adırga çıgıp aldı emi (1639)

adildik: adillik, adil olma
durumu

adildik menen suraşıp (2411)

aga: ağabey

aga tuugan aga ini (467)

aga tuugan aga ini (589)

akıl aytçu aga çok (981)

agar-: korku, heyecan vb.
sebeplerle benzi sararmak

oşo cerde agarıp (228)

ak: 1. ak, beyaz renk

ak kuu kebin aldı emi (193)

ak kuuday bolup türülenüp (231)

ak nayzası kıkıldap (334)

ak celegi bıkıldap (335)

ak señirge barışıp (340)

ak ala sakal karısı (352)

ak boz bee soydurup (397)
ak didarın körüşüp (587)
ak barañ multık atışıp (603)
ak peyildüü süyünüp (608)
ak barañ multık atışıp (615)
ak şumkarın salam dep (708)
ak belestin uçuna (1000)
ak señirde boluptur (1007)
ak turnabay kolunda (1050)
ak nayzani kolgo alıp (1067)
ak olupogun kiydi emi (1192)
ak koçkordoy çaldı emi (1209)
ak celektüü nayzañdı (1241)
ak sarbaşıl koy soyup (1498)
ak cooluk menen buunup (1511)
ak celegin capırıp (1749)
ak tulpar atın miniptir (1838)
ak tulpar ürktü calt etip (1855)
ak uçuktuu senirdi (1936)
ak sakalı bul ele (1974)
ak kurcundun içinen (2007)
ak kiyizge saldı emi (2027)
ak argımak boz gana (2081)
tokson baştuu ak üygö (2107)
ak bolottu aldı emi (2110)
ak betiñdi alganıñ (2122)

ak tulpar menen bolpoyup (2129)

ak tulparın cetelep (2136)
ak erkeçti aldırıp (2139)
ak boz bee çaldırıp (2141)
ak tulpardın moyununan (2287)
ak asaba kalkıldap (2296)
ak erkeçti tartışıp (2307)
ak saray üygö kirgizip (2382)

2. temiz, saf, arı

ak paygambar mustapa (1302)
ak eşen dep bakırıp (1613)

ak-: akmak

kan agıp turdu talaalap (1128)
kan agıp turat ciltıldap (1138)
kan agıp tur cilt etip (1556)
kan agıp turat ciltırıp (1620)
kan agıp turat talaalap (1787)

akaraat: hakaret

ataga kılsa akaraat (956)

akıl: 1. akla yakın, doğru, makul

aytkan söziñ akıl dep (98)
aytkanıñız akıl dep (424)

aytkanıñız akıl dep (483)

aytkan sözüñ akıl dep (683)

2. akıl, düşünme

açuu duşman akıl dos (953)

akılınan kalmaktar (1581)

akılınan şaşıptır (1624)

akılı ayran kaldı emi (2069)

akılı ayran kalışıp (2255)

3. akıl, tavsiye, öğüt

anday bolso akıl dep (663)

akıl aytçu aga çok (981)

akıl aytar adam çok (1312)

akıl aytçu kişi çok (1691)

anday bolso akıl dep (2002)

akın: ozan, aşık

akındarı ırdaşıp (378)

akır: ahir, son

akırında kalmaktı (1178)

akıray-: gözlerini genişçe
açarak sinirlice bakmak

akırayıp karasa (366)

akıret: ahiret

akırette körörmün (1372)

akıretke baramın (1461)

akıretke salalı (1486)

akıret koşo baralı (1488)

akıret ketti canıbar (1801)

akırettik: ebedi, hayatın sonuna
kadar, ahiretlik

akırettik coldoşum (1259)

akırettik dos eken (1828)

akırettik dos kana (2082)

akırettik akkan dos (2109)

akmak: ahmak, akılsız

bizdi akmak kıldı dep (626)

akmaksızbı dep aytat (911)

aksarbaşıl: kazadan kurtulduğu
için kurban adama

aksarbaşıl koy soyup (1097)

al: hâl, güç, kuvvet

basarına alı çok (1793)

al-: 1. almak, kabul etmek

acat algan depterden (11)

bilgeniñçe algın dep (87)

2. fethetmek

padışa bolup algın dep (82)

3. kabul etmek, işe almak

bolcop usta aldırıp (119)

4. evlenmek

kız caktırıp alsam dep (137)

periden tandap alsam dep (140)

kimdin kızın alsam dep (145)

nike kılıp aldı emi (268)

algan zayıbı bar eken (360)

5. benzemek

ak kuu kebin aldı emi (193)

6. yakalamak

eerçitip alıp çoñ korun (372)

capırılıp aldı emi (1639)

çoguusun karmap alalı (667)

acıratıp alsın dep (678)

karmap alam dep aytıp (753)

7. kazanmak, elde etmek

kalmaktın aldı alıktı (462)

ayına altın alganı (465)

altın alıp bayışıp (466)

kalmaktan aylık alganı (472)

ayına altın aldı dep (625)

kününö kümüş aldı dep (627)

almak boldu kaltalap (707)

kök börü kılıp alam dep (710)

8. almak, kendisine bildirilmek, öğrenmek, bilgi edinmek

calgızdan kabar alıñar (460)

elden kabar alsak dep (469)

apakem kabar alıptır (472)

çetinen kabar alışıp (518)

baatırdan kabar alalı (1784)

9. avlamak

atıp algan kiyigin (618)

10. ele geçirmek

kalaasın çaap alalı (636)

çoguusun karmap alalı (656)

acıratıp alalı (745)

ala bersin kalmaktar (829)

zorduk kılıp alam dep (857)

ayaldabay alarsıñ (1179)

alıp kirip barışıp (1094)

tegerektep aldı emi (1121)

korgoşunun aldı emi (1188)

altı kurçap alıptır (1217)

tegerektep alıptır (1337)

calpı bölüp alıştık (1358)

adırga çıgıp aldı emi (1639)

aşkere körüp aldı emi (1670)

11. birlikte götürmek

eerçitip aldı moldosun (300)

anı surap alıñar (757)

cetelep alıp nak kelgin (759)

alıp kaldı canına (767)

alganı kelgen turbaybı (849)

özüm alıp barayın (898)

12. sürükleyip götürmek

kempirdi çaçtan aldı emi (913)

13. almak, kaldırmak

tak kötörüp alışıp (1092)

tak kötörüp aldı emi (382)

14. almak, kellesini uçurmak

almaday başın alamın (1462)

almaday başın almakka (1537)

15. almak, danışmak, görüş

almak

bir maalda es alıp (1933)

16. almak

köynögün alıp çakırdı (195)

köynögün alıp cügürüp (221)

kaydan taap aldıñ dep (244)

konokko elin aldırıp (254)

aydap aldı bir atın (304)

salıp alıp begiñdi (387)

aptada alıp kelem dep (433)

baştap alıp kurmanbek (509)

biz alalık kaltalap (633)

attı minip alıñar (754)

uşunu alıp minsek dep (810)

karmap alıp curtumdu (852)

attı minip alarga (882)

acıratıp alarga (883)

atka minip alalı (938)

at caktırıp alışıp (1008)

kanişaydı alganbı (1059)

atka minip alıñar (1066)

ak nayzanı kolgo alıp (1067)

taanıp alıp süyünüp (1075)

kuçaktap alıp öbüşüp (1084)

kızıl toru kız alıp (1176)

kötörüp cerden aldı emi (1195)

daarat alıp ertelep (1205)

koluna tespe aldı emi (1207)

kından suurıp alasin (1246)

bayge algan duldulum (1254)

alıp kelip tapşırdım (1405)

balasın alıp bakırıp (1423)

alıp kelip muuzdaşıp (1499)

alıp kelip bek saydı (1557)

aldım kuldu dep saydı (1558)

alıp böödö alarda (1565)

kayra tartıp alganda (1595)

catıp alıp çıgargan (1706)
alıp kelip sugargan (1708)
alıp kelip bek saydı (1716)
alayınbı dep saydı (1717)
alıp kelip çoñ korun (1725)
bura tartıp aldı emi (1731)
cığaçın aldı çoñ korun (1735)
karaanın körüp aldı emi (1742)
ce korundu közdöy bara albay
(1766)
kuçaktap alıp çırkırıp (1901)
kuçaktap alıp burkurap (1909)
kancarın suurup aldı emi (1924)
alsañ bolot temirdi (1937)
calgan körüp alıpsıñ (1982)
anıktap tartıp alamın (1990)
kança düynöñ alamın (1993)
darımdın pulun alayın (2006)
bötölkösün aldı emi (2008)
alıp kirip bardı emi (2029)
atımdı kelip albaybı (2085)
ak bolottu aldı emi (2110)
bileginen aldı emi (2114)
ak betiñdi alganıñ (2122)
kuçaktap alıp öbüşüp (2132)
tak kötörüp alıştı (2134)

beyitin körüp alıptır (2166)
kızıl kuyruk nar alıp (2181)
kızıl altın zar alıp (2182)
eliü töögö mal alıp (2183)
epsiz kümüş zar alıp (2184)
kızıl altın pul alıp (2196)
elin közdey dem alıp (2201)
coldon tosup alalı (2113)
astına ulak alışıp (2222)
calpı atın aldı emi (2324)
tak kötörüp alışıp (2326)
anıktap kabar alayın (2239)
cügürüp atın alışıp (2253)
duşmandın baarı alınıp (2389)

ala: ala, alaca renk

ala at menen kula atın (303)
ak ala sakal karısı (352)
kök ala sakal karısı (531)
kızıl ala kiyinip (1061)
ala tuyak bee soyup (1098)
kök ala ayçık celegin (1194)
ala atıñdı tappaymın (1285)
ala at menen kula attı (1455)
kızıl ala kiyinip (1529)

alak: dışarı fırlamış, çıkık gözler
(gözler hakkında)

alaker közü alayıp (1903)

alakan: 1. el, el açıp dua etmek

alakan caygan bata çok (972)

alakan caygan bata çok (1314)

2. avuç

alakanı soyulup (1808)

alay-: gözlerini fal taşı gibi
açmak

eki kezü alayıp (1686)

alaker közü alayıp (1903)

albars: çelikten yapılan, polat

albars menen burama (111)

alda: allah; ilah

alda taala kuduret (452)

alda taala kudaydın (965)

alda taala kuduret (1307)

alda taala kudaydın (1389)

caa alda dep çakırıp (1417)

alda taala kudaydın (1768)

alda taala kudaydın (2263)

aldayar: hükümdarlara,
padişahlara hürmet ifade etmek için
kullanılan söz

aldayar taksır kanımız (777)

aldı: ön, huzur; önlerinde,
huzurlarında

men aldıña keteyin (316)

padişanın aldında (416)

aldır-: aldirmek, getirmek

ustanı dayar aldırıp (92)

anan meni aldır dep (97)

ustaların aldırıp (101)

kalğanın katar aldırıp (106)

bolcop usta aldırıp (120)

cağşılının aldırıp (123)

darbazasın aldırıp (391)

miskaldap darı aldırıp (2031)

tuura tartıp aldırıp (2063)

altından cabuu aldırıp (2067)

ak erkeçti aldırıp (2139)

teltoru attı aldırıp (2342)

algır: tuttuğunu koparan,
yaman, çevik

algır bürküt kıraanım (1257)

alık: vergi

kalmaktın aldı alıktı (461)

alıs: uzak

alıstan kelgen coldoşum (768)

alıstan keldik bir meyman (1969)

alıstan kelgen kişi dep (2245)

alış-: 1. uğraşmak, zamanı bir işe vermek

calpı attanıp alıştı (541)

2. dövüşmek, savaşmak, mücadele etmek

attan tüüşüp alışıp (575)

atka minip alışıp (579)

tak kötörüp alışıp (483)

atka minip alışıp (1077)

atka minip alışıp (2306)

alkım: 1. boğaz

alkımı appak kılayıp (229)

2. boyun

alkımınan öbüşüp (570)

alkımınan öbüşüp (588)

alma: elma

almaday başın almakka (1537)

almabaş: tüfek ismi

almabaş miltık caltıldap (1540)

alman: vergi

alman zeket üşürün (86)

almaz: elmas

almazday başın alamın (477)

alp: alp, yiğit, kahraman

alp bolçuday çaması (477)

alsıra-: zayıf düşmek

kan kurmanbek alsırap (1323)

esi oop alsırayt (1814)

esi oop alsırap (1819)

altın: altın

temingisi kark altın (43)

kızıl altın cabuulap (51)

altın kemer tağınıp (54)

kızıl altın cabuulap (76)

altın üygö kirgizip (271)

altından kılğan ayçık üy (288)

altın kemer cark etip (325)
altın üygö kirgizip (389)
altın takka mindim dep (401)
ayına altın bergin dep (421)
altın taacı kiygizip (426)
altın takka mingizip (427)
altın menen kümüştü (432)
altın takka mindim dep (450)
ayına altın alğanı (465)
altın alıp bayışıp (466)
altın üygö toluptur (471)
kömöldürük som altın (545)
ayına altın aldı dep (625)
altın menen kümüşün (632)
altın menen kümüştü (706)
kızıl altın kiygizdim (732)
altın kemer çalınıp (734)
altın takta koykoyup (772)
altından kalğan seldeni (1208)
altın kemer belinde (1404)
altın kemer salınıp (1496)
altın kemer carkırıp (1681)
altın kemer caltırıp (2024)
altın çatır içine (2028)
altından saray saldırıp (2052)
içi kümüş, sırtı altın (2053)

kıyla altın çok bolup (2055)
tışına altın sıylatıp (2057)
altından cabuu aldırıp (2067)
altın menen çaptırıp (2158)
altından cabuu çaptırıp (2160)
kızıl altın zar alıp (2182)
kızıl altın pul alıp (2196)
altın kümüş kazına (2365)
altın takka mingizip (2381)
altın takka bolpoyup (2406)

altınduu: altınlı, altın karışımı yapılmış veya altınla süslenmiş

altınduu üygö kirem dep (299)
altınduu kuran moynunda (1052)
altınduu kuran moynunda (2397)

amal: çare

kaçarına amal çok (197)

aman: esenlik, sağlık, iyilik

koş aman bol dep aytıp (312)
koş aman bol dep aytıp (322)
koş aman bol dep aytıp (437)
amansıñbi çamam dep (566)
balam aman keldiñbi (571)

kurmanbek kanım amanbı (701)

amandık aytsam camanbı (702)

aman esen kalabı (1232)

koş aman bol dep aytat (1370)

koş aman bol dep aytıp (2048)

ayaş ata amanbı (2260)

aman cetti eline (2418)

amanat: emanet

ölgüçö canıñ amanat (1296)

bul düniyödö amanat (1298)

añda-: anlamak, kavramak

añdabay kaldı kanışay (194)

añdı-: beklemek, gözetlemek,
bakmak (gizlice)

añdıp çukul barıptır (176)

atayın dep añdısa (178)

añgeme: 1. sohbet

añgemege batışıp (604)

añgemege batışıp (606)

añgeme düköñ salarga (885)

2. hikâye, öykü

añgemeni salalı (611)

anık: tamamıyla

ölböy anık tirilip (2039)

anıkta-: tespit etmek,
kesinleştirmek

anıktap bakkan mal bolso (826)

anıktap tartıp alamın (1990)

anıktap kabar alayın (2239)

añılda-: çalmak, bir müziği
dinlemeyi sağlayan aleti çalıştırmak

surnayları añıldap (2309)

ant: ant, yemin

*koşo ölöm degen antum bar
(1915)*

apa: anne

apasına bardı emi (889)

apasına bardı emi (890)

apası ıylap zırkırıp (894)

apake: anneciğim

apakesi bakırıp (315)

apakem kabar alıptır (472)

apakesi calıkıp (525)

apakemdin teltoru (756)

apakesi cönödü (901)

appak: apak, bembeyaz, beyaz
ötesi

alkımı appak kılayıp (229)

appak betin cuunup (1510)

apta: hafta

apta sayın kelgin dep (419)

aptada alıp kelem dep (433)

araçı: ara bulucu, aracı

araçılar kep aytat (82)

arak: içki, alkollü içecek

canında arak köökörü (274)

arak şerbet içişip (275)

arak şerbet aş içip (597)

arak içip mas bolup (622)

arala-: 1. yaralamak

köödöngö nayza aralap (1129)

köödöngö nayza aralap (1173)

köödöngö nayza aralap (1786)

2. yol kat etmek

aralap kirse kurmanbek (1400)

3. aralamak

kalmak keldi aralap (1127)

aralap kirgen pendeden (1231)

aralap cürüp sayasın (1242)

aralap nayza salamın (1457)

aralaş-: karışmak

aralaşıp kalmakka (1536)

aralaşıp cetti emi (1544)

aralaşıp kaldı emi (1568)

arañ: güçlülkle, zar zor

arañ zorğo aç aalat (115)

arbak: ölmüş insanın hayali,
atalar ruhu

tapşırdı öziin arbakka (34)

arbagına çalınıp (56)

arbagına çalınıp (319)

arbak konor başıña (1171)

tapşırdım seni arbakka (1234)

tapşıramın arbakka (1257)

tapşırdı öziin arbakka (1526)

arbit-: çoğaltmak, arttırmak

arbitup colgo salışıp (338)

tün arbitup mol cürüp (512)

tün arbitup mol cürüp (997)

arbitup sayıp kaldı emi (1640)

arça: ardıc ağaç

arça ükök saldırıp (2066)

arçadan ükök catkırıp (2159)

arga: çare, çıkar yol, çözüm yolu

eç argasın tappaymın (1287)

argımak: argımak, dayanıklılığı ve asaleti ile ünlü bir at cinsi

argımak minip çalkıldap (332)

argımagın tüyültüp (684)

argımagın sabadı (1780)

argımagı boz eken (1826)

ak argımak boz gana (2081)

arı-: yılmak, yorulmak, bitkinleşmek

at arıtıp minelek (1439)

at arıtıp minelek (1835)

arız: ŝikayet

arız muñun aytışıp (594)

arka: arka, geri

arkasınan cabuulap (53)

arkaga nayza soylotup (60)

ce arkamda cürgön ini cok (976)

arkamda kalmak baldırap (1322)

arkamda kalğan celegim (1427)

arkañda kantip kalabız (1489)

arkan boyu uzarğan (1594)

arkasınan kubalap (1626)

arkada kaldı dep aytat (2233)

arkasın taşka tildirip (2351)

arkan: kendir, halat, kıl ya da yünden yapılmış kalın ip

arkan menen bayladı (2340)

arkan tosup çapkılap (2356)

koş arkanım tarttırğan (1832)

arkar: yaban koyunu

arkarday közün caynatıp (696)

arkarday közü caynağan (815)

arkı: arka taraftaki, uzaktaki, ileride bulunan

arkı catkan kalmakka (341)

arman: kaygı, endişe, üzüntü

armandı başka saldı emi (887)

armanın aytıp burkurap (968)

armandı başka salalı (969)

armandı başka salganım (978)

armanduu bolup sabılıp (991)

içimde tolgon arman köp (1311)

armandı başka saldı emi (1655)

armanduu bolup oltursa (1656)

armandı başka salganda (1699)

eç armanı çok bolup (2425)

arpa: arpa

arpaday kılıp küyşödü (32)

arpanı cara çaynagan (814)

art: art, arka, geri

artında kaldı bozdoşup (329)

artınan duşman küyünüp (607)

artınan çañı çubalıp (642)

elge curtkı artımdı (868)

artiñda kalgan kanişay (1239)

artiñdan kalgan calğızdan

(1286)

artımda cetim sen kaldıñ (1442)

artınan çañı burtuldapu (1572)

artına nayza soylotup (1601)

kılçayıp artın karasa (1644)

kılçayıp artın karasa (1696)

art çağında kırk cigit (1746)

kıtaylardın artına (1889)

artımdı kaytıp karayın (1919)

kayrılbadı artına (2203)

kan kurmanbek artında (2224)

kayrıluu kıldı artına (2423)

arttır-: arttırmak, çoğaltmak

muñdu maga arttırıp (1278)

kırk narga cük arttırıp (1829)

asaba: bayrak, sancak

asabası kalkıldap (550)

asabasın toktotup (1011)

asabası cımıldap (1113)

asabası kılıldap (1541)

asabası kılıldap (2215)

ak asaba kalkıldap (2296)

asaba koldo caltıldap (2317)

asbil: saf, duru, hakiki, gerçek,
doğal
duşmandın asbilası bas bolup
(278)

asıl: 1. değerli, kıymetli, itibarlı
kan kurmanbek asılıñ (47)
asıldığın bilgizip (272)
asıldığın bilgin dep (420)
asıl törö kurmanbek (1243)
asıl töre colborsum (1258)
mınday asıl bala cok (1261)
asıldığın bildirip (2350)

2. asıl, gerçek, hakiki
asıl eken çaması (163)

asıl-: hücum etmek
asıldı kündö kalmakka (33)

aska: geniş, çok büyük kaya
kurbuluu taştın askası (1429)

asker: asker
eliüü miñ asker eerçitip (344)
altımıñ miñ askerin (640)
askerdin baarı attanıp (644)
askerdi kayra taratıp (651)

askerdi kayra taratıp (664)
cetimiş miñ askeri (1108)
askerdin baarı kıymıldap (1110)
cetimiş miñ askeri (1118)
üç cüz asker kubanıp (2198)
askeri menen kurmanbek (2316)

asman: gökyüzü
asmanda cıldız birindep (1202)
asmanga çıgıp kıcırıp (1223)
asmandagı munarım (1255)
asmandagı munarım (1260)

asta: aheste, yavaş, yavaşça,
ağır

asta süylep muñayıp (230)
astan kiyin süylönüp (232)

astı: 1. önüne, huzuruna
korun kalmak astınan (407)
kökbörü tartıp astınan (529)
alar çıktı astınan (537)
kelinder çıktı astınan (539)
astınan tosup barışıp (1078)
astıña murun barayın (1918)
astına ulak alışıp (2222)

2. arkasından gitmek

astına tüşüp barıştı (542)

3. altı, astı, aşağı yüzü

astındaki kökdökön (746)

astıma kilem salbaybı

4. başlangıcı, öncesi, ilk olarak

cıldızdın astı tolgondo (1115)

astı egerde dayın çok (2354)

asti: asla, katiyen, kesinlikle

asti senden kaçpaymın (212)

asti egerde dayını çok (1758)

aş: aş, yiyecek

aş tamaktın baarısın (434)

arak şerbet aş içip (597)

aşık: aşık

sırtınan aşık boluntur (159)

aşık bolup bir dalay (164)

aşık boldum cüzüñö (1185)

aşır-: aşırmaq

tap aşırbay kars saydı (1560)

aşkere: aşikâr, apaçık, belli

aşkere körüp aldı emi (1670)

at: at

teltoru attı mingeni (42)

kırk cigittin attarı (50)

teltoru attı oynotup (57)

teltoru at minip köykölüp (61)

ala at menen kula atın (303)

aydap aldı bir atın (304)

atka mindi şart etip (324)

atka minip baarısı (351)

attarı corgo can eken (356)

atının baarın tokuşup (497)

atının baarın tokuşup (508)

atka minip cabılıp (522)

at sooruda şarkıldap (548)

celektüü nayza ceerde at (553)

attan tüşüp alışıp (575)

atka minip alışıp (579)

at suutup caratıp (652)

kubanıp atka mingende (653)

atka minip cönödü (679)

atıñdı karmap taptağın (719)

at caratıp mine kör (720)

kırk atımdı mingizdim (736)

attı minip alıñar (754)

türkükkö atın bayladı (765)
atın baylap salışıp (769)
suratıp iydi toru attı (786)
surap keldik toru attı (790)
teltoru atın bersin dep (792)
teltoru at turat baylanıp (794)
beresizbi atındı (818)
attı kantip beremin (823)
atımdan kantip acırap (827)
teltoru attan acırap (838)
eç bolboso toru attın (844)
zorduk kılıp toru attı (848)
körünö atım cetelep (864)
atımdı berbey bagamın (870)
attı saga berbeymin (874)
attı minip alarga (882)
atın berbey kaldı emi (886)
atka minip kırk cigit (888)
surap keldik toru attı (891)
berip kalsa toru attı (897)
calgızıma at berbey (908)
kaysı attı mineyin (912)
attı berbey kaldı dep (927)
atka minip alalı (938)
attın başın burdu emi (947)
attın başın burdu emi (970)
attın baarı sooluptur (1005)
at caktırıp alışıp (1008)
attarın suuğa salışıp (1009)
attı koyo berişıp (1010)
attarın bir pas otkorup (1012)
baarın atka mingizip (1040)
atka minip şañdanıp (1042)
attangıla baarıñar (1065)
atka minip alıñar (1066)
atka minip alışıp (1077)
atka minip cardanıp (1089)
attan tüştü talp etip (1130)
cıgıldım attan şilk etip (1165)
ala atıñdı tappaymın (1285)
attarıñdı tokunup (1343)
atka minip şaylanğın (1346)
atıñdı baarıñ tokunğın (1347)
kapa atımdı mingizdim (1350)
kökdönöñ attı tokunup (1391)
kiyip atka mindi emi (1395)
at arıtıp minelek (1439)
ala at menen kula attı (1455)
kökdönön atın mindi emi (1505)
atka minip kaçırıp (1512)
at arıtıp minelek (1835)
ak tulpar atın miniptir (1838)

teltoru atın oynotup (1898)

at carışıp kelatat (1946)

attan tüşüp köröt dep (1975)

teltoru attı berbeybi (2084)

atımdı kelip albaybı (2085)

at berbegen kak baş çal (2238)

cügürüp atın alışıp (2253)

calğızıña at berbey (2261)

atıñdı berbey kaldım dep (2266)

uuluñ ölüp teltoru at (2269)

atıñdı calğız mine ber (2271)

atımdın canı tınıptır (2278)

tüşö kalıp atınan (2304)

atka minip alışıp (2306)

calpı atın aldı emi (2324)

atka mipip koykoyup (2333)

ayagan atıñ uşul dep (2341)

teltoru attı aldırıp (2342)

teltoru attın aybı cok (2352)

at oonarga canı cok (2358)

atka minip çalkalap (2363)

at-: 1. vurmak

atkanın baştan uçurbas (22)

atayın dep oylonup (175)

2. savaşmak, dövüşmek

kança cılı atışıp (71)

3. avlamak

ak barañ multık atışıp (603)

ak barañ multık atışıp (615)

altı kiyik atışıp (617)

atıp alğan kiyigin (618)

adırdan kiyik atuuga (788)

4. ok atmak

atkan oktoy çırkırıp (967)

atkan oktoy çırkırıp (1591)

5. sökmek

tañ sögülüp atıptır (1203)

ata: baba

madalkan padişa atası (279)

atası kelip kubanıp (280)

ata enesi bozdoşup (314)

atası barıp körüşüp (569)

anda atası kep aytat (820)

ataga kılsa akaraat (956)

ataga kılsa akaraat (959)

atadan calğız kalğanım (977)

atasına taarınıp (990)

ezelte mende ata cok (1315)

atasına barayın (2331)

atasın minday kıldı dep (2368)

atake: baba; babacığım

atakemdi bileli (496)

atın berbey atakem (970)

atım: tutam

calgız atım darım çok (1721)

attan-: ata binmek, atlanmak,
yola çıkmak

calpı attanıp alıştı (541)

askerdin baarı attanıp (644)

cürü töröm attangın (718)

attanarda kep aytıp (1453)

attanıp koşo baralı (1485)

attanıp cürdü kalkına (2202)

attanmakka dürküröp (2188)

altı miñden attanıp (2221)

ay: 1. ay, kamer

ay çirayluu kız eken (180)

ayday bolgon kanışay (716)

meltiregen kurgur ay (1015)

ay şekildüü kanışay (1210)

ayday betin nur çalıp (2019)

2. yaklaşık otuz günlük zaman

dilimi

ayına altın bergin dep (421)

ayına altın alğanı (465)

ayına altın aldı dep (625)

eki ay boldu çıkkanı (1842)

aya-: acımak, merhamet etmek,
üzülmek

ayabay curtu naalışıp (576)

ayabay catıp kereli (659)

can ayabay uruşup (1468)

ayagan atıñ uşul dep (2341)

ayak: ayak

ayagı menen tik turgan (807)

ayal-: yavaşlama

ayal kılıp turdu emi (948)

ayal kılбай baramın (1463)

ayal kılıp toktoboy (1671)

ayalda-: durmak

ayaldabay salıñar (755)

ayaldabay baralı (939)

ayaldabay alarsıñ (1179)

ayar: yavaş, aheste yürüyüş

ayar kılbay cürö kör (721)

ayar kılbay kalmaktar (1754)

aybalta: büyük balta

aybalta condo şıñğırıp (1612)

aybalta menen saldı emi (2283)

ayçık: hilal

altından kılğan ayçık üy (288)

kök ala ayçık celegin (1194)

ayda-: 1. hayvanı sürmek, önüne alıp götürmek

aydap aldı bir atın (304)

2. atmak, kovmak

kırçak taş menen aydadı (2347)

aygır: aygır

aygır karap bee tuugan (806)

ayık-: hastalığı iyileşmek, sağlığı düzelmek

ayığıp ketse dosunuz (2005)

ayıgabı dep aytıp (2022)

ayığıp kalar dep aytıp (2049)

kan kurmanbek ayığıp (2070)

ayıl: köy

ayılga barıp keleli (495)

ayıp: ayıp, kusur, eksiklik

ayıp sözgö kalbayın (954)

az gana aybım bar eken (1180)

kılğanında aybı çok (1643)

kalğanında aybı çok (1695)

kırk cigittin aybı çok (1756)

teltoru attın aybı çok (2352)

aykır-: haykırmak

aykırıp kelet türdönüp (1534)

ayla: çare

aylasın kantip tabasın (1240)

aylan-: 1. aşırı sevgi ve hayranlık anlatan bir söz (kurban olayım) anlamında kullanılmıştır

aylanayın balam dep (565)

2. yalvarmak

aylanayın kırk cigit (731)

aylanayın kırk cigit (1349)

oy aylanayın kırk cigit (1454)

aylanayın akkan dos (1882)

3. dönmek

kayta aylanıp ketpedim (1157)

aylanıp barıp kep ayttı (1859)

aylık: vergi

kalmaktan aylık alganı (474)

aynek: cam, saydam ve çabuk
kırılır cisim

aynektey kezü carkıldap (549)

aynektey beti caltırap (1653)

aynektey bolgon közü cok (1811)

ayran: şaşkın, şaşkınlık

akılı ayran kaldı emi (2069)

akılı ayran kalışıp (2255)

ayrıl-: 1. ayrılmak

*kayranım senden ayrıldım
(1281)*

ayrılıp seni tappaymın (1282)

2. yitirmek

akkan dos kelip ayrıldım (1965)

ayt-: söylemek

araçılar kep aytat (82)

kurmanbek anda kep aytat (88)

kırk kündö baram dep aytat (90)

aytkan sözüñ akıl dep (98)

aytkanıñça saldırap (108)

kariyası kep aytat (124)

kaçan kelet dep aytat (125)

kaçan kelet dep aytıp (127)

aytıp turat sabılıp (218)

ölöñ aytıp çuuldap (263)

ölöñ aytıp duuldap (291)

koş aman bol dep aytıp (312)

koş aman bol dep aytıp (322)

koştoşup curtka kep aytıp (323)

ölöñ aytıp duuldap (336)

barganıñ üygö aytkın dep (412)

aytkanıñız akıl dep (424)

korun kalmak kep aytıp (436)

koş aman bol dep aytıp (437)

oşo sözdü ayttı emi (439)

er kurmanbek kep aytat (480)

barıp kelem dep aytat (482)

aytkanıñız akıl dep (483)

kalmaktın baarı kep aytat (485)

cürösüz kaçan dep aytat (486)

kanışayga kep aytat (500)

cata bergin dep aytat (502)

tapşırdım saga dep aytat (505)

amandıgın aytışıp (591)

arız muñun aytışıp (594)
aytkan söziün akıl dep (638)
sıykır kılıp kep aytıp (648)
amandık aytsam camanbı (702)
cigitterge kep aytat (724)
ugup turgun dep aytat (725)
kanişayga kep aytıp (752)
karmap alam dep aytıp (753)
minip oynoyun dep ayttı (793)
anda atası kep aytat (820)
kırk cigitke emi aytat (821)
kızıtalak dep aytat (822)
cigitter anda kep aytat (877)
apasına kep aytat (890)
berbey koydu dep ayttı (892)
kempir çalga kep aytat (906)
keyidiñbi dep aytat (907)
cabırkattıñ dep aytat (909)
abıška turup kep aytat (910)
akmaksınbı dep aytat (911)
aytıp bardı kırk cigit (929)
cigitterge kep aytat (949)
armanın aytıp burkurap (968)
akıl aytçu aga cok (981)
katındarga kep aytıp (1038)
kayrılıu bolsun dep aytıp (1039)

emne bolduñ dep aytat (1149)
emne bolduñ dep aytat (1150)
tüşün aytıp salganı (1166)
*korpogun mindan dep aytat
(1169)*
*kurmanbek anda kep aytat
(1183)*
azan aytıp entelep (1206)
*kurmanbek turup kep aytat
(1291)*
kurubagın dep aytat (1292)
akıl aytar adam cok (1312)
cigitterge kep aytat (1328)
catasıñbı dep aytat (1329)
emne boldu dep aytıp (1336)
körüne aytkın kırk cigit (1360)
cigitterge kep aytat (1369)
koş aman bol dep aytat (1370)
attanarda kep aytıp (1453)
tokup turgun dep aytat (1456)
kırk cigitke kep aytat (1464)
eşikke çıkpa dep aytat (1465)
kırk cigiti kep aytat (1482)
kılçaya turgun dep aytat (1483)
akıl aytçu kişi cok (1691)
sayayımbı dep aytıp (1701)
aytarına söziü cok (1794)

ayta turgan sözü çok (1810)
aylanıp barıp kep ayttı (1859)
dosum dep aytıp koyosuñ (1879)
kan kurmanbek kep aytat (1881)
men kurmanbek dep aytıp (1895)
akkan dosko kep ayttı (1896)
aytıp turgan saltım bar (1914)
kırk cigitke kep aytat (1926)
biz tileyli dep aytat (1929)
kan kurmanbek kep aytat (1934)
kanteyin dosum dep aytat (1935)
can küyörü kep aytat (1947)
dosum cakındaştım dep aytat
(1948)
salam ayttı baarina (1952)
anda akkan kep aytat (1962)
anda biröö kep aytat (1968)
ayıktıram dep aytat (1970)
aytkan söziün makul dep (2003)
babedin aytıp kaldı emi (2017)
ayıgabı dep aytıp (2022)
ar kimge barıp kep aytıp (2023)
kırk kündön kiyin aytkın dep
(2045)
koş aman bol dep aytıp (2048)
ayıgıp kalar dep aytıp (2049)
kanişay anda kep aytat (2089)

akkan dos kelip kep aytat (2102)
ölüp kaldı dep aytat (2104)
oynoymun dep kep aytıp (2120)
kalayık turup kep aytat (2230)
kayda kaldı dep aytat (2232)
arkada kaldı dep aytat (2233)
akkan dos şontıp kep ayttı
(2234)
akkan turup kep aytat (2258)
anda abışka kep aytat (2275)
tura ber minday dep aytıp
(2320)
ömür bersin dep aytıp (2401)

az: az, çok karşıtı

az gana aybım bar eken (1180)

azan: ezan

azan aytıp entelep (1206)

azap: azap, büyük sıkıntı, eziyet

azaptı başka saldı dep (928)

azabın tartıp sandaldım (1443)

azaptı başka salabız (1490)

azaptı başka salıptır (1669)

kıyla azabın tartıkan dos (1887)

azıraak: daha az

azıraak sözdü salayın (896)

azırak turdu duulaşıp (2410)

aziret: hazret, saygı, övme, yüceltme amacıyla getirilen unvan

aziret aalı şerge okşoyt (371)

aziretin çoluna (396)

aziret aalı şer ötkön (1301)

aziret dep çakırıp (1519)

aziret aalı şer kúdaa (1607)

aziret dep çakırıp (1614)

aziret aalı şerge okşoyt (1667)

aziret dep bakırıp (1748)

baatır: kahraman

er kurmanbek baatırın (192)

baatırdan kabar alalı (1784)

kayran baatır kurmanbek (1806)

baatırlık: bahadırılık, yiğitlik, kahramanlık, cesurluk

baatırlığın bilsek dep (811)

babedin: buhara şehrinin koruyucusu bahaüddin kaynaklı, orta

asya halkları destanlarında yalvararak yardım isterken kullanılan söz

babedin aytıp kaldı emi (2017)

badirek: *mec.* hiçbir şey anlamayan

şay koldogon badirek (1622)

bagın-: baş eğmek, boyun eğmek

cabırkatpay bagınar (457)

bak: 1. bahçe

bagın kırkıp kıyratıp (942)

2. ağaç

bakka kongon bulbulum (1253)

bak-: 1. bakmak, beslemek

anıktap bakkan mal bolso (826)

atımdı berbey bagamın (870)

kanday kılıp bagamın (1446)

2. bakmak, bakışı bir şey üzerine çevirmek

kıymıldatpay baktı emi (2051)

3. bakmak, tedavi etmek için ilgilenmek

kısılbay cakşı bakkın dep (2042)

kırk küngöçö bakkın dep (2044)

bakça: bahçe

imarat bakça saldırıp (2396)

bakır-: bağırarak

körüne cerden bakırdı (196)

apakesi bakırıp (315)

beri kel dep bakırıp (1029)

cıyılğın dep bakırdı (1334)

koyo berbey bakırıp (1402)

calpı cigit bakırıp (1416)

balasın alıp bakırıp (1423)

dobul kağıp bakırat (1476)

kudaylaşıp bakırıp (1518)

kocosan dep bakırıp (1542)

anda mında bakırat (1606)

koldoy kör dep bakırat (1608)

ak eşen dep bakırıp (1613)

çımırkanıp bakırıp (1615)

çolpondoy közü bakırıp (1682)

aziret dep bakırıp (1748)

kurmanbek dep bakırıp (1759)

ıylasa ünü bakırıp (1813)

adamzat dep bakırat (1865)

kurugan akkan bakırat (1907)

bir top kişi bakırat (2144)

cigittin baarı bakırıp (2329)

bala: çocuk

cıyırmada caş bala (135)

cin urganday mas bala (136)

törö bala kurmanbek (152)

adamzattın balası (162)

*cıyırmaga çıkkan bala eken
(358)*

balanı körüp kubanıp (442)

calgız bala kelipmin (456)

altıga çıktı balası (476)

katın menen balanı (504)

calgız balam kelet dep (527)

aylanayın balam dep (565)

balam aman keldiñbi (571)

altı caşar balandı (709)

altı caşar balanı (744)

*balam kantip külük taptasın
(847)*

al öñdöngön balanı (871)

altı caşar balası (880)

kan kurmanbek balanı (930)

cürü baldar keteli (961)

altı caşar balası (1421)

balasın alıp bakırıp (1423)

cetim kalgan balanı (1445)

balası ıylap çırkırap (1504)

balaga közüin saldı emi (1658)

mınday asıl bala çok (1661)

balanı közdöy saldı emi (1672)

barsa bala boytoyup (1675)

bala kukeñ cötölüp (1861)

eki bala çaş eken (1949)

balban: pehlivan, boylu boslu
ve güçlü kimse

tokson usta on balban (104)

otuz balban tört kündö (114)

balbandın baarı dañ salıp (375)

altı balban kötörüp (388)

balbandın baarı kattalıp (646)

tak oşondoy balban çok (1509)

otuz balban eerçitip (1673)

körgön balban caktırgan (1715)

balbıra-: yumuşamak, yumuşak
duruma gelmek

caranın oozu balbırap (1788)

baldar: çocuklar

çükö oynoğon baldardan (5)

oynop cürgön baldarga (448)

ınandı sözgö baldarı (530)

kete bergin baldarım (875)

padışa bolğon baldarsıñ (1960)

eç kalbay bardı baldarı (2313)

baldıra-: anlaşılması güç,
muğlak konuşmak

*arkamda kalmak baldırap
(1322)*

al añğıça baldırap (1470)

kalmak keldi baldırap (1700)

baltala-: balta ile biçmek,
baltalamak

darbazasın baltalap (631)

bar: 1. mevcut; var olmak

algan zayıbı bar eken (360)

taykı calduu canı bar (804)

adamdın süygön malı bar (805)

tolup atkan külük bar (915)

az gana aybım bar eken (1180)

küpsörgö salam barımdı (1187)

kunanga okşoş calı bar (1799)

*ar kimdin süygön malı bar
(1800)*

cetimiş eki dosum bar (1875)

altmış eki dosum bar (1877)
aytıp turgan saltım bar (1914)
asmandan tiygen carkım bar
(1915)
koşo ölö m degen antım bar
(1916)
kırma kızıl darı bar (2010)

2. tüm, hep, her

bar kiymin çeçip aldırıp (393)

bar-: 1. varmak, belli bir yaşa ulaşmak

on ekige barganı (24)
2. varmak, gitmek
kalmaktı kezdöy barmakka (36)
özü barıp söykönüp (63)
bızdın cerge bargın dep (84)
kırk kündö baram dep aytat (90)
cakın bargan adamdın (112)
kıyla cerge barsam dep (138)
kızduu cerge barışıp (142)
emi kayda barsam dep (144)
rabak közdöy baram dep (146)
dalayga bardı kubarıp (173)
bir cerge barıp konuptur (174)
añdıp çukul barıptır (176)
calgız bardı al uçup (181)

akırındap bardı emi (191)
baarı bardı çuuldap (293)
baramın dep kaldı emi (297)
kanişay barat carkıldap (307)
cönöp barat çuuldap (337)
ak señirge barışıp (340)
körmök için baratat (379)
baarı barıp süyünüp (405)
barganıñ üygö aytkın dep (412)
calpı üygö barıñar (459)
kalmaktarga barganı (464)
erigip kaldık barsak dep (470)
altı cıl boldu barganı (473)
barıp kelem dep aytat (482)
kaçan töröm barasın (488)
erte barıp tez kelgin (491)
elge barıp keleli (493)
ayılga barıp keleli (495)
baarısı oynop barışıp (514)
çekesine barışıp (517)
astına tüşüp barıştı (542)
cergesi menen barışıp (554)
calpı curtu barışıp (559)
atası barıp körüşüp (569)
altı cüz kişi barıptır (580)
erten uuga baralı (610)

kanışayga baralı (635)
kalk çoğultup baram dep (643)
çoğubuz menen baralı (655)
kurmanbekke bargin dep (668)
ıldamıraak bargin dep (673)
cıyırma kündö bardı emi (699)
cürü töröm baralı (715)
cürü çoğuu baralı (743)
ıldam barıp bat kelgin (758)
baarı salıp barışıp (763)
kirip bardı kırk cigit (755)
kayda baram kalcırap (828)
tobum menen baram dep (856)
apasına bardı emi (889)
abışkaga barayın (895)
özüm alıp barayın (898)
kempir bardı çalina (904)
aytıp bardı kırk cigit (929)
ayaldabay baralı (939)
bolboy kirip bardı emi (945)
açuum menen barayın (950)
surap bargan kırk cigit (986)
ketip barat solkuldap (1049)
astınan tosup barışıp (1078)
alıp kirip barışıp (1094)
tamam kalbay bardı emi (1119)

eköö çıgıp bardı emi (1214)
dit bağıp adam barabı (1230)
kaçırıp kantip barasın (1237)
buudanım kayda barasın (1279)
coogo kantip barabız (1340)
dayardangın barıñar (1344)
çalğınduu cerge barıştık (1355)
kantip esen barabız (1377)
ammabız birge barabız (1382)
dit bağıp adam barabı (1399)
koşo cürüp barayın (1432)
medet kılıp barayın (1434)
kalmaktarga baramın (1450)
akıretke baramın (1452)
kalmakka calgız baramın (1458)
akıret közdöy baramın (1461)
ayal kılbay baramın (1463)
calgız özüm baramın (1466)
calgız kayda barasın (1484)
attanıp koşo baralı (1485)
akıret koşo baralı (1488)
şaşıp ketip baratat (1582)
oyup ketip baratat (1584)
kılıp ketip baratat (1586)
soyup ketip baratat (1590)
tayanıp barıp takalıp (1629)

toogo ığıp bardı emi (1641)
ukul cetip bardı emi (1674)
barsa bala boytoyup (1675)
kaıp bardı oñ korun (1744)
kırıp ketip baratat (1750)
kırıp ketip baratat (1752)
*ce korundu közdöy bara albay
(1766)*
oşonun bardı oyuna (1817)
aylanıp barıp kep ayttı (1859)
kaysı dosuñ baru ele (1891)
astiña murun barayın (1918)
ce canına ukul baralbay (1939)
anısı tüşüp bardı emi (1976)
anısı kayta bardı emi (1979)
ar kimge barıp kep ayttı (2023)
alıp kırıp bardı emi (2029)
kanışay közdöy bardı emi (2073)
*akkan dos murun bardı emi
(2079)*
cılıp kırıp bardı emi (2108)
kırıp barıp akkan dos (2113)
kayta bardı süyünüp (2128)
kırkı esen barıptır (2170)
uturlap calpı baralı (2212)
altımış kişi barışıp (2223)
akkan dosko barışıp (2225)

atasına barayın (2235)
ketip barat küülönüp (2241)
kırıp bardı dañ salıp (2243)
adamdın baarı barışıp (2254)
baarı bardı kamdanıp (2301)
e kalbay bardı baldarı (2313)
akkan dos barat süylönüp (2322)
abışkaga bardı emi (2334)
katarı menen bardı emi (2406)

3. yapmak

altımış nayza bardı emi (1569)

barañ: pistonlu tüfek

ak barañ multık atışıp (603)

ak barañ multık atışıp (615)

barçın: altı yaşından büyük

kartal

agala barçın tumarım (1256)

bark: değer, kıymet

men cetemin barkına (203)

adamdın barkın bilelek (1440)

bas-: 1. yürümek

baspay turup kaldı emi (1647)

atı baspay kaltırap (1652)

atı baspay kalıptır (1668)

atı baspay kalganda (1698)

basarına alı çok (1793)

2. basmak, duman, sis vb.
çevreyi kaplamak, çökmek

şişik basıp kalıptır (1987)

baş: 1. baş, kafa

atkanın baştan uçurbas (22)

başın bir az çaykadı (723)

attın başın burdu emi (947)

almazday başın alamın (1462)

almazday başın almakka (1537)

cumuru baştuu pendede (1660)

kemerge başı tıgılıp (1739)

başı şişip könöktöy (1824)

töö başına captırgan (1831)

başın öödö kötörüp (1860)

başın öödö kuçaktap (1906)

tartuuga berem başımdı (1994)

tokson baştuu ak üygö (2107)

başın muştap çakırat (2145)

2. baş, bir topluluğu yöneten
kimse

cıyırmasında baş boldu (38)

başçı bolgon çoñ korun (118)

duşmandın asbilası bas bolup
(278)

baştap alıp kurmanbek (509)

ölümgö ketti başımız (780)

kesildi bizdin başımız (782)

3. önce

ar tamaktan baş içip (598)

4. herhangi bir durumla karşı
karşıya kalmak

karan tün başka salalı (637)

karan tün tüştü başıma (676)

armandı başka saldı emi (887)

azaptı başka saldı dep (928)

armandı başka salalı (969)

armandı başka salganım (978)

emgekti başka salganım (980)

kaygını başka salganıbı (1060)

karan tün tüştü başına (1126)

emgekti başka saldı dep (1148)

karan tün tüştü başıma (1154)

arbak konor başıña (1171)

arbak konor başıña (1172)

kaygını başka salamın (1447)

azaptı başka salabız (1490)

armandı başka saldı emi (1655)

azaptı başka salıptır (1669)

armandı başka salganda (1699)

5. baş, bir şeyin yakını veya çevresi

keregenin başında (2109)

cürögünün başına (2111)

bat: çabuk, tez, hızlı

kagaz tirkep bat cazıp (672)

ıldam barıp bat kelgin (758)

bat-: 1. dalmak, kendini bir şeye kaptırmak

tamaşaga batkıla (900)

2. batmak, güneş, ay ve yıldız ufkun altına inmek

taraza cıldız batıptır (1204)

3. batmak, bir şeyin içine girmek

kızıl kanga batışıp (1972)

4. bir şey yapmak için cesaret etmek

kızık işke batıptır (2149)

bata: hayır, dua

alakan cayğan bata cok (972)

alakan cayğan bata cok (1314)

bata berdi çurkurap (1503)

bay: zengin

altın alıp bayışıp (466)

bayge: at yarışlarında verilen ödül, başarı karşılığında verilen armağan

bayge algan duldulum (1254)

bayka-: takip etmek, gözetlemek, anlamak, dikkat etmek

eki çağın baykadı (722)

bayla-: bağlamak

türkükkö atın bayladı (765)

atın baylap salışıp (769)

teltoru at turat baylanıp (794)

mamıda turat baylanuu (802)

arkan menen bayladı (2340)

kuyruguna bayladı (2343)

tirüülöy baylap butunan (2345)

beçara: biçare, çaresiz

beçarasın ondurup (2033)

bee: kısrak, dişi at

ak boz bee soydurup (397)

aygır karap bee tuugan (802)

kulan karap bee tuugan (808)

ala tuyak bee soyup (1098)

ay tuyaktan bee çalıp (2018)

ak boz bee çaldırıp (2142)

bek: bey

daam sızgan bekterden (9)

salıp alıp begiñdi (387)

karay salsa begi çok (1028)

begim bugün kelet dep (1031)

kalmaktın begi çoñ korun (1161)

alıp kelip bek saydı (1557)

alıp kelip bek saydı (1716)

bekin-: saklanmak, gizlenmek

bekingenge koyboybuz (1480)

bel: 1. bel, dağ sırtlarında geçit
veren çukur yer

beles beles bel ötkön (1300)

2. bel

altın kemer belinde (1404)

belime tüyüp alayın (1403)

3. bel, bir şeyin orta bölümü

belden töşök saldırıp (2030)

belek: hediye armağan

altı caşar belegim (1428)

beles: tepe, dağın sırtı

ak belestin uçuna (1000)

ber-: 1. vermek

birinde pirge kol bergen (1)

egem süyüp col bergen (3)

oomattı kuday bergeni (21)

alar tura bersin salamat (134)

köynögümdü bergin dep (199)

*köynögüm berbey kurmanbek
(210)*

köynögüm ber keteyin (216)

esebin curtka beriptir (385)

*öz kolum menen berem dep
(435)*

ayına altın bergin dep (421)

kününö kümüş bergin dep (423)

adebin kolgo bereli (660)

teltoru atın bersin dep (792)

beresizbi atıñdı (818)

attı kantip beremin (823)

ala bersin kalmaktar (829)

atımdı berbey bagamın (870)

attı saga berbeymin (874)

atın berbey kaldı emi (886)

berbey koydu dep ayttı (892)
berip kalsa toru attı (897)
calgızıma at berbey (908)
attı berbey kaldı dep (927)
atın berbey atakem (970)
kaygını bizge beriptir (1332)
kırk candık berip kудaydan
(1928)

tartuuga berem başımdı (1994)
kırk narımdı bereyin (1996)
kırk zarımdı bereyin (1998)
kızmat kılıp bereyin (2001)
ölçöp berdi darısın (2046)
teltoru attı berbeybi (2084)
tilegim kудay berbedi (2095)
tilegin kудay berişip (2175)
at berbegen kak baş çal (2238)
calgızıña at berbey (2261)
atıñdı berbey kaldım dep (2266)
kудay berip kaldı dep (2268)
kудay berip salıptır (2273)

2. fiillere süreklilik anlamı katar

kete bergin baldarım (875)
attı koyo berişip (1010)
koyo berbey bakırıp (1402)
bata berdi çurkurap (1503)

öte berdi kamçılap (1852)
atıñdı calgız mine ber (2271)
kapır çal calgız cürö ber (2272)
bura tarta bergiçe (2286)
tura ber munday dep aytıp
(2320)

beri: beri, konuşanın önündeki iki uzaklıktan kendisine daha yakın olanı

körünöö beri kelgin dep (200)
beri kel dep bakırıp (1030)
beri kel dep çakırat (1477)
beri çıkkın oynoybuz (1481)

bet: yüz, çehre, surat

appak betin cuunup (1510)
aynektey beti caltırap (1653)
ayday betin nur çalıp (2019)
ak betiñdi alganıñ (2122)
karmap betten öbüşüp (2303)

betteş-: karşılaşmak, yüzleşmek

çakındaşıp betteşip (561)

beyit: mezarlık

beyitin tamam bütürüp (2068)

coldon beyit körüptür (2153)
ukmuştuu kaday beyit dep
(2154)

kurmanbektin beyitin (2164)
beyitin körüp alıptır (2166)

bezilde-: soluğu tükenircesine
durup dinlenmeden konuşmak

bezildeşip kırk cigit

bıcıra-: cıvıldamak

torgoy sayrap bıcırap (1222)
kalmaktın baarı bıcırap (1324)

bil: çok küçük bir nesnenin, su damlasının yere veya herhangi bir şey üzerine düşmesiyle çıkan hafif ses

nayza kirdi bil etip (1164)

bilkılda-: 1. yavaş hareket etmek

ceek tartıp bilkıldap (330)
adamdın baarı bilkıldap (333)
ak celegi bilkıldap (335)
kalmaktın baarı bilkıldap (1528)
adamdın baarı bilkıldap (2214)
adamdın baarı bilkıldap (2297)

emi kerney tartıp bilkıldap
(2315)

2. titremek

nayzanın uçu bilkıldap (995)

3. halsiz düşmek

kayran töreñ bilkıldap (1139)

birkıra-: parçalanmak,
parçalanıp dökülmek, ufalanmak

taruuday bolup birkırap (688)

bış-: pişmek

eti bışıp catkanda (2143)

bıştı: dört yaşına basan at

cañı bıştı mal ele (747)

bil-: 1. bilmek

bilgeniñçe algın dep (87)
padışa boldum bilgin dep (404)
padışa boldum bilsin dep (413)
kalmaktı tamam bilgizip (428)
ammanın baarın bildim dep
(451)
enekemdi bileli (494)
atakemdi bileli (496)
tuugandıgın bilermin (507)

menin cayım bildiñbi (733)

baatırlığın bilsek dep (811)

bilesizbi dartımdı (819)

çal bolgonum biliptir (859)

calgızdığım bilindi (983)

kanışay tüştö biliptir (1021)

perinin kızı bilet dep (1032)

kandın kızı bilet dep (1034)

ölör cerin bildi emi (1193)

sen bilesiñ ene çok (1318)

adamdın barkın bilelek (1440)

ton kadırın bilelek (1441)

öz bilgenin bir kıyla (1585)

öz bilgenin kırk cigit (1751)

dosum meni bilbeybi (2087)

akkan dosko bilgizip (2384)

2. öğrenmek, haberi olmak, bilgi

almak

tügöngür seni bilgemin (201)

3. tabi kılmak

asıldığın bilgizip (272)

asıldığın bilgizip (298)

asıldığın bilgin dep (420)

kılımdı cara bilgizdim (733)

kırk cigit cara bilgizdim (738)

sultandığım bilgizdim (740)

kırk cigit saga bilgizdim (1352)

4. yönetmek, idare etmek

kalkın tamam bilgizip (2394)

irettep curtun bildi emi (2395)

bildir-: bildirmek

paşaalığın bildirip (392)

kıyalı menen bildirip (2059)

uzununça bildirip (2061)

kıyalı menen bildirip (2065)

kıyal menen bildirip (2163)

cazuu menen bildirip (2165)

tulparlığın bildirip (2348)

asıldığın bildirip (2350)

bilek: 1. bilek, güç, kuvvet

kaçırıp kaldı bilekke

2. bilek

bilginen aldı emi (2114)

bilin-: bilinmek, fark edilmek

tirilgeni bilinip (2040)

birinde-: dağılmak

asmanda cıldız birindep (1202)

kulpungan çaçı birindep (1413)

biyiktik: yükseklik

biyiktigi seksen kez (93)

biyle-: yönetmek, idare etmek

top cıyındı biylegen (17)

bol-: 1. yetişmek, olgunlaşmak

serpilip mıktı bolgondon (13)

oyron mıktı bolgonu (19)

2. olmak

cıyırmasında baş boldu (38)

carılbas kara taş boldu (39)

eki közü cem boldu (41)

bolboy çıktı buralıp (67)

padışa bolup algın dep (83)

başçı bolgon çoñ korun (118)

köp iraaızı boluptur (157)

sırtınan aşık boluptur (159)

aşık bolup bir dalay (164)

kanday candar bolot dep (171)

kaynap içi boldu çok (198)

körünöo kelgen men bolsom
(214)

körgönü kelgen sen bolsoñ (215)

ak kuuday bolup türlönüp (231)

adamdın baarı mas bolup (276)

candaganı kız bolup (277)

duşmandın asbilası bas bolup
(278)

koş aman bol dep aytıp (312)

koş aman bol dep aytıp (322)

adamdan uşunday bolobu (365)

padışa boldum bilgin dep (404)

padışa boldum bilsin dep (413)

anday bolso makul dep (425)

koş aman bol dep aytıp (437)

catıp kaldı kan bolup (440)

iraaızı boldu baarısı (447)

altı cıl boldu barganı (473)

alp bolçuday çaması (477)

anday bolso makul dep (484)

arak içip mas bolup (622)

taruuday bolup birkırıp (688)

almak boldu kaltalap (707)

ayday bolgon kanışay (716)

katuu semiz boluptur (797)

opsuz semiz boluptur (799)

altımışta çal bolso (826)

anıktap bakkan mal bolso (826)

katın bolso tabılar (831)

kartayıp kalgan men bolsom
(835)

eç bolboso toru attın (844)
çal bolgonum biliptir (859)
mırza bolup cürörsüñ (917)
kaptaldan caagan kar bolup
(934)
karagan pende tañ bolup (935)
bolboy kirip bardı emi (945)
bolboyt eken dep uktum (957)
içi küyüp çok bolup (988)
izderge kişi çok bolup (989)
armanduu bolup sabılıp (991)
oylonsoñ kapa boluptur (1002)
ak señirde boluptur (1007)
kapa bolup keliptir (1020)
kayrılıu bolsun dep aytıp (1039)
esi oop boldu tañ (1057)
dayar bolup kalıptır (1109)
kuptan maalı bolgondo (1116)
emne bolup kaldı dep (1147)
emne bolduñ dep aytat (1149)
aşık boldum cüzüñö (1185)
kaynap içim çok boldum (1269)
cabılıp duşman köp bolup (1271)
kapa bolup kaygırdım (1280)
emne boldu dep aytıp (1336)
calgız da bolso köröbüz (1364)

tepkedey bolgon korgondun
(1338)
koş aman bol dep aytat (1370)
kaynap içim çok boldu (1437)
karaşkan tuugan çok boldu
(1438)
ölsöm şeyit bolom dep (1522)
cele bolup uzargan (1596)
saadagında ok bolup (1637)
oyron bolgon kök dönön (1646)
teminse da tük bolbodu (1650)
armanduu bolup oltursa (1656)
adamdığı bolboso (1666)
kurmanbegi çok bolup (1761)
calındap içi çok bolup (1763)
can coldoşu çok bolup (1764)
anda kukeñ çok bolup (1774)
oyron bolgon kökkaşka (1797)
aynektey bolgon közü çok (1836)
eki ay boldu çıkkanı (1842)
kaysı doston bolosuñ (1878)
sen kurmanbek bolgon soñ
(1893)
padışa bolgon baldarsıñ (1960)
adam bolboyt eken dep (1978)
kıyamat kayım bolguça (2000)
köñdöy bolup kaldı emi (2015)

koş aman bol dep aytıp (2048)

kıyla altın çok bolup (2055)

dosuñ ketip çok boldu (2090)

küyüp içim çok boldu (2091)

kırk kün boldu daynı çok (2093)

dosun üydö çok bolup (2098)

emne boldu kanışay (2115)

toodoy bolup toñkoyup (2289)

çala can bolup kaldı emi (2293)

koygun dese tük bolboyt (2337)

*duşmandın barı çok bolup
(2370)*

tuuganı çoquu köp bolup (2371)

kündö cıyın top boldu (2413)

oyun külkü köp boldu (2414)

ookattın biröö çok boldu (2415)

eç armanı çok bolup (2525)

**3. olmak, bulunmak, mevcut
olmak**

kayda da bolso ölobüz (1362)

bolco-: zaman belirlemek,
anlaşmak

bolcop usta aldırıp (120)

bolc: korkunca ‘‘yüreği hop
etme’’

catıp kaldı bolc etip (1414)

bolcoy-: büyük, iri yarı
görünmek, tombul görünmek

karap turat bolcoyup (774)

bolculda-: boğazı düğümlenmek,
tıkanmak

ıylap barat bolculdap (986)

*kurmanbek ıylap bolculdap
(992)*

*boz corgo menen bolculdap
(1047)*

bolot: polat, çelik

darbazası bolotton (110)

darbazası bolotton (116)

bolotton kılğan darbaza (1513)

uçuna bolot şiregen (1704)

alsañ bolot temirdi (1937)

ak bolottu aldı emi (2110)

bolpoy-: şekil itibariyle
kocaman, şişman, fakat gevşek olmak

*ak tulpar menen bolpoyup
(2129)*

*madalkan kak baş bolpoyup
(2256)*

altın takka bolpoyup (2406)

boluş-: birinden yana olmak, birine taraftar, yandaş olmak, desteklemek

şaarın salıp boluşup (130)

boor: 1. dağın, uçurumun vb. yamacı

kapa toonun boorunan (1102)

car boorunda kemedan (1319)

2. bağır; göğüs

boorubuzdan cardırıp (1341)

borsoy-: tombul ve şişman olmak

bir cigit catat borsoyup (1857)

borum: çok güzel, çok değer verilen

borumu artık kanışay (1048)

boy: 1. vücut, beden

sultan boyum çoñoytkon (1317)

boy tumarı şıñgırıp (1539)

2. boy, bir şeyin tabanı ile en yüksek noktası arasındaki uzaklık

arkan boyu uzargan (1594)

bütkön boyu çeletey (1803)

kapa coldun boyuna (1805)

darıyanın boyunda (1815)

bütkön boyuñ kaniñ ay (1868)

boytoy-: hareketlerinde çocuğa benzemek; kımıldamak, yürümek

barsa bala boytoyup (1675)

boz: kır ya da açık kurşunî renk (at için)

ak boz bee soydurup (397)

boz corgo menen bolkuldap (1047)

argımagı boz eken (1826)

ak argımak boz gana (2081)

ak boz bee çaldırıp (2141)

bozdoş-: ağlayıp sızlamak

ata enesi bozdoşup (314)

toktoy tur dep bozdoşup (317)

artında kaldı bozdoşup (329)

böl-: bölmek

köñülüm caman bölünöt (1064)

calpı bölüp alıştık (1358)

bölüp koygon kagazda (2009)

bölök: başka, bilinenden ayrı,
farklı

kırk bölök üygö kirgizip (431)

bölöktü kantip minemin (824)

böödö: beklenmeyen, vakitsiz,
görünmez (kaza)

alıp böödö alarda (1565)

cıgılıp böödö kalarda (1567)

börk: genellikle hayvan
postundan yapılan başlık

suusardan börk kıygizdim (739)

bötölkö: şişe

bötölkösün aldı emi (2008)

bugu: erkek geyik

buguday kezü caynagan (817)

bulakta-: hareket ettirmek,
sallamak

takıyası bulaktap (536)

bulbul: bülbül

bakka kongon bulbulum (1253)

bur-: 1. çevirmek; bir şeyin
yönünü değiştirmek

attın başın burdu emi (227)

bura tartıp aldı emi (1731)

bura tarta bergiçe (2286)

2. dönmek

burulup nayza salasıñ (1276)

bural-: 1. kıvrılmak

bolboy çıktı buralıp (67)

kuştay uçup buralıp (165)

2. kışkırtmak, tahrik etmek

duşmandın içi buralıp (69)

3. yorulmak, hâlsiz düşmek

kalmaktar kaçtı buralıp (77)

4. acı çekmek, ızdırap çekmek

moynunan karmap buralıp (227)

burama: burgu

albars menen burama (111)

buraması cüz kulaç (121)

burkura-: 1. kıvrım kıvrım
yükselmek

cıpar cıtı burkurap (224)

2. hüngür hüngür ağlamak

calgız uuluñ burkurap (878)
cigittin baarı burkurap (893)
armanın aytıp burkurap (968)
kanişay körüp burkurap (1220)
aytıp aytıp burkurap (1288)
a kudaylap burkurap (1373)
uraan tartıp burkurap (1747)
dosun körüp burkurap (1900)
kuçaktap alıp burkurap (1909)

burtulda-: kıvrım kıvrım
yükselmek

artınan çañı burtuldapu (1572)

buşman: pişmanlık, endişeli
içiñde turat buşmanıñ (1247)

but: ayak
üzöngü butta kagışıp (760)
tirüülöy baylap butunan (2345)

buu-: sıkı bağlamak
ak cooluk menen buunup (1511)

buudan: dayanıklı, güçlü
kahraman

buudanım kayda barasın (1279)

buudaniñ catıp kaldı emi (1732)

buuday: buğday

buudaydı cara çaynagan (816)

buura: bugra, erkek deve

aç buuraday üylönüp (932)

buyruk: buyruk, emir

buyrugu menen keldim dep (453)

bübü: tabip kadın

sultan bübüm çoñoytkon (974)

bürküt: *mec.* kahraman, bahadır
algır bürküt kıraanım (1257)

büt-: 1. bitmek

tokson kündö bütürüp (105)

cüz kündö büttü korgonu (132)

korgonu büttü tamamat (133)

oyun külkü büttü emi (294)

acal cetip kün bütsö (1361)

acal cetip kün bütsö (1451)

acal cetip kün bütsö (1460)

acal cetip kün bütsö (1487)

kümbözü bütüp toktolup (2054)

kazal büttü tamamam (2426)

2. bitmek, yetişmek

bütökön boyu çelektey (1487)

caa: sahip, iye, malik

caa alda dep çakırıp (1417)

caa-: (yağmur, dolu, kar için)
yağmak

*kaptaldan caagan kar bolup
(934)*

caak: çene

caaktan arı saldı emi (2291)

cabil-: 1. yönelmek, bir tarafa
doğru yürümek, yol almak

can cabila cügürüp (243)

şaardan çıktı cabilip (308)

adamdın baarı cabilip (318)

atka minip cabilip (522)

2. dağılmak, yayılmak,
kaplamak

cabilip duşman köp bolup (1271)

cabır: cebir, baskı, zulüm

cabırkatpay bağıñar (457)

cabırkattıñ dep aytat (909)

canıma cabır ilindi (984)

*cabırkap mında catkan dos
(1885)*

cabış-: yapışmak

cabışıp kalıp oşo cerde (2294)

cabuu: örtü

altından cabuu aldırıp (2067)

altından cabuu çaptırıp (2160)

cagin-: hoşla gitmeye çalışmak,
yaranmak

caķşı söz menen cagiñar (458)

cak: taraf, yön

eki çaktı karaşıp (1215)

ar cagında camandan (1546)

eki cagin karanıp (1573)

kaçırgan cagi çırkırıp (1619)

eki cagin karanıp (1679)

art cagında kırk cigit (1746)

cak-: 1. beğenilmek, hoşla
gitmek

kırgızdın kızı cakpadı (139)

kıyalına kız cakpay (143)

2. yakmak

oçokko ottuu caktırıp (1189)

köñülünö cakkan dos (1849)

köñülümö cakkan dos (1883)

caka: yaka

cakamdağı tumarım (1261)

cakın: yakın

cakın bargan adamdın (112)

cakındaşıp kalışıp (560)

cakındaşıp betteşip (561)

bolcolu cakın kaldı emi (946)

kele catat cakındap (1001)

cakındap kişi çıkpadı (1792)

*dosum cakındaştım dep aytat
(1948)*

cakındap kaldı şekildüü (2206)

cakşı: iyi, güzel

cakşıların aldırıp (123)

cakşı turgun baarıñar (454)

cakşı söz menen cağıñar (458)

kısılbay cakşı bakkın dep (2042)

uulum cakşı ölüptür (2276)

caktır-: beğenmek

kız caktırıp alsam dep (137)

körgön balban caktırgan (1715)

at caktırıp alışıp (1008)

kurmanbek dosu çaktırıp (1834)

cakut: yakut taşı

cakuttap kılğan carık üy (289)

caldıra-: 1. yalvarmak, yalvaran

gözlerle bakmak

eki közüm caldırap (1321)

karap turat caldırap (1690)

**2. şaşkın bakmak; şaşkın şaşkın
bakarak**

baarının közü caldırap (1473)

calduu: besili, semiz

taykı calduu canı bar (804)

calgan: 1. mec. fani, dönek,
kararsız, yalancı dünya

ay düniyö calganı (971)

tigi düynö calganga (1381)

2. yalan

şolarda ötkön şum calgan (1305)

calgan körüp alıpsıñ (1982)

calın-: yalvarmak, yakarmak

arbagına calınıp (56)

kuduretke calındım (208)

altımış merte calınıp (219)

a kудay dep calınıp (241)

arbagına calınıp (319)

apakesi calınıp (525)

ada çıktı calınıp (528)

ammañarga calınıp (735)

bir kудayga calınıp (1497)

tuugandarı calınıp (2390)

calında-: alevlenmek, kıvılcım saçmak, tutuşmak

calındap içim örttönüp (1270)

ört çalganday calındap (1589)

calındap içi çok bolup (1763)

calpılda-: dalgalanmak

cooluktarı calpıldap (538)

calt: çabuk, ani

ak tulpar ürktü calt etip (1855)

caltılda-: parlamak, parıldamak, ışıldamak

almabaş multık caltıldap (1540)

asaba koldo caltıldap (2317)

caltıra-: parlamak, pırıldamak, ışıldamak

kauharday közü caltırap (190)

aynektey beti caltırap (1653)

altın kemer caltırap (2024)

caman: 1. kötü, korkulan (kimse)

camandarın ket deşip (562)

oşo peyildüü caman katındı (830)

ar cagında camandan (1546)

körbödüm sendey camandı (2262)

2. güç, etki veya beceri bakımından alışılmışın üzerinde olan (kimse)

amandık aytsam camanbı (702)

sen camansıñ tylaba (1293)

3. kötü, fena

caman eken dep uktum (960)

köñülüm caman bölünöt (1064)

caman canı küyöt köp (1694)

caman kıldıñ özümdü (2119)

can: 1. kişi, birey

candın baarı korkuşup (131)

can cabıla cügürüp (243)

candın baarı inanıp (269)

temigip çıktı bir top can (1056)

candın baarı süyünüp (2367)

candın baarı zuulaşıp (2409)

candın baarı süyünüp (2416)

2. yanında, birlikte, destekçisi

canında bir da kişi çok (182)

canında kırk kız nöökerü (273)

canında arak köökörü (274)

candaganı kız bolup (277)

ceteletip canına (301)

kırk katını canında (306)

kırk katın birge canında (501)

alıp kaldı canına (767)

altmış cigit canında (773)

3. yan, yan taraf

canına çukul kelgende (225)

olturup kaldı canına (905)

canına kelgen kişi çok (1136)

ce canına çukul baralbay (1939)

tura kaldı canına (1951)

4. can, hayat

attarı corgo can eken (356)

körgön candan tünülüp (409)

can kalbastan süyünüp (585)

anan üygö canalı (613)

canı bıştı mal ele (747)

caştık kılçu can ele (748)

taykı calduu canı bar (804)

canıma cabır ilindi (984)

kaygırbay turgan can elen
(1267)

menin canım kınaba (1294)

ölgüçö canıñ amanat (1296)

kapa canın kınaşat (1366)

emi canın kınaşıp (1384)

çımınday canıñ kalabı (1401)

kurusun candın başkası (1430)

can ayabay uruşup (1468)

caman canı küyöt köp (1694)

kapa canın kınaşıp (1770)

kanday catkan canıñ ay (1867)

çımınday candan tünülüp (1921)

kırk cigit candan tünüldü (1932)

ölüüğe canın kıybadı (1941)

can küyörü kep aytat (1947)

kanday catkan cansıñ dep (1955)

ölöyün desem can tattuu (2100)

atımdın canı tınıptır (2278)

candın baarı cügürüp (2323)

tüşö kalıp canladı (2336)

at oonarga canı cok (2358)

cana-: sökılmek

bu diüynödön canasın (1277)

canaza: cenaze namazı

canazasın okutup (1393)

canç-: kavga dövüş, çatışma,
kargaşa

köödöngö minip cançalı (658)

candar: canlı

kanday candar bolot dep (171)

kaygı tartkan candarsıñ (1961)

candık: hayvan, canlı

*kırk candık berip kудaydan
(1928)*

canıbar: hayvan; hayvancagız

okurañıp canıbar (1798)

akıret ketti canıbar (1801)

cap-: 1. örtmek, kapatmak

kızıl altın cabuulap (51)

kızıl altın cabuulap (76)

abiyir kaydan cabılar (832)

töö başına captırgan (1831)

koş kilemdi captırıp (1833)

altın menen captırıp (2158)

altından cabuu captırıp (2160)

2. giydirmek

arkasınan cabuulap (53)

capır-: 1. kesici aletlerin ağzını
bilemek, keskinleştirmek

capırıp nayza salamın (1467)

2. akın etmek, yıldırma, çapul
vb. amaçlarla toplu olarak baskın
yapmak

capırılıp bardı emi (2322)

3. devirmek, yıkmak, çiğnemek,
ezmek

*duşmandın baarın capırıp
(1551)*

capırılıp aldı emi (1602)

4. dalgalandırmak

ak celegin capırıp (1749)

car: 1. yar, sevgili

siter kaçıp car menen (606)

2. uçurum

car boorunda kemedem (1319)

car-: yarmak, parçalamak

carılbas kara taş boldu (39)

arpanı cara çaynagan (814)

buudaydı cara çaynagan (816)

cara: 1. yara, acı, üzüntü:
onulmaz dert

kılımdı cara bilgizdim (733)

kırk cigit cara bilgizdim (738)

2. yara, vücutta oluşan derin
kesik

caranın oozu balbırap (1788)

cara-: yaramak, kullanılır
olmak, uygun olmak

kadimki işke caragan (369)

uzun colgo carabay (749)

sirtına tartıp caragan (1663)

carak: silah

coo caragin caylanıp (1198)

caraş-: barışmak, uzlaşmak,
anlaşmak

bir birine carasıp (81)

carat-: beğenmek, uygun
bulmak

at suutup caratıp (652)

at caratıp mine kör (720)

kep köödönünü caratıp (2364)

carda-: durmak, bir şeye
dikkatlice bakmak, izlemek

katar tartıp cardanıp (248)

kırk cigiti cardanıp (290)

katar tartıp cardanıp (326)

katındar menen cardanıp (526)

katar tartıp cardanıp (533)

kırk katın menen cardanıp (902)

turna kanat cardanıp (1045)

atka minip cardanıp (1089)

katar tartıp cardanıp (2194)

katarı menen cardanıp (2199)

katar tartıp cardanıp (2216)

kazkanattap cardasıp (2298)

cardır-: yardırmak,
parçalatmak, kestirmek, böldürmek,
ayırtmak

boorubuzdan cardırıp (1341)

carık: aydınlık, ışık, nur, ziya
cakuttap kılğan carık üy (289)

carım: yarım
carım tıyın olconu (1357)

carış-: yarışmak
kırk cigit menen carışıp (141)
adamdın baarı carışıp (581)
uçkan kuş menen carışıp (761)
amması kirdi carışıp (770)
eki cigit carışat (1945)
at carışıp kelatat (1946)

carık: ışıl ışıl, parıl parıl
altın kemer carık etip (325)
*akkan dos karap carık etip
(1856)*
*asmandan tiygen carıkım bar
(1915)*

carıkılda-: 1. neşelenmek, keyfi
yerine gelmek

kanişay barat carıkıldap (307)

2. parıldamak, ışıldamak, ışık
saçmak

şaarın közdöy carıkıldap (510)

omuroodo carıkıldap (546)

aynektey kezü carıkıldap (549)

*casooldun baarı carıkıldap
(2321)*

carıkıra-: parlamak, parıldamak,
ışıldamak, ışık saçmak

altın kemer carıkırap (1681)

casagan: yaradan, yaratıcı
casagandın salganın (1363)
casagandın salganın (1492)

casool: asker

casooldun baarı çapkılap (2318)

*casooldun baarı carıkıldap
(2321)*

caş: 1. yaş, ömür

caşı üçkö çıkkanda (4)

caşı törtkö çıkkanda (6)

beşke caşı tolgondo (8)
altıga caşı tolgondo (10)
cetige caşı tolgondo (12)
toguzga caşı tolgondo (16)
ongo caşı tolgondo (18)
on bir caşı kelgeñi (20)
cıyırmada caş bala (135)

2. genç, küçük

caşı menen karısı (445)
caşı menen karıñar (455)
caşı menen karısı (558)
caş karısı çuuldap (1502)
caşı menen karısı (1776)
caş çağımda tapkan dos (1884)
eki bala caş eken (1949)
caşı menen karıga (1953)
caşı menen karısın (2047)
caşı menen karısı (2247)

3. gözyaşı

tögüldü közdön caşıbiz (781)
közünün caşı cıltıldap (994)
közünön caşın tıybadı (1086)
közünün caşı tögüldü (1134)
közümdön akkan caşıma (1155)
tamızba közdön caşımdı (1995)

caşar: belirli bir yaşta, belirli bir yaşa ulaşmış

altı caşar balandı (709)
altı caşar balanı (744)
altı caşar balası (880)
altı caşar balası (1421)
altı caşar belegim (1428)

caştık: gençlik, toyluk, acemilik
caştık kılçu can ele (748)

cat: yâd; unutulmaz

ıymandı içke cat kılıp (1521)
ıymanın içke cat kılrat (1866)
ıymandı içke cat kılrat (1610)
çın kundaydı cat kılıp (1616)

cat-: 1. yatmak, bir yere veya bir şeyin üzerine boylu boyunca uzanmak

talaada catat şılıkıyıp (1790)
catıp kaldı kansırap (1820)
üç küñçöçö catkanı (1821)
oşondo catıp kaldı emi (1825)
oşentip catkan kezinde (1844)
kıyın tartıp catkan dos (1851)
öksöp catat bir kişi (1853)
bir cigit catat borsoyup (1857)

şişip catat torsoyup (1858)
kanday catkan canıñ ay (1867)
catkan eken kanışay (2074)
catkan eken daldayıp (2078)
catıp kaldı tırpırap (2106)
arçadan ükök catkırıp (2159)
2. bulunmak, var olmak, durmak
arkı catkan kalmakka (341)
kança küñge catasıñ (489)
eli curtuña catpa dep (490)
on küñü catıp kaldı emi (600)
dalayga cattı zerigip (609)
köñülü menen çatışıp (620)
ayabay catıp kereli (659)
kartaygan çalıñ catpasın (843)
siler daldaalanıp catkıla (899)
colborstoy catat mıķıyıp (926)
anda cata turuşsun (1013)
süylöşüp catat muñdanıp (1019)
calgız catat işi cok (1137)
karap catkan kanışay (1144)
kaynap catkan kalmakka (1233)
tigintip catkan kalmakka (1229)
kaynap catkan kalmakka (1272)
acırap senden catpaymın (1283)
catıp kaldı kanışay (1289)

catasıñbı dep aytat (1329)
tigintip catkan kalmakka (1398)
catıp kaldı tırpırap (1410)
catıp alıp çıgargan (1706)
kıtay kamap catkanda (1886)
kanday catkan cansıñ dep (1955)
eki catkan kansıñ dep (1956)
eki murza çatışıp (1971)
eti bışıp catkanda (2143)
şaarın kamap catıptır (2151)
tiriüü catat kurmanbek (2169)
kırk küngöçö çatışıp (2173)
eliüü küñü cattı emi (2179)
akkan dos catıp kaldı emi (2290)

3. yardımcı fiil olarak şimdiki zamanı belirtmek için kullanılır

kele catat cakındap (1001)
kele catat akkan dos (1848)

4. yatmak, uyumak

tündö catıp tüş körüp (1016)
tamam catıp kalışıp (1096)
tündö catıp tüş köröt (1124)
tündö catıp tüş kördüm (1151)
kız koynunda catkanı (1177)

5. yatmak, devrilmek, yığılmak

baralek catıp kulaktan (117)

catıp kaldı kan bolup (440)

catıp kaldı bolk etip (1414)

buudaniñ catıp kaldı emi (1732)

kök calıñ catıp kaldı emi (1734)

teñ kurbuñ catıp cıgılıp (1738)

cabırkap mında catkan dos
(1885)

catıp kaldı şalk etip (1899)

catıp kaldı şaldayıp (1905)

dosuñ catat cogoru (2330)

6. yatmak, boş yere beklemek

kırk küngö çeyin cattı emi (2050)

cay: 1. durum, hâl, ahval

menin cayım bildiñbi (572)

alakan caygan bata cok (972)

alakan caygan bata cok (1314)

2. yaz mevsimi

cayı kıştı ceti usta (1705)

3. yer

dosuñdun cayın tappadım (1966)

cayla-: öldürmek

coo caragin caylanıp (1198)

caylan-: 1. parlamak

tekedey közü caylanıp (795)

2. yerleşmek

manattan dorbo caylanuu (803)

cayna-: 1. güzel görünmek,
gösterişli olmak

arkarday közü caynagan (815)

buguday kezü caynagan (817)

2 (gözleri) geniş bir şekilde
açmak

arkarday közüñ caynatıp (696)

kurgan çal közü caynadı (2344)

caz-: 1. yazmak, yazıya dökmek

dubay salam kat cazıp (671)

kagaz tirkep bat cazıp (672)

2. tasarlamak; takdiri ilahi,
kader, kısmet

ne cazganın köröyün (1390)

ne cazganın körölü (1769)

caza: gelişigüzel, üstünkörü

caza körüp salıpsıñ (1983)

caza tiydi şekildüü (2284)

cazuu: yazı

cazuu menen bildirip (2284)

ceek: kıyı, kenar, sahil yaka

ceek tartıp bıkıldap (330)

ceerde: sarıya, kahverengine
çalan kızıl (at)

celektüü nayza ceerde at (553)

ceken: su kenarlarında yetişen
yumru gövdeli uzun bitki

ceken körsö cilt etip (694)

cele: atların sırayla bağlandığı
iki ucu iki kazığa bağlı kendir, urgan

cele bolup uzargan (1596)

celek: bayrak

ak celegi bıkıldap (335)

kök ala ayçık celegin (1194)

arkamda kalgan celegim (1427)

kızıl celek kıkıldap (1527)

ak celegin capırıp (1749)

celektüü: bayraklı, bayrağı olan

celektüü nayza ceerde at (553)

ak celektüü nayzañdı (1241)

celpi-: sermek

bir künü töşök celpitem (872)

cem: yem

eki közü cem boldu (41)

cemge toygon şumkarday (1678)

cer: 1. yer

kança cerge sürdü emi (79)

bizdin cerge bargın dep (84)

kanı cerge çaçılrat (113)

kıyla cerge barsam dep (138)

kızduu cerge barışıp (142)

kanday cerge konot dep (170)

bir cerge barıp konuptur (174)

körüne cerden bakardı (196)

oşo cerde agarıp (228)

tamanın cerge tiygizbey (381)

tamanın cerge tiygizbey (582)

kay cerde konup kalıştık (727)

köödöngö minip şo cerde (862)

kempir cerge kuladı (921)

tamanın cerge tiygizbey (1091)

tepkedey ceri kaldı emi (1122)

ölör cerin bildi emi (1193)

kötörüp cerden aldı emi (1195)

konoruna cer tappay (1224)
torundu cerge tooruştuk (1353)
kay cerde köñül kalıştık (1354)
çalğınduu cerge barıştık (1355)
kay cerde köñül ooruştuk (1356)
sayıştan cerde köröyün (1435)
sagingan cerde öböyün (1436)
aralaştan cerinde (1548)
orto ceri açılıp (1552)
orto cerin oydu emi (1579)
orto cerin kurmanbek (1583)
tuyagin cerge mılğıtıp (1605)
orto cerin oyuptur (1621)
takalgan cerde turdu emi (1630)
top top kalıp bir cerge (1633)
tiygen ceri ırbagan (1709)
tiygen ceri ırbagan (1712)
toktoy tursun şol cerde (1783)
kapa cerdi emgektep (1804)
cer üstündö pendeden (1874)
kıymıldatpay şo cerge (2043)
cabıştıp kalıp oşo cerde (2294)
tamanın cerge tiygizbey (2325)
kepin kılar ceri cok (2361)

2. yer, herhangi bir şeyin belirli

bir bölümü

cügürtüp ketken cerleri (685)

kariş ceri tilinip (1562)

cet-: 1. mec. ulaşmak, kavuşmak

tilegim kuday cetkirdi (209)

2. ulaşmak, varmak

kanişayga ceteli (963)

aralaştıp cetti emi (1544)

çukul cetip bardı emi (1674)

dosuna andan cetem dep (1847)

ordosuna cetti emi (2252)

kabar cetip barına (2418)

3. bir şeyin vakti, zamanı
gelmek

acalım cetse ölöyün (964)

acal cetip kün bütsö (1361)

acal cetse ölörmün (1371)

acalım cetse ölöyün (1388)

acal cetip kün bütsö (1451)

acal cetip kün bütsö (1460)

acal cetip kün bütsö (1487)

acal cetip kün bütsö (1767)

4. zamanı dolmak

altımış künü cetken dos (2189)

5. kazanmak, sahip olmak

aman cetti eline (2418)

cete: soyu soppu, nesli, kökeni

men cetemin barkına (203)

cetele-: 1. kolundan veya elinden tutup götürmek

ceteletip canına (301)

eki kedey cetelep (812)

kolunan karmap cetelep (1211)

kanışaydı cetelep (1326)

cetelegen tulparday (1677)

kolunan karmap cetelep (2036)

2. yularından tutmak; yularından tutup

eki tulpar cetelep (343)

ak tulparın cetelep (2136)

3. akıl vermek, tavsiye etmek, yol göstermek, yönlendirmek

körünöö atım cetelep (864)

cetim: yetim

artımda cetim sen kaldıñ (1442)

cetim kalgan balanı (1445)

cığaç: tahta, kereste, odun, ağaç

cığaçın aldı çoñ korun (1735)

cıgıl-: devrilmek

nayza tiyip cıgıldı (1132)

cıgıldım attan şilk etip (1565)

cıgılıp böödö kalarda (1567)

teñ kurbuñ catıp cıgılıp (1738)

cıl: yıl

kança cılı atışıp (71)

altı cıl boldu barganı (473)

bargan cılı törölgön (475)

altı cıl boldu dosuna (1836)

cıl-: hareket etmek, yavaş yavaş ilerlemek, kımıldamak

cılıp tüşüp kaldı emi (2013)

cılıp kirip bardı emi (2108)

cılan: yılan

ok cılanday toktolup (801)

sar cılanday oktolup (1638)

cıldız: yıldız

cıldızdın astı tolgondo (1115)

cıldızdın baarı terilip (1200)

asmanda cıldız birindep (1202)

taraza cıldız batıptır (1204)

cılkı: yıldı, yıldı atı

teltoru öndüü cılkı cok (833)

cıltılda-: parıldamak,
pırıldamak, ışıldamak

közünün caşı cıltıldap (994)

nayzanın uçu cıltıldap (1114)

kan agıp turat cıltıldap (1138)

kımkap kıyip cıltıldap (2193)

kelin kızı cıltıldap (2314)

kılıcı koldo cıltıldap (2319)

cıltıra-: parlamak, parıldamak,
pırıldamak, ışıldamak

kan agıp turat cıltırap (1620)

cımlılda-: parlak duruma gelmek

asabası cımlıldap (1111)

cıpar: mis, hoş koku

cıpar cıtu burkurap (224)

cırğa-: aşırı derecede mutlu,
keyifli, neşeli, sevinçli olma

oşentip cırğap kalıştı (1101)

cıt: koku

cıpar cıtu burkurap (224)

cıy-: birçok kimsenin veya
nesnenin bir araya gelmesiyle oluşan
kalabalık, küme, kitle, kütle, yığın

top cıyındı biylegen (17)

eldi cıyıp toy kılıp (252)

cıyılgın dep bakırdı (1334)

toodoy kılıp cıyıldı emi (1634)

top tobunan cıyım dep (1684)

kalk cıyılıp tañdanıp (2209)

kündö cıyın top boldu (2413)

ciber-: göndermek, yollamak

kiyimin çeçip ciberip (1920)

cigit: genç erkek, delikanlı, yiğit

kırk cigit küttü sabuulap (49)

kırk cigittin attarı (50)

artındagı kırk cigit (55)

kırk cigittin mingeni (75)

kırk cigitti eerçitip (89)

kırk cigit menen carışıp (141)

cigittin baarı çapkılap (237)

kırk cigiti cardanıp (290)

kırk cigiti çartıldap (305)

- eerçitip kelgen kırk cigit (394)*
- kırk cigiti süyünüp (410)*
- kırk cigitti çakırıp (430)*
- kırk cigiti talıktı (463)*
- kırk cigitti çakırat (492)*
- kırk cigit menen kurmanbek
(593)*
- üyündöğü bir cigit (680)*
- cigitterge kep aytat (724)*
- aylanayın kırk cigit (731)*
- kırk cigit cara bilgizdim (738)*
- cigitimdi sabaptır (742)*
- altumuş cigit canında (773)*
- kirip bardı kırk cigit (775)*
- kırk cigit keldi tartuuga (789)*
- kırk cigitke emi aytat (821)*
- cigitter anda kep aytat (877)*
- atka minip kırk cigit (888)*
- surap bargan kırk cigit (923)*
- aytıp bardı kırk cigit (929)*
- cigitterge kep aytat (949)*
- cigitter ıylap solkuldap (993)*
- kırılıp kalgan cigitter (1063)*
- kırk cigitten dayın çok (1141)*
- cigitterge kep aytat (1328)*
- cigitterin çakırdı (1333)*
- cigitteri çoğulup (1335)*
- aylanayın kırk cigit (1349)*
- kırk cigit saga bilgizdim (1352)*
- körüne aytkın kırk cigit (1360)*
- cigitterge kep aytat (1369)*
- calpı cigit bakırıp (1416)*
- oy aylanayın kırk cigit (1454)*
- kırk cigitke kep aytat (1464)*
- kırk cigiti kep aytat (1482)*
- cigitter tartıp açışıp (1514)*
- kırk cigittin dayını çok (1645)*
- kırk cigittin dayını çok (1697)*
- kırk cigit keldi çıñırıp (1740)*
- kaçırıp kırk cigit kaldı emi
(1743)*
- art cagında kırk cigit (1746)*
- öz bilgenin kırk cigit (1751)*
- kırk cigittin aybı çok (1756)*
- kırk cigittin baarısı (1775)*
- kırk cigitin eerçitip (1839)*
- bir cigit catat borsoyup (1857)*
- kırk cigiti cügürüp (1925)*
- kırk cigitke kep aytat (1926)*
- kırk cigit candan tünüldü (1932)*
- eki cigit carışat (1945)*
- kırk cigiti ökürüp (2147)*

bezildeşip kırk cigit (2167)

kırk cigiti öbüşüp (2171)

kırk cigiti kubanıp (2197)

kırk cigit menen türdönüp (2240)

kırk cigit menen türdönüp (2248)

kırk cigiti tepkilep (2292)

cigittin baarı bakırıp (2329)

cin: cin; dinî inanışa göre duyularla kavranamayan, insanlar gibi irade ve anlama yeteneğine sahip, ilahi emirlere uymakla yükümlü tutulan yaratık

cin urganday mas bala (136)

cogoru: yukarı, üst

dosuñ catat cogoru (2330)

cok: yok, bulunmayan, mevcut olmayan (nesne, kimse vb.), var karşıtı

canında bir da kişi cok (182)

kişi menen işi cok (185)

kaçarına amal cok (197)

kabırgada cünü cok (796)

omurtkada cünü cok (798)

teltoru öñdüü cılkı cok (833)

barı cogun ıylatıp (943)

alakan caygan bata cok (972)

suuga salgan keme cok (973)

ezelde mende ene cok (975)

ce arkamda cürgön ini cok (976)

akıl aytçu aga cok (981)

bir tuugan mende taga cok (982)

izderge kişi cok bolup (989)

kalaluu korgon çebi cok (1027)

karay salsa begi cok (1028)

dosuñ ketip cok boldu (2090)

kılğanında ayıbı cok (2092)

kırk kün boldu daynı cok (2093)

canına kelgen kişi cok (1136)

calgız catat işi cok (1137)

kılğanında ayıbı cok (1140)

kırk cigitten dayın cok (1141)

mende coktur eç darman (1309)

darman mende kalgan cok (1310)

akıl aytar adam cok (1312)

bir tuugan mende tagam cok (1313)

alakan caygan bata cok (1314)

ezelte mende ata cok (1315)

suuga salgan keme cok (1316)

sen bilesiñ ene cok (1318)

karaşkan tuugan cok boldu
(1438)

kamalğan menen payda cok
(1449)

ıylabay pende kalğan cok (1507)

tak oşondoy balban cok (1509)

kılğanında aybı cok (1643)

kırk cigittin daynı cok (1645)

cürögündö kara cok (1659)

mınday asıl bala cok (1661)

akıl aytçu kişi cok (1691)

adamdın tük işi cok (1692)

tartıp koygon süröt cok (1693)

kalğanında aybı cok (1695)

kırk cigittin daynı cok (1697)

calgız ogu cok bolup (1719)

calgız atım darım cok (1721)

saramcaldan baarı cok (1722)

kırk cigittin aybı cok (1756)

asti egerde daynı cok (1758)

kurmanbegi cok bolup (1761)

can coldoşu cok bolup (1764)

anda kukeñ cok bolup (1774)

basarına alı cok (1793)

aytarına sözü cok (1794)

ayta turgan sözü cok (1810)

aynektey bolgon közü cok (1811)

kıyla altın cok bolup (2055)

dosun üydö cok bolup (2098)

ıymanı cok kapır dep (2281)

teltoru attın aybı cok (2352)

astı egerde daynı cok (2354)

at oonarga canı cok (2358)

tülkü çımçır kanı cok (2359)

kepin kılar ceri cok (2361)

duşmandın barı cok bolup
(2370)

duşmanı cok toktoldu (2412)

ookattın biröö cok boldu (2415)

eç armanı cok bolup (2425)

col: yol

egem süyüp col bergen (3)

arbitıp colgo salışıp (338)

altımış küniü col cürüp (339)

azirettin coluna (396)

tünü küniü col cürüp (511)

otuz küniü col cürüp (515)

kırk küñçölük col ele (698)

kaygırıp coldo sendeldim (712)

uzun colgo carabay (749)

kündür tündür col cürüp (962)

tünü küniü col cürüp (996)

şatırata col cürüp (998)
tünü künü col cürüp (1003)
colgo tüşüp çırkırap (1745)
kapa coldun boyuna (1805)
darıger eköö colgo saldı emi
(2041)

coldon beyit körüptür (2153)
eliüü künü col cürüp (2204)
coldon tosup alalı (2213)

colbors: kaplan

kan kurmanbek colborsum (766)
colborstoy catat mıçtıyıp (926)
asıl töre colborsum (1258)

coldoş: dost, arkadaş

alistan kelgen coldoşun (768)
akırettik coldoşum (1259)
can coldoşu çok bolup (1764)

con: sırt, bel

aybalta condo şıñgırap (1612)

coo: düşman

coo caragın caylanıp (1198)
coogo kantip barabız (1340)

cooluk: başörtüsü; yazma

cooluktarı calpıldap (538)
ak cooluk menen buunup (1511)

corgo: rahvan, yorga at

kızga corgo mingizip (245)
eliüü kara corgosun (302)
attarı corgo can eken (356)
kinaluu corgo mingizdim (730)
boz corgo menen bolkuldap
(1047)

coru-: yormak, yorumlamak,
düş yormak, rüya yormak

tüşün corup kalganı (1168)
tüşün corup saldı emi (1182)

coruk: karakter, davranış, ayırt
edici nitelik, tarz

ar coruguñ tappaymın (1284)

cönö-: yönelmek, belirli bir
yöne doğru yürümek, gitmek, yola
koyulmak

cönöp barat çuuldap (337)
şaardı közdöy cönödü (373)

atka minip cönödü (679)

apakesi cönödü (901)

kurmanbek közdöy cönödü (924)

cöö: yaya, yürüyerek giden
kimse

kantip cöö cürömün (839)

kantip cöö cüröyün (913)

cöö kalbaysıñ abıška (914)

cötöl-: öksürmek

bala kukeñ cötölüp (1861)

cötölüp kaldı börk etip (1862)

cubay: eş, karı kocadan her biri,
hayat arkadaşı, refik, refika

kan kurmanbek cubayım (1235)

cul-: yolmak, çekip koparmak,
sökme

culganı kelgen turbaybı (855)

kempirdin çaçın culadı (922)

kıl sakalın culam dep (941)

cumuru: yumru

cumuru baştuu pendede (1660)

curt: 1. halk

amma curtu inanıp (281)

calpı curtu sagınıp (309)

curtu menen koštoşup (313)

koštoşup curtka kep aytıp (323)

amma curttun baarısı (353)

calpı curtu tañ kalıp (374)

calpı curttun baarısı (376)

esebin curtka beriptir (385)

calpı curtu tañ bolup (441)

calpı curttun baarısı (446)

calpı curttun baarısı (540)

calpı curtu barışıp (559)

ayabay curtu naalışıp (576)

karmap alıp curtumdu (852)

elge curtka artımdı (868)

calpı curttun baarına (1954)

taanıbay curttun baarısı (2246)

calpı curtu urmattap (2391)

2. yurt

eli curtun izdeşip (462)

curtan izdep çabışıp (468)

eli curtun çogultup (479)

eli curtum estedim (481)

eli curtuña catpa dep (490)

eli curtu körüşüp (573)

kalıñ kara curtumdu (737)

ubayımdı curtuma (850)

irettep curtun bildi emi (2395)

cuu-: yıkamak

appak betin cuunup (1510)

cügön: dizgin, yuların
bağlandığı başlık

kuymaluu cügön kuyuşkan (547)

cügün-: diz çökmek, baş eğmek

taazim kılıp cügünüp (406)

cügür-: koşmak, hızla gitmek

duşmandı körsö cügürüp (64)

köynögün alıp cügürüp (221)

can cabıla cügürüp (243)

kolun karmap cügürüp (408)

kalğanı calpı cügürüp (586)

kele catıp cügürtüp (681)

argıy argıy cügürtüp (683)

cügürtüp ketken cerleri (685)

ombul ombul cügürtüp (689)

tamam baarı cügürüp (1076)

katındın baarı cügürüp (1080)

eşikti közdöy cügürüp (1143)

kırk cigiti cügürüp (1925)

kılıçın suurup cügürdü (1931)

kubangandan cügürüp (2021)

eşikke çıktı cügürüp (2127)

cügürüp cüröt entelep (2138)

cügürüp atın alışıp (2253)

cügürgönü mindan köp (2305)

candın baarı cügürüp (2323)

cük: yük

kırk narga cük arttırıp (1829)

cün: insan vücudundaki kıl

kabırgada cünü çok (796)

omurtkada cünü çok (798)

olpoktoy cünü süksöyüp (937)

cür-: 1. gezinmek, dolaşmak

oynop cürgön baldarga (25)

kiyik uulap cürgöndö (154)

uçup cürsö kuş eken (177)

elik uulap cürörmün (837)

aralap cürüp sayasıñ (1242)

2. yürümek

oylonup cüröt bir sapar (35)

kıykırıp cüröt duşmanga (52)
cön ele cürgön kişiğe (62)
kün çığış közdöy cürdü emi (74)
asman menen cürüptür (150)
oşonu menen cürsöm dep (160)
altumış künü col cürüp (339)
dalayı cüröt sandalıp (362)
cürösüz kaçan dep aytat (486)
tünü künü col cürüp (511)
tün arbitıp mol cürüp (512)
otuz künü col cürüp (515)
seyilge cürdü dañ menen (605)
cürü töröm baralı (715)
cürü töröm attangın (718)
ayar kulbay cürö kör (721)
cürü çoquu baralı (743)
kantip cöö cürömün (839)
kantip cöö cüröyün (913)
mırza bolup cürörsün (917)
cürü baldar keteli (961)
kündür tündür col cürüp (962)
tünü künü col cürüp (996)
tün arbitıp mol cürüp (997)
şatırata col cürüp (998)
şakıldata mol cürüp (999)
tünü künü col cürüp (1000)

koşo cürüp barayın (1432)
kıykırıp cürsö kurmanbek (1757)
kubalap cürüp ölölü (1779)
cügürüp cüröt entelep (2138)
attanıp cürdü kalkına (2202)
eliü künü col cürüp (2204)
erikpesten mol cürüp (2205)
kapır çal calgız cürö ber (2272)
eñkeyip cürgön çaldarı (2312)

3. bir yerde yaşamak, bulunmak,
durmak, zaman geçirmek

körünüp cürgön kalmaktı (1600)

4. bulunmak, olmak

ce arkamda cürgön ini çok (976)

cürök: kalp

cürögü küyüp solkuldap (987)

nayza saldı cürökkö (1163)

cürökkö kancar malayın (1409)

cürögündö kara çok (1659)

et cürökkö malayın (1688)

öpkösü menen cürögün (1986)

cürögünün başına (2111)

cüz: yüz, çehre

talaada kördüm cüzüñdü (714)

aşık boldum cüzüñö (1185)

uçmaktın cüzün körüptür (2277)

çabiş-: vuruşmak, çarpışmak

curtan izdep çabişip (468)

atan menen çabişip (2331)

çaç: saç

kara çaçın taranıp (187)

kempirdi çaçtan aldı emi (919)

kempirdin çaçın culadı (922)

kulpungan çaçı birindep (1413)

çaçıl-: etrafa dağılmak,
yayılmak

kani cerge çaçilat (913)

çaçıra-: genişlemek, büyümek

çolpondoy közü çaçırıp (189)

çak: çağ, hayatın çocukluk,
gençlik vb. dönemlerinden her biri, yaş

caş çagımda tapkan dos (1884)

çak-: dağıtmak

çakçanı kelgen turbaybı (867)

çakır-: çağırarak

köynögün alıp çakırdı (195)

eköönü üygö çakırdı (400)

kırk cigitti çakırıp (430)

kırk cigitti çakırat (492)

katundarın çakırıp (1029)

cigitterin çakırdı (1333)

caa alda dep çakırıp (1417)

perzentim dep çakırıp (1424)

beri kel dep çakırat (1477)

aziret dep çakırıp (1519)

koşundun baarın çakırıp (1543)

aziret dep çakırıp (1614)

kubatım dep çakırıp (1760)

çakırgan ünü okşodu (1791)

akkan turup çakırat (1864)

çakırgan sözdü ugasıñ (1869)

kan kurmanbek çakırat (1871)

ünün taanıp çakırat (1873)

kubatım dep çakırat (1908)

başın muştap çakırat (2145)

çakırt-: çağirtmek

tokson moldo çakırtıp (267)

çoñ korundu çakırtıp (503)

dambildasın çakırtıp (1392)

çal: ihtiyar, yaşlı adam

nasaat surap çaldardan (7)

iraazi boldu çaldarı (447)

çaldarının baarısı (532)

altumışta çal bolso (825)

çalga kaydan tabılar (834)

kartaygan çalıñ catpasın (843)

çal bolgonum biliptir (859)

kempir bardı çalına (904)

kempir çalga kep aytat (906)

at berbegen kak baş çal (2238)

kapır çal calgız cürö ber (2272)

eñkeyip cürgön çaldarı (2312)

kurgan çal közü caynadı (2344)

çal-: 1. gözlemlmek

tört taraptı çalıptır (151)

2. kesmek, boğazlamak

çala sayıp ketti emi (1554)

çalgın: keşif, düşmanın durumunu anlama, bilgi toplama işi

çalgındı birge çalıştık (726)

çalgınduu: otlu, otların bol olduğu yer

çalgınduu cerge barıştık (1355)

çalış-: çaba göstermek

çalgındı birge çalıştık (726)

çalkala-: böbürlenmek, kurulmak, üstünlük taslamak

atka minip çalkalap (2363)

çalkılda-: ağır ve süzülerek hareket etmek

argımak minip çalkıldap (332)

cergesi menen çalkıldap (551)

çama: güç, kuvvet, takat, hâl

asıl eken çaması (163)

alp bolçuday çaması (477)

amansiñbı çamam dep (566)

çañ: toz, çok küçük ve hafif parçacıklara bölünmüş toprak

artınan çañı çubalıp (642)

artınan çañı burtuldapı (1572)

çañır-: çığlık atmak veya koparmak

koşo ölöm dep çañırıp (1403)

çap-: 1. at koşturmak

kündö küllük çabışıp (602)

2. saldırmak, hücum etmek

kalaasın çaaş alalı (636)

kalkımdı duşman çappasın (842)

3. vurmak

kamçı menen bir çapsa (1648)

4. kesmek; bıçak, makas vb. bir araçla bir şeyi ikiye ayırmak, parçalamak, doğramak

kese çaaş saldı emi (2288)

çapçı-: kapmak, birdenbire yakalayarak, çekerek almak

saadagın çapçıp karasa (1718)

çapkıla-: 1. aceleyle koşturmak

cigittin baarı çapkılap (237)

casooldun baarı çapkılap (2318)

2. tekrar tekrar vurmak

arkan tosüp çapkılap (2356)

çarayna: zırh

çaraynası şilk etip (1728)

çark: birdenbire çıkan kısa ses

bir maalda çark etip (1070)

kanişay kelet çark etip (1072)

çartılda-: gürllemek

kırk cigiti çartıldap (305)

çatır: çadır

tört töbölüü kök çatır (1036)

altın çatır içine (2028)

çayna-: çignemek, öğütmek

arpanı cara çaynagan (813)

buudaydı cara çaynagan (816)

çeç-: çözmek

köynögün çeçip salıptır (184)

bar kiyimin çeçip aldırıp (393)

kiyimin çeçip ciberip (1920)

çeke: kenar

çekesine barışıp (517)

çelek: fiçi, kova

üylöp koygon çelektey (1823)

çep: kale

kalaluu korgon çebi cok (1027)

kalaluu korgon çep elen (1265)

kalaluu korgon çebine (2419)

çet: kenar, uç

çetinen kabar alışıp (518)

çeti kopşop kaldı emi (1117)

çiçay: böbürlenmek, kurulmak, üstünlük taslamak

çiçayıp ürkör kerilip (1199)

çık-: 1. çıkmak, büyümek, yaşı artmak

caşı üçkö çikkanda (4)

caşı törtkö çikkanda (6)

cıyırmaga çikkan bala eken (358)

altıga çıktı balası (476)

2. çıkmak, ayrılmak

bolboy çıktı buralıp (67)

şaardan çıktı cabılıp (308)

tosup çıktı kamınıp (524)

ata çıktı çalınıp (528)

alar çıktı astınan (537)

kelinder çıktı astınan (539)

şaardan çıktı baarısı (557)

asmanga çığıp kıcırap (1223)

beri çıkkın oynoybuz (1481)

kaçırıp çıktı çırkırıp (1516)

kaçırıp çıktı toktoboy (1524)

çığa sayıp salarda (1566)

eki ay boldu çıkkanı (1842)

nak üstünön çıkkanı (1845)

3. içeriden dışarıya varmak, gitmek

uuga çığıp oynoşup (614)

al kelgiçe çıkpaylı (662)

korgondon çıktı entelep (1212)

eşikke çıktı temteñdep (1422)

eşikke çıkpa dep aytat (1465)

eşikke çıktı cügürüp (2127)

eşikke çıktı cügürüp (2177)

4. doğmak, güneş, ay, yıldız ufuktan yükselerek görünmek

kündün murdu çikkanda (1006)

5. çıkmak, bir şeyin yukarisına doğru yürümek

eköo çığıp bardı emi (1214)

adırga çıktı tayanıp (1628)

adırga çığıp aldı emi (1639)

toogo çığıp bardı emi (1641)

6. sonucun kötü olacağını düşünerek korkuya kapılmak

esi çığıp kaltırıp (1680)

7. sıyrılmak, ayrılmak

çığa tüştü nayzası (1729)

8. olmak, bulunmak, var olmak

cakındap kişi çıkpadı (1792)

9. çıkmak, yayılmak

zaarı çığıp kalıptır (1989)

10. çıkmak, unutmak

köñüldön çikkıs oy kılıp (2386)

çılbr: yular, dizgin

çılbirdan karmap çiñürüp (1397)

çılbrı koldo ontolup (1636)

çımçı-: iğnelemek, üstü kapalı olarak onur kırıcı, üzüntü verici söz söylemek

tülkü çımçır kanı cok (2359)

çımilda- uçmak, çok hızlı gitmek

çımıldığı çımıldap (347)

çımıldık: bir tür kaval

çımıldığı çımıldap (347)

çımın: sinek

çımınday canıñ kalabı (1401)

çımınday candan tüñülüp (1421)

çımırkan-: gayret göstermek

çımırkanıp bakırıp (1615)

çın: doğru, gerçek

çın kundaydı cat kılıp (1616)

çiñür-: çığlık atmak

çılbirdan karmap çiñürüp (1397)

kırk cigit keldi çiñürüp (1740)

çırak: ışık

karañgıda çıragım (1250)

çırayluu: güzel, göze hoş gelen

ay çırayluu kız eken (180)

çırkır-: acı acı ağlamak, feryat etmek

ıylap iydi çırkırıp (226)

anda kaldı çırkırıp (881)

atkan oktoy çırkırıp (967)

ıylap iydi çırkırıp (1221)

ıylap iydi çırkırıp (1228)

tarançiça çırkırıp (1411)

katından baarı çırkırıp (1418)

balası ıylap çırkırıp (1504)

kaçırıp çıktı çırkırıp (1516)

atkan oktoy çırkırıp (1591)

kaçırgan cagı çırkırıp (1619)

colgo tüşüp çırkırıp (1745)

kuçaktap alıp çırkırıp (1901)

kurugan dosu çırkırıp (1910)

kanışay ıylap çırkırıp (2105)

çırma-: iyice sararak bağlamak

kolo menen çırmagan (1711)

munarasın çırmatıp (2056)

çilten: evliya, ermiş

kırk çiltendey öñdönüp (1533)

çoç-: sıçramak

çoçup ketti oygonup (1026)

çoçup ketti töşöktön (1142)

çogul-: toplanmak, bir araya gelmek

kariyası çogulup (99)

temir çoyun çogultup (103)

kalktın baarı çogulup (251)

eli curtun çogultup (479)

kalk çogultup baram dep (643)

kalk çogulup makul dep (665)

cigitteri çogulup (1335)

çogulup esen kelişip (2176)

çoguluşup ar kaydan (2220)

çok: kor, büyük acı, üzüntü

kaynap içi boldu çok (198)

içi küyüp çok bolup (988)

kaynap içim çok boldum (1269)

kaynap içim çok boldu (1437)

calındap içi çok bolup (1763)

küyüp içim çok boldu (2091)

çolpon: çolpan, çoban yıldızı

çolpondoy közü çaçırıp (189)

çolpondoy közü barkırıp (1682)

çoñ: büyük, ulu

başçı bolgon çoñ korun (118)

epsiz çıktı çoñ kılıp (253)

çoñ korun kabar saldı emi (296)

çoñ korun kelet entelep (345)

eerçitip alıp çoñ korun (372)

çoñ korundu çakırtıp (503)
padıçası çoñ korun (1112)
kalmaktın begi çoñ korun (1161)
çoñ korun közdöy kaçırıp (1550)
çoñ korundu netti emi (1553)
çoñ korunday padişa (1657)
alıp kelip çoñ korun (1725)
cıgaçın aldı çoñ korun (1735)
kaçıp bardı çoñ korun (1744)
çoñ padişa madalkan (2251)

çoñoy-: büyümek

sultan bübüüm çoñoytkon (974)
sultan boyum çoñoytkon (1317)

çoy-: çekmek, uzatmak

oñ koltugun çoygonu (1724)

çoyun: dökme demir

kerege temir çoyundan (102)
temir çoyun çogultup (103)

çöp: çer çöp; saman, ot vesaire
parçacığı, süprüntü

çöptöy öñü kubarıp (2076)

çubal-: sürüklenmek, sürünmek,
yavaş adımlarla yürümek

artınan çañı çubalıp (642)

çukul: ani, ansızın yapılan

añdıp çukul barıptır (176)

canına çukul kelgende (225)

çukul keldi baarısı (1472)

çukul cetip bardı emi (1674)

ce canına çukul baralbay (1939)

çurkura-: gürültü koparmak,
bağırarak

baarı cogu çurkurap (1374)

bata berdi çurkurap (1503)

kan kötörüp çurkurap (2398)

çuulda-: gürültü çıkarmak veya
koparmak, düzensiz ve rahatsız edici
sesler çıkarmak

baarı birdey çuuldap (239)

adamdın baarı çuuldap (247)

ölöñ aytıp çuuldap (263)

baarı bardı çuuldap (293)

cönöp barat çuuldap (337)

caş karısı çuuldap (1502)

körüşüp baarı çuuldap (2228)

kol kötörüp çuuldap (2400)

çükö: aşık kemiği

çükö oynogon baldardan (5)

daam: yemek, yiyecek

eçteme daam tatpadı (1822)

daarat: abdest

daarat alıp ertelep (1205)

daldaa: nişan almak, hedef almak

siler daldaalanıp catkıla (899)

dalday-: şaşırmak, ne yapacağını bilememek

catkan eken daldayıp (2078)

dambılda: âlim, bilgin

dambıldasın çakırtıp (1392)

dañ: şöhret, nam, ün

balbandın baarı dañ salıp (375)

seyilge cürdü dañ menen (605)

kirip bardı dañ salıp (2243)

dañılda-: yüksek sesle şarkı söylemek

ırçının baarı dañıldap (2308)

darbaza: avlu, bahçe kapısı

darbazası bolotton (110)

darbazası bolotton (116)

darbazasın aldırıp (391)

munun darbazasın kıyratıp (629)

darbazasın baltalap (631)

darbazañdı talkalap (705)

bolotton kılğan darbaza (1513)

darı: 1. barut

calgız atım darım çok (1721)

2. ilaç

anan darı salamın (1991)

men darının salayın (2004)

darımdın pulun alayın (2006)

kırma kızıl darı bar (2010)

muskaldap darı aldırıp (2031)

kayta saldı darısın (2034)

ölçöp berdi darısın (2046)

darıger: hekim, doktor

darıger eköo colgo saldı emi (2041)

darım: hastayı büyü yoluyla tedavi etme

kele beri darımdı (1186)

darıya: nehir, ırmak

darıyanın boyunda (1815)

darman: derman

mende cektur eç darman (1309)

darman mende kalgan cok (1310)

dart: dert

bilesizbi dartımdı (819)

kökürögüm dartıma (1156)

daş: büyük, kocaman

daş kazanga saldırı (398)

daş kazanga salışıp (1099)

daş kazanga saldırıp (2142)

dayar: hazır, bir işi yapmak için gereken her şey tamamlanmış olarak

ustanı dayar aldırıp (92)

dayar bolup kalıptır (1109)

dayarda-: hazırlamak, hazır duruma getirmek

kol kuuşurup dayardap (96)

dayardanıp kalıñar (1069)

dayardangın barıñar (1344)

dayın: haber

kırk cigitten dayın cok (1141)

asti egerde daynı cok (1758)

kırk kün boldu daynı cok (2093)

asti egerde dayın cok (2354)

kırk cigittin daynı cok (1697)

kırk cigittin daynı cok (1645)

de-: demek

padışa bolup algın dep (83)

bizdin cerge bargın dep (84)

temirden korgon salgın dep (85)

bilgeniñçe algın dep (87)

kırk kündö baram dep aytat (90)

temirden korgon saldır dep (91)

korgonuñdu saldır dep (95)

anan meni aldır dep (97)

aytkan sözüñ akıl dep (98)

kan kötördük makul dep (100)

kaçan kelet dep aytat (125)

- kan kelet dep tañdanıp (126)*
- kaçan kelet dep aytıp (127)*
- kaçça kişi kelet dep (129)*
- kız caktırıp alsam dep (137)*
- kıyla cerge barsam dep (138)*
- periden tandap alsam dep (140)*
- emi kayda barsam dep (144)*
- kimdin kızın alsam dep (145)*
- rabak közdöy baram dep (146)*
- oşonu menen cürsöm dep (160)*
- uçmakta dooron sürsöm dep
(161)*
- kanday cerge konot dep (170)*
- kanday candar bolot dep (171)*
- atayın dep oylonup (175)*
- atayın dep añdisa (178)*
- köynögümdü bergin dep (199)*
- körünöö beri kelgin dep (200)*
- bir süylöşüp ketsem dep (207)*
- a kuday dep calımp (241)*
- kaydan taap aldıñ dep (244)*
- baramın dep kaldı emi (297)*
- kalmaktı tamam bilem dep (298)*
- altınduu üygö kirem dep (299)*
- koş aman bol dep aytıp (312)*
- toktoy tur dep bozdoşup (317)*
- koş aman bol dep aytıp (322)*
- keldik dep kabar salışıp (342)*
- padışanı körsöm dep (349)*
- abıška dep biz kelsek (357)*
- adamdın baarı kiret dep (390)*
- altın takka mindim dep (401)*
- ubadan menen keldim dep (402)*
- padışa boldum bilgin dep (404)*
- baarıñ calpı kaytkın dep (411)*
- barganıñ üygö aytkın dep (412)*
- padışa boldum bilsin dep (413)*
- baarısı erteñ kelsin dep (414)*
- apta sayın kelgin dep (419)*
- asıldığın bilgin dep (420)*
- ayına altın bergin dep (421)*
- kündö mında kelgin dep (422)*
- kününö kümüş bergin dep (423)*
- aytkanıñız akıl dep (424)*
- anday bolso makul dep (425)*
- aptada alıp kelem dep (433)*
- öz kolum menen berem dep
(435)*
- koş aman bol dep aytıp (437)*
- altın takka mindim dep (450)*
- ammanın baarın bildim dep
(451)*
- buyruğu menen keldim dep (453)*

elden kabar alsak dep (469)
erigip kaldık barsak dep (470)
barıp kelem dep aytat (482)
aytkanıñız akıl dep (483)
anday bolso makul dep (484)
cürösüz kaçan dep aytat (486)
eli curtuña catpa dep (490)
cata bergin dep aytat (502)
tapşırdım saga dep aytat (505)
kurmanbek keletat dep (519)
calgız balam kelet dep (527)
camandarın ket deşip (562)
aylanayın balam dep (565)
amansıñbi çamam dep (566)
ayına altın aldı dep (625)
bizdi akmak kıldı dep (626)
kününö kümüş aldı dep (627)
bizdi külkü kıldı dep (628)
aytkan söziñ akıl dep (638)
amma kalmak makul dep (639)
kalk çoğultup baram dep (643)
anday bolso akıl dep (663)
kalk çoğulup makul dep (665)
kurmanbekke bargın dep (668)
ıldamıraak bargın dep (673)
törömö kabar salgın dep (674)

acıratıp alsın dep (677)
ıldamıraak salsın dep (678)
ak şumkarın salam dep (708)
kök börü kılıp alam dep (710)
ugup turgun dep aytat (725)
karmap alam dep aytıp (753)
teltoru atın bersin dep (792)
minip oynoyun dep ayttı (793)
uşunu alıp minsek dep (810)
baatırlığın bilsek dep (811)
kızıtalak dep aytat (822)
tobum menen baram dep (856)
zorduk kılıp alam dep (857)
berbey koydu dep ayttı (892)
keyidiñbi dep aytat (907)
cabırkattıñ dep aytat (909)
akmaksınbi dep aytat (911)
kañk dedire saldı emi (920)
attı berbey kaldı dep (927)
azaptı başka saldı dep (928)
abişkaga kılam dep (940)
kıl sakalın culam dep (941)
bolboyt eken dep uktum (957)
caman eken dep uktum (960)
dep oşentip öksüyt kurmanbek
(985)

- beri kel dep bakırıp (1030)*
- begim bugün kelet dep (1031)*
- perinin kızı bilet dep (1032)*
- kayranım bugün kelet dep (1033)*
- kandın kızı bilet dep (1034)*
- bütün töröm kelet dep (1035)*
- içine bugün kirer dep (1037)*
- kayrılıu bolsun dep aytıp (1039)*
- uturlayın dep törömdü (1043)*
- kan kurmanbek keldi dep (1106)*
- emne bolup kaldı dep (1147)*
- emgekti başka saldı dep (1148)*
- emne bolduñ dep aytat (1149)*
- korpogun mundan dep aytat
(1169)*
- kurubagın dep aytat (1292)*
- catasıñbı dep aytat (1329)*
- cıylgın dep bakırdı (1334)*
- emne boldu dep aytıp (1336)*
- koş aman bol dep aytat (1370)*
- koşo ölöm dep çañırıp (1403)*
- caa alda dep çakırıp (1417)*
- perzentim dep çakırıp (1424)*
- tokup turgun dep aytat (1456)*
- eşikke çıkpa dep aytat (1465)*
- beri kel dep çakırat (1477)*
- kılçaya turgun dep aytat (1483)*
- aziret dep çakırıp (1519)*
- ölüp ketsem kantem dep (1520)*
- ölsöm şeyit bolom dep (1522)*
- öltürsöm kazı kobom dep (1523)*
- kocosan dep bakırıp (1542)*
- aldım kuldu dep saydı (1558)*
- koldoy kör dep bakırat (1608)*
- ölüp ketsem kantem dep (1609)*
- ak eşen dep bakırıp (1613)*
- aziret dep çakırıp (1614)*
- dalay erdik kıldım dep (1683)*
- top tobunan cıydım dep (1684)*
- toodon karap turdum dep (1685)*
- sayayımbı dep aytıp (1701)*
- koldon tayıp ketet dep (1710)*
- alayınbı dep saydı (1717)*
- ölömün dep oylondu (1723)*
- aziret dep bakırıp (1748)*
- kurmanbek dep bakırıp (1759)*
- kubatım dep çakırıp (1760)*
- köpürö menen ötöm dep (1846)*
- dosuna andan cetem dep (1847)*
- adamzat dep bakırat (1865)*
- kagılayın dosum dep (1872)*
- dosum dep aytıp koyosuñ (1879)*

- dep akkan kep surayt (1880)*
- men kurmanbek dep aytıp (1895)*
- kubatım dep çakırat (1908)*
- ölöyün dep ökürüp (1922)*
- kırk töönü soygun dep (1927)*
- biz tileyli dep aytat (1929)*
- kırk töönün baarın kıram dep (1930)*
- kanteyin dosum dep aytat (1935)*
- dosum cakındaştım dep aytat (1948)*
- kanday catkan cansıñ dep (1955)*
- eki catkan kansıñ dep (1956)*
- kapa kulak şersıñ dep (1957)*
- eköön birdey ersıñ dep (1958)*
- ölöyün dep saktandım (1967)*
- ayıktıram dep aytat (1970)*
- acal cetse ölot dep (1973)*
- attan tüşüp köröt dep (1975)*
- adam bolboyt eken dep (1978)*
- anday bolso akıl dep (2002)*
- aytkan sözüñ makul dep (2003)*
- ayıgabı dep aytıp (2022)*
- karap tur dep karısın (2035)*
- kısılbay cakşı bakkın dep (2042)*
- kırk küngöçö bakkın dep (2044)*
- kırk kündön kiyin aytkın dep (2045)*
- koş aman bol dep aytıp (2048)*
- ayıgıp kalar dep aytıp (2049)*
- ölöyün desem can tattuu (2100)*
- ölböyün desem iş katuu (2101)*
- ölüp kaldı dep aytat (2104)*
- malayın dep kaldı emi (2112)*
- oynoymun dep kep aytıp (2120)*
- ukmuştuu kanday beyit dep (2154)*
- keteli dep oylonup (2185)*
- kayda kaldı dep aytat (2232)*
- arkada kaldı dep aytat (2233)*
- uuluñ ölüp kaldı dep (2237)*
- alıstan kelgen kişi dep (2245)*
- atıñdı berbey kaldım dep (2266)*
- kuday berip kaldı dep (2268)*
- calgız minip kaldıp dep (2270)*
- ıymanı cok kapır dep (2281)*
- tura ber munday dep aytıp (2320)*
- dep kabardı salışıp (2332)*
- koygun dese tük bolboyt (2337)*
- ayagan atıñ uşul dep (2341)*
- körbögöñ sonun körgün dep (2346)*

atasın munday kıldı dep (2368)
paygambardın sünnöt dep
(2392)

ömür bersin dep aytıp (2401)

dem: nefes, soluk

elin közdey dem alıp (2201)

depkir: allah'ı metheden sözler

depkirin kantip tabamın (1444)

depter: kutsal kitap bağlamında
kullanılmıştır

acat algan depterden (11)

dıgdıy-: ileriye doğru çıkık
durmak

kan kurmanbek dıgdıyıp (925)

dırkıra-: 1. kalkmak, yukarı
doğru yükselmek

cüktöy taştar dırkırap (689)

2. hızlı bir şekilde hareket
etmek, koşmak veya uçmak, kaçmak

kalmaktar kaçtı dırkırap (1592)

kalmaktın baarı dırkırap (1617)

didar: yüz, çehre

ak didarın körüşüp (587)

dirilde-: 1. titremek, kıpırdamak

suyuldu şamal dirildep (1202)

2. fişkıarak akmak

murdunan kanı dirildep (1412)

dobul: davul

dobul kağıp bakırat (1476)

dombura: dombra

domburaçı ırçısı (2310)

domburası ırçısı (2218)

dooron: güzel bir hayat

uçmakta dooron sürsöm dep
(161)

kündö dooron salışıp (601)

kızık dooron saldı emi (697)

kızık dooron salışıp (2174)

bir kıyla dooron süröyün (2280)

baarı dooron sürüşüp (2378)

kızık dooron saldı emi (2403)

dorbo: torba

manattan dorbo caylanuu (803)

dos: 1. arkadaş, dost

açuu duşman akıl dos (953)

cetimiş eki dosum bar (1875)

altımış eki dosum bar (1877)

kaysı doston bolosuñ (1878)

2. yakın dost, can dostu

akırettik dos eken (1828)

kurmanbek dosu caktırıp (1834)

altı cıl boldu dosuna (1836)

kıyamattık dos eken (1840)

dosunun sözün ukpadı (1843)

dosuna andan cetem dep (1847)

kele catat akkan dos (1848)

köñülünö cakkan dos (1849)

kıyamattık tapkan dos (1850)

kıyın tartıp catkan dos (1851)

akkan dos karap cark etip
(1856)

kagılayın dosum dep (1872)

dosum dep aytıp koyosuñ (1879)

aylanayın akkan dos (1882)

köñülümö cakkan dos (1883)

caş çağımda tapkan dos (1884)

cabırkap mında catkan dos
(1885)

kıyla azabın tartkan dos (1887)

kaysı dosuñ barçu ele (1891)

oşo dosum kurmanbek (1892)

akkan dosko kep ayttı (1896)

anı ukkanda akkan dos (1897)

dosun körüp burkurap (1900)

kurugan dosu çırkırıp (1910)

kurugan dosum sensiñbi (1911)

kanteyin dosum dep aytat (1935)

kanteyin dosum dep aytat (1948)

kan kurmanbek dos ele (1964)

akkan dos kelip ayrıldım (1965)

dosuñdun cayın tappadım (1966)

ayıktırsam akkan dos (1992)

ayıgıp ketse dosunuz (2005)

süyüngöndön akkan dos (2025)

akkan dosu eerçitip (2072)

akkan dos murun bardı emi
(2079)

akırettik dos kana (2082)

dosum maga kelbeybi (2083)

dosum meni bilbeybi (2087)

dosuñ ketip çok boldu (2090)

dosun üydö çok bolup (2098)

akkan dos kelip kep aytat (2102)

kayran dosum kurmanbek (2103)

kirip barıp akkan dos (2113)
süyüngöndön akkan dos (2137)
altımış künü cetken dos (2189)
akirettik akkan dos (2190)
akkan dosko barışıp (2225)
akkan dos şontip kep ayttı
(2234)
akkan dos barat süylönüp (2249)
açuusu kelip akkan dos (2282)
akkan dos catıp kaldı emi (2290)
dosuñ catat cogoru (2330)
açuusu kelip akkan dos (2338)
akkan dosko bilgizip (2384)

döö: dev

döölör keldi tañ kalıp (284)

duba: dua

dubay salam kat cazıp (671)

dubala-: okuyup üflemek

ismi agzam dubalap (1627)

duldul: yorulmak bilmeyen asil
yürük at

bayge algan duldulum (1254)

duşman: düşman

bet alışkan duşmandın (40)

duşmanga kırgın salganı (44)

kıyırıp cüröt duşmanga (52)

duşmandı körsö cügürüp (64)

duşmandın içi buralıp (69)

duşmandın asbilası bas bolup

(278)

artıman duşman küyünüp (607)

duşman bizdi kuurattı (791)

kastaşkan duşman köp ele (841)

kalkımdı duşman çappasın (842)

açuu duşman akıl dos (953)

itelgidey kaynap duşmaniñ

(1248)

cabılıp duşman köp bolup (1271)

duşmandın baarın capırıp

(1551)

duşmandın barı cok bolup

(2370)

duşmandın baarı alınıp (2389)

duşmanı cok toktoldu (2412)

duşmandın baarı tüñülüp (2417)

duu: gürültü

azırak turdu duulaşıp (2410)

duulda-: gürültü çıkarmak,
yüksek sesle bağırarak

altı cüz kişi duuldap (240)

altı cüz kişi duuldap (246)

ölöñ aytıp duuldap (191)

ölöñ aytıp duuldap (336)

calpı baarı duuldap (1501)

üç cüz kişi duuldap (2227)

adamdın baarı duuldap (2402)

dükön: *mec.* “ağgeme” sözcüğü
ile birlikte sohbet, söyleşi anlamlarını
verir

ağgeme dükön salarga (885)

dünüyö: dünya

köp dünüyöm baarısın (866)

ay dünüyö calganı (971)

bul dünüyödö amanat (1298)

bul dünüyödö bey opa (1303)

dürbü-: telaş etmek, telaşa
kapılmak

etektey dürbü saldı emi (1977)

düynö: 1. dünya

bu düynödön tayasıñ (1244)

bu düynödön canasıñ (1277)

tigi düynö calganga (1381)

2. varlık, zenginlik, mal mülk

kança düynöñ alamin (1993)

eek: çene, agzın açılıp
kapanmasını sağlayan vücut parçası

tört sakalım eekten (854)

eer: eyer

eerinen köt tayıp (1563)

eerçi-: peşine takılmak, ardından
gitmek

kırk cigitti eerçitip (89)

kuunu eerçip kubanıp (172)

eerçitip aldı moldosun (300)

eliü miñ asker eerçitip (344)

eerçitip alıp çoñ korun (372)

eerçitip kelgen kırk cigit (394)

eerçit-: peşine takmak, ardında
götürmek

otuz balban eerçitip (1673)

kırk cigitin eerçitip (1839)

eki kızdı eerçitip (1944)

eerçitkeni kız eken (1950)

akkan dosu eerçitip (2072)

ege: allah, tanrı

egem süyüp col bergen (3)

el: halk, millet

eldi cıyıp toy kılıp (252)

konokko elin aldırıp (254)

elden kabar alsak dep (469)

eli curtun çoğultup (479)

eli curtum estedim (481)

eli curtuña catpa dep (490)

elge barıp keleli (493)

eli curtu körüşüp (573)

elge curtka artımdı (868)

elin közdey dem alıp (2201)

kelgende elge taratıp (2366)

kaliñ eldin baarısı (2339)

aman cetti eline (2418)

eleñde-: bakınmak, korkarak
bakınmak, telaş etmek

eleñdep korun kalıptır (1574)

eli: parmak, eni parmak
genişliğinde olan

tört elidey cilt etip (1730)

elik: ceylan

elik uulap cürörmün (837)

emgek: emek

emgekti başka salganım (980)

emgekti başka saldı dep (1148)

ene: anne

ata enesi bozdoşup (314)

enesi menen körüşüp (563)

ezelde mende ene cok (975)

eneden calgız kalganım (979)

sen bilesiñ ene cok (1318)

calgız kaldım eneden (1320)

eneke: anne, anneciğim

enekemdi bileli (494)

eñkey-: eğilmek

eñkeyip cürgön çaldarı (2312)

entele-: nefes nefese kalmak

çoñ korun kelet entelep (345)

erigip turat entelep (813)

azan aytıp entelep (1206)

korgondon çıktı entelep (1212)

kayra tüştü entelep (1327)

sözgö keldi entelep (2038)

cügürüp cüröt entelep (2138)

enteñde-: afallamak

kan kurmanbek enteñdep (1420)

er: er, yiğit, kahraman

er kurmanbek baatırñ (192)

özü mıktı er okşoyt (370)

er kurmanbek kep aytat (480)

kanday mıktı erge okşoyt (1664)

dalay erdik kıldım dep (1683)

eköön birdey ersiñ dep (1958)

erik-: sıkılmak, can sıkıntısı
duymak

erigip kaldık barsak dep (470)

erigip turat entelep (813)

erikse ulak tarttı emi (2180)

erikpesten mol cürüp (2205)

erkeç: keçi, teke

ak erkeçti aldırıp (2139)

ak erkeçti tartışıp (2307)

erkek: erkek

erkek menen urgaaçı (383)

urgaaçı erkek oşonu (403)

erkek katın ıylaşıp (1383)

erlik: mertlik, yiğitlik

erlik emes mayıp iş (650)

ermek: eğlence, mutluluk

ermek için baratat (379)

erte: erken

baarısı erten kelsin dep (414)

erte barıp tez kelgin (491)

erten uuga baralı (610)

erteli keçte minemin (836)

erte kelet bir ölüm (1068)

daarat alıp ertelep (1205)

es: akıl

esi oop boldu tañ (1057)

esi çıgıp kaltırap (1680)

bir maalda es alıp (1933)

eseb: hesap

esebin curtka beriptir (385)

esen: sağ salim

içi esen kalıptır (1219)

aman esen kalabı (1232)

içi esen kalıptır (1339)

kantip esen barabız (1377)

ölböy esen kelatat (2124)

kırkı esen barıptır (2170)

çogulup esen kelişip (2176)

esen keldi salamat (2424)

este-: hatırlamak, anımsamak

eli curtum estedim (481)

eşen: türkistan'da şeyhlere
verilen bir unvan

ak eşen dep bakırıp (1613)

eşik: kapı

eşikti közdöy cügürüp (1143)

eşikke çıktı temteñdep (1422)

eşikke çıkpa dep aytat (1465)

eşikke çıktı cügürüp (2127)

eşikke kelip kalıptır (2130)

et: 1. bedeni oluşturan ve
kemikleri kaplayan yapı

et cürökkö malayın (1688)

2. et, besin maddesi

eti bışıp catkanda (2143)

et-: etmek, eylemek, yapmak

atka mindi şart etip (324)

altın kemer cark etip (325)

kamış körsö kilt etip (693)

ceken körsö cilt etip (694)

bir maalda çark etip (1070)

kanışay kelet cark etip (1072)

attan tüştü talp etip (1130)

kan kurmanbek şalk etip (1131)

nayza kirdi bilk etip (1164)

cıgıldım attan şilk etip (1165)

catıp kaldı bolk etip (1414)

talıp kaldı şilk etip (1415)

too multığı tars etip (1474)

zambireği kars etip (1475)

nayzanın uçu milk etip (1555)

kan agıp tur cilt etip (1556)

kıyşañ etip koybodı (1649)

nayza kirdi milk etip (1727)

çaraynası şilk etip (1728)

tört elidey cilt etip (1730)

ak tulpar ürktü calt etip (1855)

*akkan dos karap cark etip
(1856)*

cötölüp kaldı börk etip (1862)

attan tüştü talp etip (1898)

catıp kaldı şalk etip (1899)

etekte-: eteğine sarılmak veya
düşmek, yalvarıp yakarmak

etektey dürbü saldı emi (1977)

ezel: ezel

ezelde mende ene çok (975)

ezelde mende ata çok (1315)

ezelde akkan kelelek (1837)

eziliş-: birbirini kucaklayıp
öpmek

ezilişip öbüşüp (564)

ezilişip öbüşüp (574)

mak: yakın dost

kayran törö inagım (1249)

kan kurmanbek inagiñ (2125)

man-: kabul etmek, onaylamak

candın baarı inanıp (269)

amma curtu inanıp (281)

paşaasın körüp inanıp (355)

baarısı körüp inanıp (443)

inandı sözgö baldarı (448)

inanbaymın sözüñö (1184)

iraazi: razı, memnun

köp iraazi boluptur (157)

iraazi boldu baarısı (444)

iraazi boldu çaldarı (447)

irba-: daha da güçlenmek, güç
almak, şiddetlenmek, çoğalmak

tiygen ceri irbagan (1709)

tiygen ceri irbagan (1712)

ırçı: destancı, destan anlatıcısı,
halk ozanı, şarkıcı

domburası ırçısı (2218)

ırçının baarı dañıldap (2308)

domburaçı ırçısı (2310)

irda-: şarkı söylemek

akındarı irdaşıp (378)

ırgıt-: atmak, fırlatmak

ıkşırılıp ırğıtıp (1604)

ıyla-: ağlamak

ıylap iydi çırkırıp (226)

munun kanışayın ıylatıp (630)

apası ıylap zırkırıp (894)

barı cogun ıylatıp (943)

ıylap barat bolkuldap (986)

*kurmanbek ıylap bolkuldap
(992)*

cigitter ıylap solkuldap (993)

kanışay körüp ıyladı (1085)

ıylap iydi çırkırıp (1221)

ıylap iydi çırkırıp (1228)

sen camansıñ ıylaba (1293)

kaygırıp baarı ıylaşat (1365)

erkek katın ıylaşıp (1383)

balası ıylap çırkırıp (1504)

baarısı ıylap tırpırıp (1506)

ıylabay pende kalgan çok (1507)

karap tappay ıylaşıp (1771)

ıylasa ünü barkırayt (1813)

temirdi körüp ıyladı (1940)

kanışay ıylap çırkırıp (2105)

ıyman: iman

ıymandı içke cat kılıp (1521)

ıymandı içke cat kılrat (1610)

ıymanın içke cat kılrat (1866)

ıymanı çok kapır dep (2281)

ıç: 1. ıç, insanın manevi varlığıyla ilgili olan

tuugandıñ ıçı kubanıp (68)

duşmandın ıçı buralıp (69)

kaynap ıçı boldu çok (198)

ıçı küyüp çok bolup (988)

ıçı esen kalıptır (1219)

kaynap ıçım çok boldum (1269)

calındap ıçım örttönüp (1270)

ıçimde tolgon arman köp (1311)

ıçı esen kalıptır (1339)

kaynap ıçım çok boldu (1437)

ıymandı içke cat kılıp (1521)

ıymandı içke cat kılrat (1610)

calındap ıçı çok bolup (1763)

ıymanın içke cat kılrat (1866)

küyüp ıçım çok boldu (2091)

2. bir şeyin kendi sınırları arasında kalan kısmı, dâhil

tört cüz kişi ıçinde (153)

tört cüz kişi ıçinen (205)

kalmaktardıñ ıçinde (884)

ıçine bugün kirer dep (1037)

temir korgon ıçine (1093)

ıçinde turat buşmanıñ (1247)

kaliñ kırgız ıçinde (1508)

temiri ıçinde kaldı emi (1736)

ak kurcundun ıçinen (2007)

altın çatır ıçine (2028)

ıçine kirip köruptür (2155)

3. bir şeyin dışa bakmayan
tarafı, içeride kalan yüzü

nayza kirip ıçine (1984)

ıçki kümüş, sırtı altın (2053)

ıç-: içmek

arak şerbet ıçışip (275)

arak şerbet aş ıçip (597)

ar tamaktan baş ıçip (598)

arak ıçip mas bolup (622)

il-: itibar etmek

adamdı sözgö ilbedi (45)

ilin-: 1. takılmak, kuşatmak

canıma cabır ilindi (984)

2. asmak, bir şeyi aşağıya
sarkacak bir biçimde bir yere iliştip
sarkıtmak

nayzanın uçu ilinip (1561)

ımarat: yapı, bina

ımarat bakça saldırıp (2396)

ini: küçük kardeş

aga tuugan aga ini (467)

aga tuugan aga ini (589)

ce arkamda cürgön ini çok (976)

irette-: düzen vermek

irettep curtun bildi emi (2395)

iş: iş

kılğan işin suraba (109)

kişi menen işi çok (185)

kadimki işke caragan (369)

erlik emes mayıp iş (650)

bir acayıp iş körüp (1017)

oşol işti oylonup (1025)

calgız catat işi çok (1137)

bir acayıp iş kördüm (1152)

adamdın tük işi çok (1692)

ölböyün desem iş katuu (2101)

kızık işke batıptır (2149)

itelgidey: yırtıcı bir kuş
itelgidey kaynap duşmanıñ
(1248)

iy-: eğmek, bükmek
ıylap iydi çırkırap (226)

iz: iz, belirti
kumga izin sayılıp (691)

izde-: aramak
izdep keldim kalkına (204)
eli curtun izdeşip (462)
eli curtun izdeşip (468)
izderge kişi cok bolup (989)

kaar: kahır, hiddet, öfke,
kızgınlık

kaarı keldi süylönüp (931)
kaardanıp kelgende (933)

kabar: haber
çoñ korun kabar saldı emi (296)
keldik dep kabar salışıp (342)
calgızdan kabar alıñar (460)
elden kabar alsak dep (469)
apakem kabar alıptır (472)

çetinen kabar alışıp (518)
kalkına kabar salışıp (520)
törömö kabar salgın dep (674)
kalkına kabar saldı emi (1107)
baatırdan kabar alalı (1784)
kabar saldı baarına (2208)
özüm kabar salayın (2236)
anıktap kabar alayın (2239)
dep kabardı salışıp (2332)
kabar cetip barına (2421)

kabarçı: haberci, ulak
kabarçıga men keldim (711)

kabat: kat, üst üste konulmuş
şeylerden her biri, tabaka

altoon kabat netti emi (1545)
altını kabat koydu emi (1547)

kabilan: kaplan, aslan, pars gibi
hayvanların genel adı

kabilança karagan (368)
kabilança karagan (1662)

kabırğa: kaburga
kabırğada cünü çok (796)
kabırğası söğüldü (1135)

kabış-: kapışmak, kavgaya tutuşmak

kırk karışkır kabışat (1943)

kaç-: 1. uzak durmak, yaklaşmamak, karışmamak

kaçarına amal çok (197)

2. kaçmak

asti senden kaçpaymın (212)

kaçkanı kelgen turbaybı (865)

korun kaçtı kutulup (1571)

kuştan kaçkan koyonço (1575)

korun kaçtı kutulup (1577)

kalmaktar kaçtı dırkırıp (1592)

adırdı közdöy kaçıptır (1625)

kaçıp bardı çoñ korun (1744)

şaarın közdöy kaçtı emi (1755)

kaçır-: saldırmak

kaçırgan cagı çırkırıp (1619)

kadır: kadir, değer, kıymet, itibar

ton kadırın bilelek (1441)

kadimki: eski, bilinen

kadimki işke caragan (369)

kadimki takka mingizip (2393)

kagaz: kâğıt

kagaz tirkep bat cazıp (672)

bölüp koygon kagazda (2009)

kagıl-: kurban olmak

kagılayın padişam (1273)

kagılayın dosum dep (1872)

kagış-: çarpmak, çarpışmak

üzöngü butta kagışıp (760)

kak-: vurmak, çarpmak

dobul kagıp bakırat (1476)

kal-: 1. kalmak, geri kalan, arta kalan

kalganın katar aldırıp (106)

tepkedey ceri kaldı emi (1122)

cılıp tüşüp kaldı emi (2013)

2. kalmak, konmak

uçup kelip kalıptır (155)

3. kalmak

kalkıldap uçup kaldı emi (167)

- suuga tüşüp kalıptır (186)*
- añdabay kaldı kanışay (194)*
- toktoy kalıp süylönüp (234)*
- baramın dep kaldı emi (297)*
- eköö birge kaldı emi (498)*
- catıp kaldı kan bolup (440)*
- erigip kaldık barsak dep (470)*
- karagan pende tañ kalıp (534)*
- cakındaşıp kalışıp (560)*
- on küni catıp kaldı emi (600)*
- kalmak kaldı kuralıp (634)*
- kalmaktar toktop kalganı (666)*
- kay cerde konup kalıştı (727)*
- tüşö kalıp şayladı (764)*
- alıp kaldı canına (767)*
- kartayıp kalgan men bolsom
(835)*
- atın berbey kaldı emi (886)*
- berip kalsa toru attı (897)*
- kırgızdın baarı tañ kalıp (903)*
- olturup kaldı canına (905)*
- cöö kalbaysıñ abıška (914)*
- attı berbey kaldı dep (927)*
- bolcolu cakın kaldı emi (946)*
- ayıp sözgö kalbayın (954)*
- turgandın baarı tañ kalıp (1046)*
- tuygunu karap kaldı emi (1054)*
- kırılıp kalgan cigitter (1063)*
- adamdın baarı tan kalıp (1900)*
- tamam catıp kalışıp (1096)*
- tamam oynop kalışıp (1100)*
- oşentip cırgap kalıştı (1101)*
- kalmaktar körüp kalıptır (1105)*
- dayar bolup kalıptır (1109)*
- çeti kopşop kaldı emi (1117)*
- tamam kalbay bardı emi (1119)*
- karmay kaldı kolunan (1145)*
- emne bolup kaldı dep (1147)*
- kaçırıp kaldı bilekke (1162)*
- tügönüp kalgan kanışay (1167)*
- tüşün corup kalganı (1168)*
- bulgap bulgap kaldı emi (1196)*
- içi esen kalıptır (1219)*
- kono kalıp tırpırap (1226)*
- aman esen kalabı (1232)*
- catıp kaldı kanışay (1289)*
- darman mende kalgan cok
(1310)*
- calgız kaldım eneden (1320)*
- içi esen kalıptır (1339)*
- baarı bir ölüp kalabız (1342)*
- köñülüñ menden kaldı (1359)*

kalmaktan kantip kalabız (1375)
tirüü kantip kalabız (1380)
çımunday canıñ kalabı (1401)
catıp kaldı tırpırap (1410)
catıp kaldı bolk etip (1414)
talıp kaldı şılk etip (1415)
cetim kalgan balanı (1445)
karan tün tüşüp kalamın (1448)
ölsöm ölüp kalayın (1469)
ıylabay pende kalgan cok (1507)
ala salıp kalarda (1564)
cıgılıp böödö kalarda (1567)
aralaşıp kaldı emi (1568)
kutulup korun kaldı emi (1570)
eleñdep korun kalıptır (1574)
sereñdep korun kalıptır (1576)
calgız kırıp kaldı emi (1603)
arbitıp sayıp kaldı emi (1640)
toñkoytup sayıp kaldı emi (1642)
baspay turup kaldı emi (1647)
atı turup kaldı emi (1654)
atı baspay kalıptır (1668)
buudanıñ catıp kaldı emi (1732)
kötörüüp tartıp kaldı emi (1773)
kök calıñ catıp kaldı emi (1734)
temiri içinde kaldı emi (1736)
temiri kaldı tıgılıp (1737)
oşondo catıp kaldı emi (1825)
cötölüp kaldı börk etip (1862)
catıp kaldı şalk etip (1899)
talıp kaldı tırpırap (1902)
catıp kaldı şaldayıp (1905)
tura kaldı canına (1951)
biröö tüşö kaldı ele (1980)
köñdöylöy tiyip kalıptır (1985)
şişik basıp kalıptır (1987)
zaarı çıgıp kalıptır (1989)
kırıp salıp kaldı emi (2011)
cılıp tüşüp kaldı emi (2013)
köñdöy bolup kaldı emi (2015)
babedin aytıp kaldı emi (2017)
ayıgıp kalar dep aytıp (2049)
akılı ayran kaldı emi (2069)
ölüp kaldı dep aytat (2104)
catıp kaldı tırpırap (2106)
malayın dep kaldı emi (2112)
eşikke kelip kalıptır (2130)
karagan pende tañ kalıp (2195)
kalayıktar teñ kalıp (2200)
cakındap kaldı şekildüü (2206)
karagan pende tañ kalıp (2217)
uuluñ ölüp kaldı dep (2237)

kışının baarı tañ kalıp (2244)
akalı ayran kalışıp (2255)
atıñdı berbey kaldım dep (2266)
kuday berip kaldı dep (2268)
uuluñ ölüp kalıptır (2274)
karıp kalsam men dele (2279)
kobo kalıp abışka (2285)
akkan dos catıp kaldı emi (2290)
çala can bolup kaldı emi (2293)
cabışıp kalıp oşo cerde (2294)
karagan pende tañ kalıp (2299)
tüşö kalıp atınan (2304)
eç kalbay bardı baldarı (2313)
tüşö kalıp canladı (2336)
4. geride kalmak
artında kaldı bozdoşup (329)
kalğanı calpı cügürüp (586)
atadan calgız kalğanım (977)
eneden calgız kalğanım (979)
artıñda kalğan kanişay (1239)
artıñdan kalğan calgızdan
(1286)
senden kantip kalayın (1408)
arkamda kalğan celegim (1427)
artımda cetim sen kaldıñ (1442)
arkañda kantip kalabız (1489)

kalğanı üydö kamalıp (1517)
kalğanında aybı cok (1695)
kaçırıp kırk cigit kaldı emi
(1743)
senden kantip kalayın (1917)
kayda kaldı dep aytat (2232)
arkada kaldı dep aytat (2233)
calgız minip kaldıp dep (2270)
5. (çaresiz) kaldı
talaada kaldı zırkırıp (879)
anda kaldı çırkırıp (881)
6. hayatını sürdürmek, yaşamak
ölböy pende kim kalat (1295)
biz kalarbiz salamat (1297)
mustapa ötkön kim kalat (1299)
ölböy pende kim kalat (1306)

kalaa: kale

kalaasın çaap alalı (636)

kalaluu: müstahkem, surlarla çevrilmiş

kalaluu korgon çebi cok (1027)

kalaluu korgon çep eleñ (1265)

kalaluu korgon çebine (2419)

kalayık: halk, kalabalık

kalayıktar teñ kalıp (2200)

kalayık turup kep aytat (2230)

kalba: atılış, sıçrayıp

can kalbastan süyünüp (585)

kalcıra-: takati kesilmek, gücü azalmak

kayda baram kalcırap (828)

kalday-: kaba saba, biçimsiz görünmek

adamdın baarı kaldayıp (2210)

kalıñ: büyük

dayardanıp kalıñar (1069)

kalıñ kırıgız kalkıma (1158)

kalıñ kırıgız kalkıña (1264)

kalıñ kırıgız kalkımdı (1351)

kalıñ kırıgız içinde (1508)

kalıñ eldin baarısı (2399)

kalıñdık: kalınlık

kalıñdıgı segiz kez (94)

kalıñdıgı segiz kez (107)

kalk: halk

izdep keldim kalkıña (204)

kalktın baarı çoğulup (251)

kalkına kabar salışıp (520)

kalk çoğultup baram dep (643)

kalk çoğulup makul dep (665)

kalkımdı duşman çappasın (842)

kalkına kabar saldı emi (1107)

kalıñ kırıgız kalkıma (1158)

kalıñ kırıgız kalkıña (1264)

kalıñ kırıgız kalkımdı (1351)

kayran kırıgız kalkıma (1376)

kalktın baarı zırkırap (1419)

attanıp cürdü kalkına (2202)

kalk cıyılıp tañdanıp (2209)

kalkın tamam bilgizip (2394)

kan kötörüp kalkına (2422)

kalkılda-: 1. süzülme, kuşkanatları gerili olarak görünür bir hareket yapmadan havada ilerlemek

kalkıldap uçup kaldı emi (167)

2. dalgalanmak

asabası kalkıldap (550)

ak asaba kalkıldap (2296)

3. kıpırdamak, sürekli ve hafifçe oynamak, kımıldamak

karagay nayza kalkıldap (552)

kalp: yalan

kalp ele meni suraysıñ (846)

kaltala-: torbalamak, torbaya koymak

biz alalık kaltalap (663)

almak boldu kaltalap (707)

kaltıra-: titremek

atı baspay kaltırap (1652)

esi çıgıp kaltırap (1680)

özü turat kaltırap (2026)

kama-: kapatmak, hapsetmek

kanışaydı kamaptır (623)

kalmak bizdi kamadı (703)

katınımdı kamaptır (741)

kalmak meni kamadı (1378)

kamalğan menen payda cok (1449)

kamalğanga koyboybuz (1478)

kalğanı üydö kamalıp (1517)

kalmaktın baarı kamalıp (1772)

kança küni kamadı (1782)

kıtay kamap catkanda (1886)

şaarın kamap catıptır (2151)

kamçı: kamçı, kırbaç

kamçı menen sabadı (704)

kamçı menen sabadı (1379)

oñdu soldu kamçı urup (1587)

kamçı menen bir çapsa (1648)

öte berdi kamçılup (1852)

kamdan-: hazırlanmak

adamdın baarı kamdanıp (128)

baarı çoquu kamdanıp (1044)

baarı bardı kamdanıp (2301)

kamin-: hazırlanmak, kendini hazırlamak

tosup çıktı kaminıp (524)

kamış: kamış, sulak ve nemli yerlerde yetişen bitkiler

kamış körsö kıl etip (693)

kan: 1. han; hükümdar

kan kurmanbek asılıñ (47)

kan kötördük makul dep (100)

kan kelet dep tañdanıp (126)

kan kurmanbek padişa (220)

kan tagına mingizip (429)

catıp kaldı kan bolup (440)
kan kurmanbek padişa (449)
kurmanbek kanım amanbı (701)
kan kurmanbek colborsun (766)
aldayar taksır kanıbiz (777)
kan kurmanbek kulunuñ (783)
kan kurmanbek uuluña (787)
kan kurmanbek dıgdiyıp (925)
kan kurmanbek balanını (930)
kandın kızı bilet dep (1034)
kan kurmanbek padişa (1051)
kan kurmanbek keldi dep (1106)
kan kurmanbek padişa (1123)
kan kurmanbek şalk etip (1131)
kan kurmanbek kep aytat (1150)
kan kurmanbek cubayım (1235)
kan kurmanbek alsırıp (1323)
kan kurmanbek padişa (1385)
kan kurmanbek enteñdep (1420)
kan kurmanbek padişa (1785)
kan kurmanbek padişa (1789)
kan kurmanbek çakırat (1871)
kan kurmanbek kep aytat (1881)
kan kurmanbek padişa (1904)
kan kurmanbek kep aytat (1934)
eki catkan kansıñ dep (1956)

kan kurmanbek dos ele (1964)
kan kurmanbek ayıgıp (2070)
kan kurmanbek inagiñ (2125)
kan kurmanbek koykoyup (2131)
kan kurmanbek kelatat (2211)
kan kurmanbek artında (2224)
kan kurmanbek padişa (2231)
kan kötörüp çurkurap (2398)
kan kötörüp kalkına (2422)

2. kan, damarlardaki kırmızı renkli sıvı

kanı cerge çaçılrat (113)
kan agıp turdu talaalap (1128)
kan agıp turat ciltıldap (1138)
kan aksa senden talaalap (1174)
kızıl kandın akkanı (1175)
murdunan kanı dirildep (1412)
kan agıp tur cilt etip (1556)
kan agıp turat ciltırap (1620)
kan agıp turat talaalap (1787)
oozunan kanı kult etip (1863)
bütökön boyuñ kanıñ ay (1868)
kızıl kanga batışıp (1972)
tülkü çimçır kanı cok (2359)

kanat: kanat

turna kanat cardanıp (1045)

kañk: çın, çınlama sesi

kañk dedire saldı emi (920)

kansıra-: güçsüz kalmak,
güçsüz düşmek veya gücüne
kavuşmamak

catıp kaldı kansırap (1820)

kapa: kaygı, tasa, sıkıntı,
üzüntü, keder

kapa keltek ömölö (840)

oylonsoñ kapa boluptur (1002)

kapa bolup keliptir (1020)

kapa toonun boorunan (1102)

kapa kulak şer eleñ (1263)

kapa bolup kaygırdım (1280)

kapa atımdı mingizdim (1350)

kapa canın kıynaşat (1366)

kapa kulak şerge okşoyt (1665)

kapa topos terisin (1713)

kapa canın kıynaşıp (1770)

kapa cerdi emgektep (1804)

kapa coldun boyuna (1805)

kapa kulak şersiñ dep (1957)

kapalan-: üzüntü duymak,
kaygılanmak, tasalanmak

kapalanıp kaygırdım (1963)

kapır: kâfir

kapır çal calgız cürö ber (2272)

ıymanı çok kapır dep (2281)

kaptal: dağ veya tepenin yamacı

kaptaldan caagan kar bolup

(934)

kar: kar, donarak düşen su
buharı

kaptaldan caagan kar bolup

(934)

kara: 1. siyah, kara

carılbas kara taş boldu (39)

kara çaçın taranıp (187)

eliüü kara corgosun (302)

2 halk, kalabalık

kalıñ kara curtumdu (732)

3 yüz kızartıcı durum, leke

cürögündö kara çok (1659)

kara-: 1 bakmak, aramak

kalmaktar kayta karasıp (80)

artımdı kaytıp karayın (1919)

karay salsa begi çok (1028)

2. bakmak

can cagina karanıp (188)

karagan pende tañ kalıp (249)

karagan pende tañ kalıp (327)

akırayıp karasa (366)

kabilança karagan (368)

karagan pende tañ kalıp (534)

karap turat bol koyup (744)

aygır karap bee tuugan (806)

kulan karap bee tuugan (808)

karagan pende tañ bolup (935)

tuygunu karap kaldı emi (1054)

turnabay menen karasa (1071)

karap catkan kanışay (1144)

eki caktı karasıp (1215)

*karışkan tuugan çok boldu
(1438)*

eki cagin karanıp (1573)

kabilança karagan (1662)

karap turat koy koyup (1676)

eki cagin karanıp (1679)

toodon karap turdum dep (1685)

karap turat caldırıp (1690)

saadagin çapçıp karasa (1718)

karap tappay ıylaşıp (1771)

*akkan dos karap cark etip
(1856)*

sıpatıñdı karasañ (1959)

karap tur dep karısın (2035)

karagan pende tañ kalıp (2195)

karagan pende tañ kalıp (2217)

karagan pende tañ kalıp (2299)

3. bakmak, gözden geçirmek

kılçayıp artın karasa (1644)

kılçayıp artın karasa (1696)

karaan: karaltı, uzaktan belli
belirsiz görünen şey, silüet

karaanı meni saktasın (845)

karaanın körüp aldı emi (1742)

karagay: köknar ağacı

karagay nayza kalkıldap (552)

karagay nayza alasın (1238)

karagay nayza salmakka (1274)

karan: felaket, kara

karan tün başka salalı (637)

karan tün tüştü başıma (676)

karan tün tüştü başına (1126)

karan tün tüştü başıma (1154)

karan tün tüşüp kalamın (1448)

karang: hayal meyal gözüken,
görünür görünmez olan

karangıda çırırım (1250)

karı: yaşlı, ihtiyar

ak ala sakal karısı (352)

caşı menen karıñar (445)

caşı menen karıñar (455)

kök ala sakal karısı (531)

caşı menen karısı (558)

caş karısı çuuldap (1502)

caşı menen karısı (1776)

caşı menen karıga (1953)

karap tur dep karısın (2035)

caşı menen karısın (2047)

caşı menen karısı (2247)

karı menen öbüşüp (2380)

karıp-: yaşlanmak, ihtiyarlamak

karıp menen miskindi (2372)

karıp kalsam men dele (2279)

karış: bir karış, çok az, küçük

karış ceri tilinip (1562)

karış-: katılmak, karışmak

koldoruna karışıp (556)

karışkır: kurt

karışkırday kurmanbek (1618)

kırk karışkır kabışat (1943)

karıya: ihtiyar, yaşlı adam

karıyası çogulup (99)

karıyası kep aytat (124)

karıyası saktanıp (647)

kark: saf, katışıksız

temingisi kark altın (43)

karma-: 1. tutmak

kolunan karmap süyünüp (222)

moynunan karmap buralıp (227)

kolun karmap cügürüp (408)

atıñdı karmap taptagin (719)

kolunan karmap körüşüp (1083)

karmap kaldı kolunan (1145)

kolunan karmap cetelep (1211)

çılbirdan karmap çüñürüp (1397)

kolunan karmap cetelep (2036)

karmap betten öbüşüp (2303)

2. tutmak, ele geçirmek,
yakalamak

çoguusun karmap alalı (656)

karmap alam dep aytıp (753)

karmap alıp curtumdu (852)

karmaş-: kapışmak, savaşmak

kalmak menen karmaşıp (70)

üç künden kiyin karmaşıp (2357)

kars: çatırtıyı, keskin sesi ve
keskin vuruştan doğan sesi taklittir

zambiregi kars etip (1475)

tap aşırbay kars saydı (1560)

kartay-: yaşlanmak,
ihtiyarlamak

kartaygan çaliñ catpasın (843)

kastaş-: birbirine düşman olmak

kastaşkan duşman köp ele (841)

kastık: düşmanlık, hasımlık

kastık kılıp keliptir (858)

kaş: karşı; ön, huzur

kalmak keldi kaşına (675)

kalmak keldi kaşına (1125)

kalmak keldi kaşına (1153)

kalmak kelse kaşına (1170)

kat: mektup

dubay salam kat cazıp (671)

kat-: gizlemek, saklamak

koynuma katıp alayın (1431)

katar: 1. arka arkaya, sırayla

kalganın katar aldırıp (106)

2. beraber, birlikte, bir arada

katar tartıp cardanıp (248)

katar tartıp cardanıp (2194)

katarı menen cardanıp (2199)

katar tartıp cardanıp (2216)

katarı menen bardı emi (2405)

katgün: “eyvah!” anlamındaki

söz

katgün menin şorumdan (1146)

katın: kadın

kırk katını canında (306)
kanişay menen kırk katın (487)
kırk katın birge canında (501)
katın menen balanı (504)
katındar menen cardanıp (526)
katın menen uruşsam (649)
katınımdı kamaptır (741)
oşo peyildüü caman katındı
(830)
katın bolso tabılar (831)
kırk katın menen cardanıp (902)
katındarın çakırıp (1029)
katındarga kep aytıp (1038)
katındın baarı cügürüp (1080)
katındar menen körüşüp (1081)
kırk katın kelip körüşüp (1087)
erkek katın ılaşıp (1383)
katındın baarı çırkırıp (1418)
katının közdöy saldı emi (2071)
kırk katın menen kanişay (2192)
katın menen urgaaçı (2300)
kırk katın menen kanişay (2404)

kattal-: belli bir saat, zamanda
bir yere gidip gelmek, sefer düzenlemek
balbandın baarı kattalıp (646)

kaygı: kaygı, keder, üzüntü
kaygısın tartıp kurudun (784)
kaygını başka salganbı (1060)
kaygını bizge beriptir (1332)
kaygını başka salamın (1447)
kaygı tartkan candarsıñ (1961)

kaygır-: kaygılanmak, üzülmek,
endişelenmek
kaygırıp coldo sendeldim (712)
kaygırbay turgan can eleñ
(1267)
kapa bolup kaygırdım (1280)
kaygırıp baarı ılaşat (1365)
kapalanıp kaygırdım (1963)

kayıp: gizli, gözle görülmeyen,
kayıp
kayıptan eken nasılı (48)

kayıp: hayırlı, yararı, hayrı olan
kayırluu bolsun dep aytıp (1039)
kayırluu kıldı artına (2423)

kayış: kayış
eki kayış teñ tizgin (555)

kayna-: 1. kızışmak,
şiddetlenmek

kaynap içi boldu çok (198)

*itelgidey kaynap duşmanıñ
(1248)*

kaynap içim çok boldum (1269)

kaynap içim çok boldu (1437)

2. kaynamak, çok miktarda
bulunmak

*kaynagan kalmak bıçıldap
(1216)*

kaynap catkan kalmakka (1233)

kaynap catkan kalmakka (1272)

kayran: kıymetli, değerli

kayranım bugün kelet dep (1033)

kayran töröñ bıçıldap (1139)

kayran törö inagım (1249)

*kayranım senden ayrıldım
(1281)*

kayran kırgız kalkıma (1376)

kayran törö kurmanbek (1689)

kayran baatır kurmanbek (1806)

kayran dosum kurmanbek (2103)

kayt-: dönmek

baarıñ calpı kaytkın dep (411)

baarı üygö kayttı emi (415)

üyün közdöy kayttı emi (438)

amması üygö kaytışıp (592)

artımdı kaytıp karayın (1919)

kayta bardı süyünüp (2128)

kazan: kazan

daş kazanga saldırdı (398)

daş kazanga salşıp (1099)

daş kazanga saldırap (2142)

kazat: savaş

kazattı bir kün salmakka (37)

kazı: gazi

öltürsöm kazı kobom dep (1523)

kazına: hazine, büyük servet

altın kümüş kazına (2365)

kazkanatta-: toplu hâlde bir
yerde bulunmak, sıra sıra dizilmek,
kaynamak

kazkanattap cardaşıp (2298)

keç: akşam

erteli keçte minemin (836)

kedey: fakir, yoksul

calgız üylüü bir kedey (624)

eki kedey cetelep (812)

kedeylik: fakirlik, yoksulluk

kedeyliktin zarpınan (778)

kel-: 1. basmak, yaşa girmek

on bir caşı kelgeñi (20)

2. gelmek

kaçan kelet dep aytat (125)

kan kelet dep tañdanıp (126)

kaçan kelet dep aytıp (127)

kança kişi kelet dep (129)

uçup kelip kalıptır (155)

ukmuştuu kelgen kuş eken (168)

körünöö beri kelgin dep (200)

tüşümdö körüp kelgenim (202)

izdep keldim kalkıña (204)

*körünöö kelgen men bolsom
(214)*

körgönü kelgen sen bolsoñ (215)

canına çukul kelgende (225)

bir küngö kelgen konokko (265)

atası kelip kubanıp (280)

döölör keldi tañ kalıp (284)

kaçan bizge kelesiz (310)

keldik dep kabar salışıp (342)

çoñ korun kelet entelep (345)

abıška dep biz kelsek (357)

seksen kişi keliptir (384)

eerçitip kelgen kırk cigit (394)

ubadan menen keldim dep (402)

baarısı erteñ kelsin dep (414)

apta sayın kelgin dep (419)

kündö mında kelgin dep (422)

aptada alıp kelem dep (433)

buyruğu menen keldim dep (453)

calgız bala kelipmin (456)

barıp kelem dep aytat (482)

erte barıp tez kelgin (491)

elge barıp keleli (493)

ayılga barıp keleli (495)

otuz kündö kelermin (506)

kurmanbek keletat dep (519)

calgız balam kelet dep (527)

balam aman keldiñbi (571)

baarı kelip kerüşün (590)

kurmanbek kayra kelgende (654)

al kelgiçe çıkpaylı (662)

kayra keldi askeri (664)

kalmak keldi kaşıma (675)
kabarçıga men keldim (711)
ıldam barıp bat kelgin (758)
cetelep alıp nak kelgin (759)
alıstan kelgen coldoşun (768)
kırk cigit keldi tartuuga (789)
surap keldik toru attı (790)
alganı kelgen turbaybı (849)
salganı kelgen turbaybı (851)
kırganı kelgen turbaybı (853)
culganı kelgen turbaybı (855)
kastık kılıp keliptir (858)
tartkanı kelgen turbaybı (861)
cançkanı kelgen turbaybı (863)
kaçkanı kelgen turbaybı (865)
çakçanı kelgen turbaybı (867)
açkanı kelgen turbaybı (869)
surap keldik toru attı (891)
açuusu keldi abıška (918)
kaarı keldi süylönüp (931)
kaardanıp kelgende (933)
açuusu kelip ürpeyüp (936)
kele catat cakındap (1001)
törösü kelip kubanıp (1018)
kapa bolup keliptir (1020)
beri kel dep bakırıp (1030)
begim bugün kelet dep (1031)
kayranım bugün kelet dep (1033)
bugün töröm kelet dep (1035)
erte kelet bir ölüm (1068)
kanışay kelet cark etip (1072)
kırk katın kelip körüşüp (1087)
tuygundardın kelgenin (1104)
kan kurmanbek keldi dep (1106)
kalmak keldi kaşına (1125)
kalmak keldi aralap (1127)
canına kelgen kişi cok (1136)
kalmak keldi kaşıma (1153)
kalmak kelse kaşına (1170)
oomat keler başına (1172)
kele beri darımdı (1186)
kalmaktın baarı keliptir (1331)
çukul keldi baarısı (1472)
beri kel dep çakırat (1477)
aykırıp kelet türdönüp (1534)
açuusu kelip kurmanbek (1578)
kalmak keldi baldırıp (1700)
korun kalmak kelatat (1702)
kırk cigit keldi çıñırıp (1740)
üç kündö keldi emgektep (1807)
ezelde akkan kelelek (1837)

kurmanbek közdöy keliptir
(1841)

kele catat akkan dos (1848)

kaydan kelip turasın (1870)

kelbegenge ökünüp (1923)

at carışıp kelatat (1946)

akkan dos kelip ayrıldım (1965)

alıstan keldik bir meyman (1969)

dosum maga kelbeybi (2083)

atımdı kelip albaybı (2085)

uturlap maga kelbeybi (2088)

kün kündön beri kelbedi (2094)

akkan dos kelip kep aytat (2102)

ölböy esen kelatat (2124)

eşikke kelip kalıptır (2130)

oşondo kelet sendelip (2148)

kırk kündön kiyin kelatıp (2152)

kan kurmanbek kelatat (2211)

alıstan kelgen kişi dep (2245)

açuusu kelip akkan dos (2282)

açuusu kelip akkan dos (2338)

kelgende elge taratıp (2366)

bir küngö kelgen konokko (2374)

baarı kelip körüşüp (2377)

esen keldi salamat (2424)

3. -ıp zarf-fiil ekini almış fiillerden sonra gelerek “dönmek” anlamını verir

alıp kelip tapşırdım (1405)

alıp kelip muuzdaşıp (1499)

alıp kelip bek saydı (1557)

alıp kelip sugargan (1708)

alıp kelip bek saydı (1716)

alıp kelip çoñ korun (1725)

toktop kelet tuñcısı (2311)

4. gelmek, başlamak, etkisini göstermek

sözü keldi entelep (2038)

kelin: gelin

tokson kelin tokson kız (259)

kelinder çıktı astınan (539)

kelin kızı cıltıldap (2324)

keliş-: anlaşmak, düşünce, duygu, amaç bakımından birleşmek

çoğulup esen kelişip (2176)

keltek: dayak, sopa

kapa keltek ömölö (840)

kem: az, eksik

kay kırgızdan kem eleñ (1266)

keme: gemi

suuga salgan keme cok (973)

suuga salgan keme cok (1316)

kemer: 1. kemer, altın, gümüş
ve mücevherlerle süslü, enli bel bağı

altın kemer tagınıp (54)

altın kemer cark etip (325)

altın kemer çalınıp (734)

altın kemer belinde (1404)

altın kemer salınıp (1496)

altın kemer carkırap (1681)

altın kemer caltırıp (2024)

2. uçurum

bir kemerge tıgıldı (1133)

kemerge başı tıgılıp (1739)

kempir: yaşlı kadın

kempir bardı çalına (904)

kempir çalga kep aytat (906)

kempirdi çaçtan aldı emi (919)

kempir cerge kuladı (921)

kempirdin çaçın culadı (922)

kep: 1. söz

araçılar kep aytat (82)

kurmanbek anda kep aytat (88)

karıyası kep aytat (124)

koştoşup curtkı kep aytıp (323)

korun kalmak kep aytıp (436)

er kurmanbek kep aytat (480)

kalmaktın baarı kep aytat (485)

kanışayga kep aytat (500)

siykır kılıp kep aytıp (648)

cigitterge kep aytat (724)

kanışayga kep aytıp (752)

anda atası kep aytat (820)

cigitter anda kep aytat (877)

apasına kep aytat (890)

kempir çalga kep aytat (906)

abişka turup kep aytat (910)

cigitterge kep aytat (949)

katındarga kep aytıp (1038)

kan kurmanbek kep aytat (1150)

*kurmanbek anda kep aytat
(1183)*

*kurmanbek turup kep aytat
(1291)*

cigitterge kep aytat (1328)

cigitterge kep aytat (1369)

attanarda kep aytıp (1453)

kırk cigitke kep aytat (1464)
kırk cigiti kep aytat (1482)
aylanıp barıp kep ayttı (1859)
dep akkan kep surayt (1880)
kan kurmanbek kep aytat (1881)
akkan dosko kep ayttı (1896)
kırk cigitke kep aytat (1926)
kan kurmanbek kep aytat (1934)
can küyörü kep aytat (1947)
anda akkan kep aytat (1962)
anda biröö kep aytat (1968)
ar kimge barıp kep ayttı (2023)
kanışay anda kep aytat (2089)
akkan dos kelip kep aytat (2102)
oynoymun dep kep ayttı (2120)
kalayık turup kep aytat (2230)
akkan dos şontıp kep ayttı (2234)
akkan turup kep aytat (2258)
anda abıška kep aytat (2275)
2. şekil, biçim
ak kuu kebin aldı emi (193)

kepin: kefen

kepin tonun kiydi emi (1394)

kepin kılar ceri çok (2361)

ker: açık kahverengi bir at donu

ker köödönünü caratıp (2364)

kere-: dik durmak, dimdik olmak

ayabay catıp kereli (659)

kerege: ev veya başka yapıların duvarı

kerege temir çoyundan (102)

keregenin başında (2109)

keril-: böbürlenmek

çıçayıp ürkör kerilip (1199)

kerney: borazan

emi kerney tartıp bıkıldap (2315)

kesil-: kesilmek

kesildi bizdin başıbiz (782)

ket-: 1. gitmek

bir süylöşüp ketsem dep (207)

köynögüm ber keteyin (216)

kayrılıp kaçan ketesiz (311)

men aldıña keteyin (316)
camandarın ket deşip (562)
cügürtüp ketken cerleri (685)
ketti bizdin sanıbiz (779)
ölümgö ketti başıbiz (780)
kete bergin baldarım (875)
cürü baldar keteli (961)
çoçup ketti oygonup (1026)
ketip barat solkuldap (1049)
çoçup ketti töşöktön (1142)
kayta aylanıp ketpedim (1157)
çala sayıp ketti emi (1554)
şaşıp ketip baratat (1582)
oyup ketip baratat (1584)
kılıp ketip baratat (1586)
soyup ketip baratat (1588)
kırıp ketip baratat (1590)
koldon tayıp ketet dep (1710)
kırıp ketip baratat (1750)
kılıp ketip baratat (1752)
ayıgıp ketse dosunuz (2005)
keteli dep oylonup (2185)
ketip barat küülönüp (2241)
2. gitmek, ölmek
ölüp ketsem kantem dep (1520)
ölüp ketsem kantem dep (1609)

akıret ketti canıbar (1801)
dosuñ ketip çok boldu (2090)

keyi-: üzölmek, kaygılanmak
keyişke meni salbagın (876)
keyidiñbi dep aytat (907)

kez: 1. çağ, zaman, vakit
kalmaktı kezdöy barmakka (36)
oşentip catkan kezinde (1844)

2. 1.105 santimetreye denk olan uzunluk ölçü birimi

biyiktigi seksen kez (93)
kalıñdıgı segiz kez (94)
kalıñdıgı segiz kez (107)
uzunun kırk kez teñegen (1703)

kıbıla: kible, bazı ibadetler yerine getirilirken dönölen kâbe'nin bulunduğu yön

kıbıla közdöy türdönüp (1532)

kıcıl-da-: kaynamak, çok miktarda bulunmak

kumurskaday kıcıldap (1325)

kıcıra-: pek çok olmak,
kaynaşmak

asmanga çıgıp kıcırıp (1223)

kıdırata: etrafında, sıra ile
baştanbaşa

kıdırata körüşüp (2172)

kıl-: 1. etmek, eylemek, yapmak

arpaday kılıp küyşödü (32)

kılğan işin suraba (109)

eldi cıyıp toy kılıp (252)

epsiz çıktı çoñ kılıp (253)

nike kılıp aldı emi (268)

altundan kılğan ayçık üy (288)

cakuttap kılğan carık üy (289)

taazim kılıp cügünüp (406)

seyil kılıp talaada (612)

kökbörü kılıp tartışıp (619)

bizdi akmak kıldı dep (626)

bizdi külkü kıldı dep (628)

sıykır kılıp kep aytıp (648)

*oşondo kökbörü kılıp tartalı
(657)*

kök börü kılıp alam dep (710)

ayar kılbay cürö kör (721)

zorduk kılıp toru attı (848)

zorduk kılıp alam dep (857)

kastık kılıp keliptir (858)

kökbörü kılıp özündü (860)

abişkaga kılam dep (940)

ayal kılıp turdu emi (948)

ataga kılsa akaraat (956)

ataga kılsa akaraat (959)

*temirden kılğan korgondon
(1055)*

*temirden kılğan korgondu
(1120)*

salındı kılıp salarsıñ (1181)

temirden kılğan şatıga (1213)

sayaban kılğan türkügüm (1252)

sizge kılar meerman (1308)

medet kılıp barayın (1434)

kanday kılıp bagamın (1446)

ayal kılbay baramın (1463)

bolotton kılğan darbaza (1513)

ıymandı içke cat kılıp (1521)

kılıp ketip baratat (1586)

ıymandı içke cat kılat (1610)

çın kudaydı cat kılıp (1616)

top top kılıp bir cerge (1633)

tooday kılıp cıydı emi (1634)

ayal kılıp toktoboy (1671)

dalay erdik kıldım dep (1683)

tüpök kılıp taktırgan (1714)

sabır kılıp toktolup (1720)

kılıp ketip baratat (1752)

kökbörü kılıp tartışıp (1753)

ayar kılbay kalmaktar (1754)

masilet kıldı baarısı (1777)

ıymanın içke cat kılat (1866)

kızmat kılıp bereyin (2001)

oyun kılğan sözüme (2116)

oyron kıldım özüñdü (2117)

tamaşa kılğan sözümdü (2118)

osol kılıp taştadım (2121)

uyat kılıp salğanın (2123)

kuday kılsa mendelep (2146)

köñüldön çıgıp oy kılıp (2177)

köp mal soyup toy kılıp (2178)

urmat kılıp kubanıp (2226)

kepin kılar ceri cok (2361)

atasın munday kıldı dep (2368)

tokson küñü toy kılıp (2385)

köñüldön çıkkıs oy kılıp (2386)

altınmuş küñü toy kılıp (2388)

kayrılıu kıldı artına (2423)

2. hükmetmek; hükmettiğinde

kılğanında ayıbı cok (1140)

kılğanında ayıbı cok (1643)

kılğanında ayıbı cok (2092)

kılakta-: kendini beğendirmek amacıyla yapılan davranış, cilve, eda, naz yapmak anlamında kullanılmıştır

kızdın baarı kılaktap (535)

kılay-: sökmek, gelmeye başlamak veya çıkagelmek

alkımı appak kılayıp (229)

kılçay-: dönüp bakmak

kılçaya turgun dep aytat (1483)

kılçayıp artın karasa (1644)

kılçayıp artın karasa (1696)

kılıç: kılıç

kılıç menen salbayın (952)

kılıçın kıya baylanıp (1197)

kıya tartıp kılıçın (1245)

kılıçıñdı baylanıp (1345)

kılıç kında kınırıp (1538)

şiltep iyse kılıçı (1593)

kılıçı kında kınırıp (1611)

kılıçın suurup cügürdü (1931)

kılıçının sürötün (2058)

kılıçının sürötün (2156)

kılıcı koldo cıltıldap (2319)

kılım: dünya, cihan, âlem

kılımdı cara bilgizdim (733)

kılkılda-: 1. süzülerek ilerlemek

cergesi menen kılkıldap (331)

ak nayzası kılkıldap (334)

2. süzülme

asabası kılkıldap (1113)

kızıl celek kılkıldap (1527)

asabası kılkıldap (2215)

kıltılda-: süzülme, sessizce ve belli belirsiz hareket etme

asabası kıltıldap (1541)

kımkap: sırma veya gümüş işlemeli ipekli bir kumaş türü

kızıl kımkap kiyinip (282)

kımkap kiyip cıltıldap (2193)

kın: kın, bıçak, kılıç vb. kesici aletlerin kabı

kından suurup alasıñ (1246)

kılıç kında kınırıp (1538)

kılıcı kında kınırıp (1611)

kına: kına

kınaluu corgo mingizdim (730)

kıngır: tıngır, metal bir nesne sert bir yüzeye düştüğü zaman çıkan ses

kılıç kında kıngırıp (1538)

kılıcı kında kıngırıp (1611)

kır-: 1. öldürme

duşmanga kırgan salganı (44)

dalay kalmak kırdı emi (78)

kırganı kelgen turbaybı (853)

kalmak bizdi kırganbı (1058)

kırılıp kalgan cigitter (1063)

kırıp ketip baratat (1590)

calgız kırıp kaldı emi (1603)

dalayın şondo kırdı emi (1632)

kırıp ketip baratat (1750)

kırk töönün baarın kıram dep (1930)

2. sıyırmak, kazıyarak, silerek üzerinde veya içinde hiçbir şey bırakmamak

kırıp salıp kaldı emi (2011)

kıraan: cesur, bahadır

algır bürküt kıraanım (1257)

kırk-: kesmek

bagın kırkıp kıyratıp (942)

kıs-: kırpmak, göz kapaklarını
açıp kapamak

kısilbay cakşı bakkın dep (2042)

kış: kış mevsimi

cayı kış ceti usta (1705)

kıy-: 1. acımamak, esirgememek

kılıçın kıya baylanıp (1197)

kıya tartıp kılıçın (1245)

kıya tartıp öttü emi (2250)

2. kesmek, nefesin kesilmesi,
ölmek

ölüüğe canın kıybadı (1941)

3. uygun bir şekilde yapmak

kıya salıp tarttırıp (2157)

kıya: dik olmayan yamaç

kızıl kıya maydandan (1942)

kıyal: hayal

kıyalına kız cakpay (143)

kıyalı menen bildirip (2059)

kıyalı menen bildirip (2063)

kıyal menen bildirip (2165)

kıyamattık: ebediyen, sonsuz
olarak

kıyamattık dos eken (1840)

kıyamattık tapkan dos (1850)

kıyın: zor, güç

adamdın kıyın mergeni (23)

kıyın tartıp catkan dos (1851)

kıykır-: haykırmak, bağırarak

kıykırıp cüröt duşmanga (52)

kıykırıp cürsö kurmanbek (1757)

kıymılda-: kımıldamak, hareket
etmek

askerdin baarı kıymıldap (1110)

kıymıldat-: kımıldatmak

kıymıldatpay şo cerge (2043)

kıymıldatpay baktı emi (2051)

kıyna-: üzüntü vermek

menin canım kıynaba (1294)

kapa canın kıynaşat (1366)

emi canın kıynaşıp (1384)

kapa canın kıynaşıp (1770)

kıyrat-: tahrip etmek, kırmak,
parça parça etmek, tarumar eylemek

munun darbazasın kıyratıp (629)

kıyşañ: tembel, söz dinlemez,
inatçı

kıyşañ etip koybodu (1649)

kız: kız, kız çocuğu

kız caktırıp alsam dep (137)

kırgızdın kızıl cakpadı (139)

kıyalına kız cakpay (143)

kimdin kızın alsam dep (145)

perinin kızıl kanışay (148)

urgaaçı münöz kız eken (169)

ay çırayluu kız eken (180)

kızdı körüp kızığıp (183)

perinin kızıl kanışay (223)

kızga corgo mingizip (245)

tokson kelin tokson kız (259)

canında kırk kız nöökerü (273)

candaganı kız bolup (277)

kızdın baarı kılaktap (535)

perinin kızıl kanışay (1014)

perinin kızıl bilet dep (1032)

kandın kızıl bilet dep (1034)

kızıl toru kız alıp (1176)

kız koynunda catkanı (1177)

perinin kızıl kanışay (1396)

eki kızdı eerçitip (1944)

eerçitkeni kız eken (1950)

kelin kızıl cıltıldap (2314)

tokson uulu tokson kız (2376)

kızduu: kız çocuğu olan

kızduu cerge barışıp (142)

kızık: 1. zevkli, eğlenceli

kızık dooron saldı emi (697)

kızık dooron salışıp (2174)

kızık dooron saldı emi (2403)

2. ilginç

kızık işke batıptır

kızık-: ilgi duymak

kızdı körüp kızığıp (183)

kızıl: kırmızı, kızıl

kızıl altın cabuulap (51)

kızıl altın cabuulap (76)
kızıl kımkap kiyininip (282)
kızıl altın kiygizdim (732)
kızıl ala kiyininip (1061)
kızıl kandın akkanı (1175)
kızıl toru kız alıp (1176)
kızıl celek kalkıldap (1527)
kızıl ala kiyininip (1529)
kızıl önü kubarıp (1796)
kızıl kıya maydandan (1942)
kızıl kanga batışıp (1972)
kızıl kuyruk nar alıp (2181)
kızıl altın zar alıp (2182)
kızıl altın pul alıp (2196)

kızıtalak: kahrolası

kızıtalak kalmaktar (751)
kızıtalak dep aytat (822)

kızmat: hizmet

kızmat kılıp bereyin (2001)

kilem: halı

şalı kilem üstünö (386)
asbiyalap kilemdi (1830)
koş kilemdi capturıp (1833)

astıma kilem salbaybı (1086)

kir-: 1. girmek

altın üygö kirgizip (271)
altınduu üygö kirsem dep (299)
altın üygö kirgizip (389)
adamdın baarı kirset dep (390)
başka üygö kirdirip (395)
kırk bölök üygö kirgizip (431)
aralap kirgen pendeden (1231)
aralap kirse kurmanbek (1400)
emi üygö kirerde (2328)
ak saray üygö kirgizip (2382)
altınduu üyge kirdi emi (2397)

2. bir yere ulaşmak

amması kirdi carışıp (770)
kirip bardı kırk cigit (775)
bolboy kirip bardı emi (945)
içine bügün kirer dep (1037)
alıp kirip barışıp (1094)
alıp kirip bardı emi (2029)
cılıp kirip bardı emi (2108)
kirip barıp akkan dos (2113)
kirip bardı dañ salıp (2243)
3. girmek, saplanmak
nayza kirdi bilk etip (1164)

nayza kirdi mulk etip (1727)

nayza kirip içine (1984)

içine kirip körüptür (2155)

kişi: insan, kişi

cön ele cürgön kişige (62)

kança kişi kelet dep (129)

tört cüz kişi içinde (153)

canında bir da kişi çok (182)

kişi menen işi çok (185)

tört cüz kişi içinen (205)

altı cüz kişi duuldap (240)

altı cüz kişi duuldap (246)

altı cüz kişi barıptır (580)

izderge kişi çok bolup (989)

canına kelgen kişi çok (1136)

akıl aytçu kişi çok (1691)

cakındap kişi çıkpadı (1792)

öksöp catat bir kişi (1853)

altı kişi kömgön beym (2097)

bir top kişi bakırat (2144)

eki cüz kişi kürküröp (2187)

altmış kişi barışıp (2223)

üç cüz kişi duuldap (2227)

kişinin baarı tañ kalıp (2244)

alıstan kelgen kişi dep (2245)

kiy-: giymek

akkuu kiyim kiyiptir (149)

altın taacı kiygizip (426)

temirden kiyim kiygizip (670)

kızıl altın kiygizdim (732)

suusardan börk kiygizdim (739)

manat kiyim kiygizip (1041)

ak olupgun kiydi emi (1192)

kepin tonun kiydi emi (1394)

kiyip atka mindi emi (1395)

kök sootun kiydi emi (1495)

kımkap kiyip cıltuldap (2193)

kiyik: geyik, ceylan, ahu

kiyik uulap cürgöndö (154)

altı kiyik atışıp (617)

adırdan kiyik atuuga (788)

kiyim: elbise, giyim, giysi

akkuu kiyim kiyiptir (149)

bar kiyimin çeçip aldırıp (393)

temirden kiyim kiygizip (670)

manat kiyim kiygizip (1041)

kiyimin çeçip ciberip (1920)

kiyin-: giyinmek

kızıl kımkap kiyinip (282)

kızıl ala kiyinip (1061)

kızıl ala kiyinip (1529)

kiyiz: keçe

ak kiyizge saldı emi (2027)

koco: efendi

kocosan dep bakırıp (1542)

koçkor: koç

ak koçkordoy çaldı emi (1209)

kol: 1. el

birinde pirge kol bergen (1)

temirlüü nayza kolunda (58)

kolunan karmap süyünüp (222)

kol karmaşıp körüşüp (320)

*öz kolum menen berem dep
(435)*

koldoruna karışıp (556)

adebin kolgo bereli (660)

ak turnabay kolunda (1050)

ak nayzanı kolgo alıp (1067)

kolunan karmap körüşüp (1083)

karmay kaldı kolunan (1145)

koluna tespe aldı emi (1207)

kolunan karmap cetelep (1211)

çılburı koldo ontolup (1636)

koldon tayıp ketet dep (1710)

kolunan karmap cetelep (2036)

kol karmaşıp körüşüp (2229)

asaba koldo caltıldap (2317)

kılıçı koldo cıltıldap (2319)

kol kötörüp çuuldap (2400)

2. ordu

kolun karmap cügürüp (408)

koldo-: kollamak, gözetmek,
korumak

koldoy kör dep bakırat (1608)

şay koldogon badirek (1622)

kolo: tunç, bronz

kolo menen çırmagan (1711)

koltuk: koltuk, omuz başının
altında, kolun gövde ile birleştiği yer

oñ koltugun çoygonu (1724)

kon-: 1. kısa bir süre için bir
yere yerleşmek, bir yeri yurt edinmek

kanday cerge konot dep (170)

bir cerge barıp konuptur (174)

kay cerde konup kalıştik (727)

kono kalıp tırpırap (1226)

2. mec. konmak

arbak konor başiña (1171)

3. konmak

konoruna cer tappay (1224)

bakka kongon bulbulum (1253)

kondur-: misafir etmek, gelen misafiri oturtup ağırlamak

meymandarın kondurup (2032)

konok: misafir

konokko elin aldırıp (254)

bir küngö kelgen konokko (265)

bir küngö kelgen konokko (2374)

kopşo-: yontarak düzeltmek

çeti kopşop kaldı emi (1117)

korgon: kale, müstahkem mevki

temirden korgon salgın dep (85)

temirden korgon saldır dep (91)

korgonuñdu saldır dep (95)

cüz kündö büttü korgonu (132)

korgonu büttü tamamat (133)

kalaluu korgon çebi çok (1027)

temirden kılğan korgondon (1055)

temir korgon içine (1093)

temirden kılğan korgondu (1120)

korgondon çıktı entelep (1212)

alda kanday korgondun (1218)

kalaluu korgon çep eleñ (1265)

tepkedey bolgon korgondun (1338)

kalaluu korgon çebine (2419)

korgoşun: kurşun

korgoşunun aldı emi (1188)

kork-: korkmak

candın baarı korkuşup (131)

koş: 1. “hoşça kalın” anlamında veda sözü

koş aman bol dep aytıp (312)

koş aman bol dep aytıp (322)

koş aman bol dep aytıp (437)

koş aman bol dep aytat (1370)

koş aman bol dep aytıp (2048)

2. çift

koş arkanım tarttırğan (1832)

koş kilemdi captırıp (1833)

koştoş-: vedalaşmak

curtu menen koştoşup (313)

koştoşup curtka kep aytıp (323)

adamdın baarı koştoşup (328)

koşul-: bir araya gelmek

koşulusup öbüşüp (1368)

koşun: ordu, askerlerin tümü

koşundun baarın çakırıp (1543)

koy: koyun

koy semizin soydurup (255)

kısır emdi koy soyup (258)

toktu koy soydurup (264)

tüştüğünö koy soyup (595)

aksarbaşıl koy soyup (1097)

ak sarbaşıl koy soyup (1498)

koy-: 1. bırakmak

baarın taman koydurup (257)

adamdı tirüü koyobu (367)

attı koyo berişip (1010)

koyo berbey bakırıp (1402)

kamalganga koyboybuz (1478)

bekingenge koyboybuz (1480)

altını kabat koydu emi (1547)

kıyşañ etip koybodu (1649)

bölüp koygon kagazda (2009)

koygun dese tük bolboyt (2337)

2. müsaade etmek, yetki vermek

berbey koydu dep aytı (892)

3.v-(y)ıp zarf-fiil ekini almış asıl fiilden sonra gelerek hareketin tamamlandığını ya da kesinlik ifadesini katar

tartıp koygon süröt cok (1693)

üylöp koygon çeektey (1823)

4. koymak, sokmak

nayza menen koygonu (1726)

5. ad koymak, adlandırmak

dosum dep aytıp koyosuñ (1879)

koygula-: tekrar tekrar vurmak

sır cebe menen koygulap (1631)

koykoy-: ince ve zarif görünmek

altın takta koykoyup (772)

karap turat koykoyup (1676)

kan kurmanbek koykoyup (2131)

takta olturat koykoyup (2257)

atka mipip koykoyup (2333)

canaşa mindi koykoyup (2408)

koyon: tavşan

kuştan kaçkan koyonço (1575)

koyun: koyun, kollar arası
kucak

kız koynunda catkanı (1177)

koynuma katıp alayın (1431)

kozgl-: hareket etmek,
kımıldamak

kozglboy turgan terektey
(1802)

kök: boz yeşile yakın boz renk

kök ala sakal karısı (531)

tört töbölüü kök çatır (1036)

kök ala ayçık celegin (1194)

kök sootun kiydi emi (1495)

kökbörü: kırgızlarda ulak adı
verilen eski bir oyunun adı

kökbörü tartıp astınan (529)

kökbörü kılıp tartışıp (619)

oşondo kökbörü kılıp tartalı
(657)

kökbörü kılıp alam dep (710)

kökbörü kılıp özüñdü (860)

kökbörü tartıp oynoybuz (1479)

kökbörü kılıp tartışıp (1753)

kökül: atın alnındaki yelesi,
kâkül

tor kökülün cayılıp (692)

kökürök: göğüs, vücudun
boyunla karın arasındaki bölümü

kökürögüm dartıma (1156)

köm-: gömmek, defnetmek, bir
ölüyü toprağın altına yerleştirmek

altı kişi kömgön beym (2097)

kömöldürük: eyerin arkaya
gitmemesi için eyerden atın göğsüne
geçirilen bağ

kömöldürük som altın (545)

köñdöy: kof, kuruyarak veya
çürüyerek içi boşalmış olan

köñdöy bolup kaldı emi (2015)

köndöylö-: bir şeyin içini boşaltarak oymak

köndöylöy tiyip kalıptır (1985)

könöktöy: büyüklüğü ve şekli kova gibi olan

başı şişip könöktöy (1824)

könül: gönül, kalp

körgöndö könülü toluptur (156)

könülü menen catışıp (620)

kanday könül ooruştuk (729)

könülüm caman bölünöt (1064)

kay cerde könül kalıştık (1354)

kay cerde könül ooruştuk (1356)

könülüñ menden kaldıbı (1359)

könülünö cakkan dos (1849)

könülümö cakkan dos (1883)

könüldön çıgıp oy kılıp (2177)

könüldön çıkıs oy kalıp (2386)

köödön: göğüs, vücudun boyunla karın arasında kalan bölümü

köödöngö minib cançalı (658)

köödöngö minib şo cerde (862)

köödöngö nayza aralap (1129)

köödöngö nayza aralap (1173)

köödöngö nayza aralap (1786)

kep köödönünü caratıp (2364)

köökör: kırmızı içın kullanılan ve deve derisinden yapılan kap

canında arak köökörü (274)

köön: gönül, kalp

körgöndö köönü kubanıp (354)

köpürö: köprü

özü salgan köpürö (1816)

köpürösün körgöndö (1818)

köpürö menen ötöm dep (1846)

kör-: 1. görmek

duşmandı körsö cügürüp (64)

tuugandı körsö süyünüp (65)

körgöndö köñülü toluptur (156)

sırtınan körüp toyuptur (158)

kızdı körüp kızığıp (183)

körünö cerden bakırdı (196)

tüşümdö körüp kelgenim (202)

körgönü kelgen sen bolsoñ (215)

kurmanbektı körgöndö (235)

kanişay körüp süyünüp (236)
körgöndün baarı tañ kalıp (238)
körgöndö köönü kubanıp (354)
paşaasın körüp inanıp (355)
zayıbın körüp tañ kalıp (361)
özün körüp tañ kalıp (363)
körgöndün baarı sandalıp (364)
körmök üçün baratat (377)
körgön candan tüñülüp (409)
balanı körüp kubanıp (442)
baarısı körüp inanıp (443)
kördüm senin közüñdü (567)
kamış körsö kıl etip (693)
ceken körsö cılt etip (694)
talaada kördüm cüzüñdü (714)
tündö catıp tüş körüp (1016)
bir acayıp iş körüp (1017)
kalmak öñdүү körünöt (1062)
kanişay kördü süyünüp (1079)
kanişay körüp ıyladı (1085)
kalmaktar körüp kalıptır (1105)
tündö catıp tüş köröt (1124)
tündö catıp tüş kördüm (1151)
bir acayıp iş kördüm (1152)
kanişay körüp burkurap (1220)
anı körüp kanişay (1227)

kalmaktı körüp toktoldum (1268)
körünö aytkın kırk cigit (1360)
calgız da bolso köröbüz (1364)
akırette körörmün (1372)
sayışkan cerde köröyün (1435)
calpı çoгуu körölü (1493)
kurmanbekti körgöndö (1530)
körünüp cürgön kalmaktı (1600)
aşkere körüp aldı emi (1670)
körgön balban caktırgan (1715)
karaanın körüp aldı emi (1742)
kurmanbekti körölü (1778)
körböy közü tunarıp (1795)
köpürösün körgöndö (1818)
dosun körüp burkurap (1900)
temirdi körüp ıyladı (1940)
attan tüşüp köröt dep (1975)
calgan körüp alıpsıñ (1982)
caza körüp salıpsıñ (1983)
körböy közü tunarıp (2075)
coldon beyit körüptür (2153)
içine kirip körüptür (2155)
beyitin körüp alıptır (2166)
*körbödüm sendey camandı
(2262)*
uçmaktın cüzün körüptür (2277)

körbögöñ sonun körgün dep
(2346)

körbögöñ sonun körgün dep
(2346)

2. yanına gidip konuşmak

padışanı körsöm dep (349)

3. asıl fiil+zarf-fiil kör-şeklinde gelerek rica, dilek bildirir

at caratıp mine kör (720)

ayar kılbay cürö kör (721)

4. belirli bir zamanın içinde bir olaya tanık olmak, yaşamak

ne salganın köröyün (966)

ne cazganın köröyün (1390)

ne cazganın körölü (1769)

ne salganın körüptür (2264)

5. görmek, karşılamak

katındar menen körüşüp (1081)

kolunan karmap körüşüp (1083)

kırk katın kelip körüşüp (1087)

6. korumak, gözetmek

koldoy kör dep bakırat (1608)

körünö: açık, zahir, ayan

körünöö beri kelgin dep (200)

körünöö kelgen men bolsom
(214)

körünö saga tiyeyin (217)

körünöö atım cetelep (864)

körünö calgız tiyeyin (1387)

körüş-: birbirini görmek,
karşılaşmak, selamlaşmak

kol karmaşıp körüşüp (320)

enesi menen körüşüp (563)

atası barıp körüşüp (569)

eli curtu körüşüp (573)

teñtuştarı körüşüp (577)

ak didarın körüşüp (587)

baarı kelip körüşüp (590)

kol karmaşıp körüşüp (1367)

kanışay menen körüşüp (2080)

kıdırata körüşüp (2172)

körüşüp baarı çuuldap (2228)

kol karmaşıp körüşüp (2229)

kayra kayra körüşüp (2302)

baarı kelip körüşüp (2377)

kanışay menen körüşüp (2379)

köt: geri kısım

eerinen köt tayıp (1563)

kötör-: 1. *mec.* yükseltmek,
yüce bir duruma getirmek, yüceltmek

kan kötördük makul dep (100)

kan kötörüp çurkurap (2398)

kan kötörüp kalkına (2422)

2. kaldırmak, yükseltmek,
yükseğe çıkarmak

tuu kötörüp türlönüp (348)

kötörüp cerden aldı emi (1195)

3. getirmek

tak kötörüp aldı emi (382)

altı balban kötörüp (388)

tak kötörüp alışıp (538)

tak kötörüp alışıp (1092)

başın öödö kötörüp (1860)

kötörüp tartıp kaldı emi (1733)

tak kötörüp alıştı (2134)

tak kötörüp alışıp (2326)

kol kötörüp çuuldap (2400)

köynök: vücudun üst kısmına
giyilen kollu veya kolsuz, yakalı veya
yakasız giysi

köynögün çeçip salıptır (184)

köynögün alıp çakırdı (195)

köynögümdü bergin dep (199)

köynögüm berbey kurmanbek
(210)

köynögüm ber keteyin (216)

köynögün alıp cügürüp (221)

köyköl-: güzel, görkemli
görünmek

teltoru at minip köykölüp (61)

köyröñ: havalı, övünmeyi seven

köyröñdün baarı maktanıp (645)

köz: göz

eki közü cem boldu (41)

çolpondoy közü çaçırıp (189)

kauharday közü caltırıp (190)

kördüm senin közüñdün (567)

arkarday közün caynatıp (696)

tögüldü közdön çaşımız (781)

tekedey közü caylanıp (795)

arkarday közü caynagan (815)

buguday közü caynagan (817)

közünün caşı cıltıldap (994)

közünön caşın tıybadı (1086)

közünün caşı tögüldü (1134)

közümdön akkan caşıma (1155)

eki közüm caldırıp (1321)

baarının közü caldırıp (1473)

balaga közün saldı emi (1658)

çolpondoy közü barkırap (1682)

eki közü alayıp (1686)

körböy közü tunarıp (1795)

aynektey bolgon közü cok (1811)

közünön tamçı tamçılup (1854)

alaker közü alayıp (1903)

tamızba közdön caşımdı (1995)

körböy közü tunarıp (2075)

kurgan çal közü caynadı (2344)

kubala-: kovalamak

arkasınan kubalap (1626)

kubalap cürüp öölölü (1779)

kuban-: sevinmek

tuugandın içi kubanıp (68)

kurmanbekke kubanıp (166)

kuunu eerçip kubanıp (172)

calpı baarı kubanıp (270)

atası kelip kubanıp (280)

körgöndö köönü kubanıp (354)

balanı körüp kubanıp (442)

adamdın baarı kubanıp (584)

kubanıp atka mingende (653)

törösü kelip kubanıp (1018)

kubangandan cügürüp (2021)

kırk cigiti kubanıp (2197)

üç cüz asker kubanıp (2198)

urmat kılıp kubanıp (2226)

kubar-: solmak, rengini
yitirmek, rengi uçmak

dalayga bardı kubarıp (173)

kızıl öñü kubarıp (1796)

çöptöy öñü kubarıp (2076)

kubat: kuvvet

kubatım dep çakırıp (1760)

kubatım dep çakırat (1908)

kuçakta-: kucaklamak

kuçaktaşıp öbüşüp (321)

kuçaktap alıp öbüşüp (1084)

kuçaktap alıp çırkırıp (1901)

başın öödö kuçaktap (1906)

kuçaktap alıp burkurıp (1909)

kuçaktap alıp öbüşüp (2132)

kuday: allah, tanrı

ekisinde kudayım (2)

oomattı kuday bergeni (21)

tilegim kuday cetkirdi (209)

a kuday dep calınıp (241)
kuday pende kuluña (785)
alda taala kudaydın (965)
biz kantebiz kudayım (1236)
alda taala kudaydın (1389)
bir kudayga calınıp (1497)
kudaylaşıp bakırıp (1518)
aziret aalı şer kudaa (1607)
çın kudaydı cat kılıp (1616)
alda taala kudaydın (1768)
kuday meni urgan beym (1894)
kırk candık berip kudaydan
(1928)
tilegim kuday berbedi (2095)
kuday kılşa mendelep (2146)
tilegin kuday berişip (2175)
alda taala kudaydın (2263)
kuday berip kaldı dep (2268)
kuday berip salıptır (2273)

kudayla-: allah'a yalvarmak
a kudaylap burkurap (1373)

kuduret: kudret, güç, erk,
yaradan
kuduretke çalındım (208)
alda taala kuduret (452)

alda taala kuduret (1307)

kul: kul, köle
kan kurmanbek kulunıñ (783)
kuday pende kuluña (785)
aldım kuldu dep saydı (1558)

kula: kula (at donu)
ala at menen kula atın (303)
ala at menen kula attı (1455)

kula-: düşmek, yere devrilmek,
yere serilmek
kempir cerge kuladı (921)

kulaç: halk arasında ölçü olarak
kullanılan, gergin şekilde açılmış iki
kolun parmak uçları arasındaki uzaklık
buraması cüz kulaç (121)
eliüü kulaç nayzanı (1687)

kulak: kulak
eki kulak tikçiyip (695)
kapa kulak şer eleñ (1263)
kapa kulak şerge okşoyt (1665)
kapa kulak şersiñ dep (1957)
uktubu senin kulagiñ (2126)

kulan: yabancı eşek

kulan karap bee tuugan (808)

kulat-: ölmek, hayatı sona ermek

baralek catıp kulatkan (117)

kulpun-: güzelleşmek, güzel görünmek

kulpungan çaçı birindep (1413)

kum: kum

kumga izin sayılıp (691)

kumurska: karınca

kumurskaday kıcıldap (1325)

kunan: iki yaşını bitiren tay

kunanga okşoş calı bar (1799)

kup: çok, aşırı biçimde

kup abıdan süyünüp (2133)

kuptan: yatsı namazı

kuptan maalı bolgondo (1116)

kural-: toplamak, bir araya getirmek

kalmak kaldı kuralıp (634)

kalmaktın baarı kuralıp (641)

kuran: kur'an-ı kerim

ayatal kürsü kurandı (498)

altınduu kuran moynunda (1052)

kurbu: akran, arkadaş

teñ kurbuñ catıp cıgılıp (1738)

kurbuluu: kayalıklı

kurbuluu taştın askası (1429)

kurcun: heybe, iki gözlü torba

ak kurcundun içinen (2007)

kurça-: kuşatmak, çevrelemek

altı kurçap alıptır (1217)

kurgur: “zavallı” anlamında kullanılır

meltiregen kurgur ay (1015)

kurgurlar turat toktolup (1762)

kursak: karın

temir tüßsö kursağı (2014)

kuru-: bitmek, tükenmek,
güçsüz kalmak

kaygısın tartıp kurudun (784)

kurubagin dep aytat (1292)

kurugan akkan bakırat (1907)

kurugan dosu çırkırap (1910)

kurugan dosum sensiñbi (1911)

kurugan akkan süyünüp (2020)

kurusun: “kurusun!” beddua,
ilenme sözü

kurusun candın başkası (1430)

kuş: kuş

kuştay uçup buralıp (165)

ukmuştuu kelgen kuş eken (168)

uçup cürsö kuş eken (177)

totu kuştay türlönüp (233)

uçkan kuş menen carışıp (761)

kuştan kaçkan koyonço (1575)

kutkar-: kurtarmak

kaçırgandı kutkarbas (1262)

kutul-: kurtulmak

kutulup korun kaldı emi (1570)

korun kaçtı kutulup (1571)

korun kaçtı kutulup (1577)

kuu: kuğu

ak kuu kiyim kiyiptir (149)

kuunu eerçip kubanıp (172)

ak kuu kebin aldı emi (193)

ak kuuday bolup türlenüp (231)

kuurat-: kurutmak, yok etmek

duşman bizdi kuurattı (791)

kuy-: dökmek, sıvı veya tane
durumunda olan şeyleri buldukları
kaptan başka bir yere boşaltmak

*segiz min seksen ok kuyup
(1190)*

kuyma: dökme, döküm

kuymaluu cügön kuyuşkan (547)

kuyruk: kuyruk

kuyruğu menen tik turgan (809)

kızıl kuyruk nar alıp (2181)

kuyruguna bayladı (2343)

kuyuşkan: eyeri öne gitmemesi için atın kuyruğuna asılan, iki ucu eyere bağlanan kayış

kuymaluu cügön kuyuşkan (547)

küçö-: 1. kuvvetlenmek

andan kiyin küçödü (28)

tügötüp kuken küçögön (1598)

2. artmak, çoğalmak

oşentip küçöp oturdu (30)

kükük: guguk kuşu

sayrap turgan kükügüm (1251)

külkü: gülüş, gülme

oyun külkü büttü emi (294)

oyun külkü salışıp (513)

oyun külkü saldı emi (599)

bizdi külkü kıldı dep (628)

oyun külkü köp boldu (2414)

külük: iyi koşan, hızlı yürük at

kündö külük çabışıp (602)

balam kantip külük taptasın (847)

tolup atkan külük bar (915)

kümböz: kümbet, ölen kimse için yaptırılan türbe tarzı yapı

kümbözü bütüp toktolup (2054)

kümüş: gümüş

kününö kümüş bergin dep (423)

altın menen kümüştü (432)

kününö kümüş aldı dep (627)

altın menen kümüşün (632)

altın menen kümüştü (706)

içi kümüş, sırtı altın (2053)

epsiz kümüş zar alıp (2184)

altın kümüş kazına (2365)

kün: 1. gün, yirmi dört saatlik süre

asıldı kündö kalmakka (33)

kazattı bir kün salmakka (37)

kırk kündö baram dep aytat (90)

tokson kündö bütürüp (105)

otuz balban tört kündö (114)

cüz kündö büttü korgonu (132)

on beş küngö kep oynop (262)

bir küngö kelgen konokko (265)

otuz künçö öttü emi (295)

altmış künü col cürüp (339)

kündö mında kelgin dep (422)

kününö kümüş bergin dep (423)
otuz kündö kelermin (506)
otuz künü col cürüp (515)
on künü catıp kaldı emi (600)
kündö dooron salışıp (601)
kündö külük çabışıp (602)
kününö kümüş aldı dep (627)
kırk künçölük col ele (698)
cıyırma kündö bardı emi (699)
on küngö açuuñ tarabay (750)
bir künü töşök celpisem (872)
seksenin bir kün tabamın (873)
cıyırma küngö toluptur (1004)
kañça kündön tayıştım (1160)
acal cetip kün bütsö (1361)
acal cetip kün bütsö (1451)
acal cetip kün bütsö (1460)
acal cetip kün bütsö (1487)
kañça künü kamadı (1782)
üç kündö keldi emgektep (1807)
üç künçöçö catkanı (1821)
*üç kündön kiyin kurmanbek
(2037)*
kırk küngöçö bakkın dep (2044)
*kırk kündön kiyin aytkın dep
(2045)*
kırk küngö çeyin cattu emi (2050)

kırk kün boldu daynı cok (2093)
kün kündön beri kelbedi (2094)
kırk küngöçö kalmaktın (2150)
kırk kündön kiyin keliptir (2152)
kırk küngöçö catışıp (2173)
eliü künü cattu emi (2179)
altımış künü cetken dos (2189)
eliü künü col cürüp (2204)
üç kündön kiyin karmaşıp (2357)
kañça künü toyguzup (2373)
bir küngö kelgen konokko (2374)
tokson künü toy kılıp (2385)
altınmış künü toy kılıp (2388)
kündö cıyın top boldu (2413)

2. gün, gündüz

tünü künü col cürüp (511)
kündür tündür col cürüp (962)
tünü künü col cürüp (996)
tünü künü col cürüp (1003)

3. güneş

kündün murdu çıkkannda (1006)

küpsör: barut konulan deri kese
küpsörgö salam barımdı (1187)

kürkürö-: gürlmek, kalın ve
gür ses çıkarmak

eki cüz kişi kürküröp (2187)

kürök: kürek

mañday tişi küröktöy (285)

küt-: beklemek, bir iş oluncaya,
biri gelinceye kadar bir yerde kalmak,
durmak

kırk cigit küttü sabuulap (49)

küülön-: 1. güçlenmek,
kuvvetlenmek

adamdın baarı küülönüp (350)

2. hızlanmak

ketip barat küülönüp (2241)

küy-: yanmak, çok üzölmek,
kederlenmek

cürögü küyüp solkuldap (987)

içi küyüp çok bolup (988)

caman canı küyöt köp (1694)

küyüp içim çok boldu (2091)

küyör: destek, dayanak

can küyörü kep aytat (1947)

küyşö-: kavrulmuş tahılı (arpa,
akdarı) havanda döverek kabuğunu
soymak, ayıklamak

arpaday kılıp küyşödü (32)

küyün-: acımak, başkasının
uğradığı veya uğrayacağı kötü bir
duruma üzölmek

artınan duşman küyünüp (607)

küyüt: keder, üzüntü

küyütkö meni salasıñ (211)

maal: zaman, vakit

bir maalda çark etip (1070)

kuptan maalı bolgondo (1116)

bir maalda es alıp (1933)

makta-: övünmek

köyrödün baarı maktanıp (645)

makul: makul, uygun, elverişli

kan kötördük makul dep (100)

anday bolso makul dep (425)

anday bolso makul dep (484)

amma kalmak makul dep (639)

kalk çoğulup makul dep (665)

aytkan sözüün makul dep (2003)

mal: 1. hayvan, mal

cañı bıştı mal ele (747)

adamdın süygön malı bar (805)

anıktap bakkan mal bolso (826)

köp mal soyup toy kılıp (2178)

eliüü töögö mal alıp (2183)

2. mal, mülk

*ar kimdin süygön malı bar
(1800)*

mal-: saplamak, batırmak,
sokmak

cürökkö kancar malayın (1409)

et cürökkö malayın (1688)

malayın dep kaldı emi (2112)

mamı: at bağlama direği

mamıda turat baylanuu (802)

manat: bir tür kırmızı kadife

manattan dorbo caylanuu (803)

manat kiyim kiygizip (1041)

mas: sarhoş, mest

cin urganday mas bala (136)

adamdın baarı mas bolup (276)

arak içip mas bolup (622)

masilet: maslahat, iş, önemli iş,
mesele

masilet kıldı baarısı (1777)

maydan: savaş; meydan savaşı

kızıl kıya maydandan (1942)

mayıp: kusurlu

erlik emes mayıp iş (650)

medet: medet, yardım, destek

medet kılıp barayın (1434)

meerman: şefkatli, sevecen

sizge kılar meerman (1308)

meltire-: sakin ve uçsuz
bucaksız görünmek, durmak veya
olmak

meltiregen kurgur ay (1015)

mende: bende, kul, allah'ın kulu

kuday kılsa mendelep (2146)

mensin-: üstünlük taslamak,
böbürlenmek, kurulmak

men mensingen kalmaktın (59)

mergen: avcı

adamdın kıyın mergeni (23)

meyman: konuk, misafir

alistan keldik bir meyman (1969)

meymandarın kondurup (2032)

mıkçıy-: büzölmek

colborstoy catat mıkçıyıp (926)

mıktaylı: çivi gibi, çok sağlam

asta sekin mıktaylı (661)

mıktı: kuvvetli, sağlam,
dayanıklı

serpilip mıktı bolgondon (13)

oyron mıktı bolgonu (19)

özü mıktı er okşoyt (370)

kanday mıktı erge okşoyt (1664)

mılgı-: saplanmak, hızla batmak

tuyagın cerge mılgıtıp (1605)

mlk: yumuşak bir şeye
saplanan, batan durumu bildirmek için
kullanılır

nayzanın uçu mlk etip (1555)

nayza kirdi mlk etip (1727)

mltk: tüfek

ak barañ mltk atışıp (603)

too mltıgı tars etip (1474)

almabaş mltk caltıldap (1540)

mltıgının sürötün (2062)

mltıgın tuura tarttırıp (2161)

ak barañ mltk atışıp (615)

mrza: bey, zengin, ileri gelen
kimse

mrza bolup cürörsün (917)

eki mrza catışıp (1971)

miskalda-: azar azar yapılmak

miskaldap darı aldırıp (2031)

min-: binmek, oturmak

teltoru attı mingeni (42)

andan başka minbedi (46)

teltoru at minip köykölüp (61)

kırk cigittin mingeni (75)
kızga corgo mingizip (245)
atka mindi şart etip (324)
argımak minip çalkıldap (332)
atka minip baarısı (351)
altın takka mindim dep (401)
altın takka mingizip (427)
kan tagına mingizip (429)
altın takka mindim dep (450)
atka mindi şartıldap (508)
atka minip cabılıp (522)
atka minip alışıp (579)
kubanıp atka mingende (653)
köödöngö minip cançalı (658)
telküröñdü mingizip (669)
atka minip cönödü (679)
at caratıp mine kör (720)
kınaluu corgo mingizdim (730)
kırk atımdı mingizdim (736)
attı minip alıñar (754)
minip oynoyun dep ayttı (793)
uşunu alıp minsek dep (810)
bölöktü kantıp minemin (824)
erteli keçte minemin (836)
köödöngö minip şo cerde (862)
attı minip alarga (882)
atka minip kırk cigit (888)
kaysı attı mineyin (912)
biröönü tandap minersiñ (916)
atka minip alalı (938)
baarın atka mingizip (1040)
atka minip şañdanıp (1042)
atka minip alıñar (1066)
atka minip alışıp (1077)
atka minip cardanıp (1089)
atka minip şaylangın (1346)
kapa atımdı mingizdim (1350)
kökdönöñdü mineyin (1386)
kiyip atka mindi emi (1395)
at arıtıp minelek (1439)
kökdönön atın mindi emi (1494)
atka mindi kurmanbek (1505)
atka minip kaçırıp (1512)
at arıtıp minelek (1835)
ak tulpar atın miniptir (1838)
calgız minip kaldıp dep (2270)
atıñdı calgız mine ber (2271)
atka minip alışıp (2306)
atka minip koykoyup (2333)
atka minip çalkalap (2363)
altın takka mingizip (2381)
kadimki takka mingizip (2393)

canaşa mindî koykoyup (2408)

miskin: miskin, zavallı

karıp menen miskindi (2372)

moldo: molla, imam

tokson moldo çakırtıp (267)

eerçitip aldı moldosun (300)

moldolordon men uktum (958)

moymolcu: güzel görünmek

moymolcugan kanışay (1023)

moyun: boyun

moynunan karmap buralıp (227)

moynuna tumar tagınıp (1022)

altınduu kuran moynunda (1052)

ak tulpardın moyununan (2287)

muñ: sıkıntı, dert

muñdu maga arttırıp (1278)

munar: manzara

asmandagı munarım (1255)

asmandagı munarım (1260)

munara: minare

munarasın çırmatıp (2056)

muñay-: üzölmek, üzüntü duymak

asta süylep muñayıp (230)

muñdan-: kaygılanmak, tasa çekmek, üzüntü içinde olmak

süylöşüp catat muñdanıp (1019)

mušta-: yumruklamak, yumrukla vurmak

başın muştap çakırat (2145)

muuzda-: boğazlamak, hayvan veya insanı boğazından keserek öldürmek

alıp kelip muuzdaşıp (1499)

müçö: vücut, beden

on üçündö müçödü (27)

münöz: huy, mizaç, tabiat

urgaaçı münöz kız eken (169)

naalı-: kahırlanmak, kahretmek,
kendine dert etmek, içlenmek, çok
üzülmek

ayabay curtu naalışıp (576)

kança mertem naalیدی (1074)

nar: tek hörgüçlü deve

kırk narga cük arttırıp (1829)

kırk narımdı bereyin (1996)

kırk narımdın üstünö (1997)

kızıl kuyruk nar alıp (2181)

nasaat: nasihat, öğüt

nasaat surap çaldardan (7)

nasıl: asıl

kayıptan eken nasılı (48)

nayza: kargı, mızrak, süngü

temirlüü nayza kolunda (58)

arkaga nayza soylotup (60)

ak nayzası kılkıldap (334)

karagay nayza kalkıldap (552)

celektüü nayza ceerde at (553)

nayzanın uçu bıkıldap (995)

ak nayzanı kolgo alıp (1067)

nayzanın uçu cıltıldap (1114)

köödöngö nayza aralap (1129)

nayza tiyip cıgıldı (1132)

nayza saldı cürökkö (1163)

nayza kirdi bık etip (1164)

köödöngö nayza aralap (1173)

karagay nayza alasın (1238)

ak celektüü nayzañdı (1241)

karagay nayza salmakka (1274)

burulup nayza salasıñ (1276)

aralap nayza salamın (1457)

kaçırıp nayza salamın (1459)

capırıp nayza salamın (1467)

nayzanın uçu milk etip (1555)

nayzanın uçu ilinip (1561)

altımış nayza bardı emi (1569)

artına nayza soylotup (1601)

eliüü kulaç nayzanı (1687)

nayza kirdi milk etip (1727)

çıga tüştü nayzası (1729)

köödöngö nayza aralap (1786)

temir nayza soylotup (1890)

nayza kirip içine (1984)

nayzasının temiri (2012)

nayzasının sürötün (2060)

nayzaları şılkıldap (2191)

nike: nikâh

nike kılıp aldı emi (268)

nööker: yardımcı; hanın, beyin, kahramanın yardımcısı

canında kırk kız nöökerü (273)

nur: aydınlık, parıltı, parlaklık, ışık, ziya

ayday betin nur çalıp (2019)

oçok: ocak, ateş yakmaya yarayan, pişirme, ısıtma, ısınma vb. amaçlarla kullanılan yer

oçokko ottuu caktırıp (1189)

ok: ok

ok cılanday toktolup (801)

atkan oktoy çırkırıp (967)

segiz min seksen ok kuyup (1190)

atkan oktoy çırkırıp (1591)

saadagında ok bolup (1637)

calgız ogu çok bolup (1719)

okşo-: benzetmek

adamdın türü başka okşoyt (359)

özü mıktı er okşoyt (370)

aziret aalı şerge okşoyt (371)

kanday mıktı erge okşoyt (1664)

kapa kulak şerge okşoyt (1665)

aziret aalı şerge okşoyt (1667)

çakırğan ünü okşodu (1791)

kunanga okşoş calı bar (1799)

oktol-: ileriye doğru atılmak, hızla gitmek

okuranıp oktolup (800)

sar cılanday oktolup (1638)

oku-: okumak

calpı baarı okuşup (499)

ayatal kürsü okungun (1348)

okuran-: yavaşça kişnemek

okuranıp oktolup (800)

okurañıp canıbar (1798)

okut-: okutmak, kıldırmaq

canazasın okutup (1393)

olco: ganimet

carım tıyın olconu (1357)

olpok: savaş giysisi

olpoktoy cünü süksöyüp (937)

ak olupogun kiydi emi (1192)

oltur-: oturmak

oşentip küçöp olturdu (30)

tegerektep olturup (260)

seyil menen oltursa (621)

olturuptur madalkan (771)

olturup kaldı canına (905)

armanduu bolup oltursa (1656)

takta olturat koykoyup (2257)

omurtka: omurga kemiği, bel kemiği

omurtkada cünü çok (798)

oñ: sağ, sol karşıtı

oñdu soldu kamçı urup (1587)

oñ koltugun çoygonu (1724)

oñdur-: birine iyilik yapmak

beçarasın oñdurup (2033)

onto-: inlemek, inildemek

çılburı koldo ontolup (1636)

ookat: mal, mülk, varlık

ookattın biröö çok boldu (2425)

oomat: nimet, iyilik, lütuf, ihsan

oomattı kудay bergeni (21)

kündön küngö oomatı (29)

oomat keler başına (1172)

oona-: ağnamak, serilip yatmak

at oonarga canı çok (2358)

ooru-: hastalanmak, birine veya bir şeye karşı tutkuyla bağlanmak

kanday köñül ooruştuk (729)

kay cerde köñül ooruştuk (1356)

ooz: ağız

caranın oozu balbırap (1788)

oozunan kanı kult etip (1863)

opa: sadakat, vefa, sadık

bul düniyödö bey opa (1303)

ordo: kağan otağı, hanlık merkezi, devletin yönetim merkezi, han saray

ordosuna cetti emi (2252)

orto: orta

orto ceri açılıp (1552)

orto cerin oydu emi (1579)

orto cerin kurmanbek (1583)

orto cerin oyuptur (1621)

ot: ateş

oçokko ottuu caktırıp (1189)

otkor-: otlatmak, hayvanların otlamasını sağlamak

attarın bir pas otkorup (1012)

oy: düşünce, fikir

oşonun bardı oyuna (1817)

köñüldön çıgıp oy kılıp (2177)

köñüldön çıkıs oy kılıp (2386)

oy-: oymak

orto cerin oydu emi (1579)

oyup ketip baratat (1584)

orto cerin oyuptur (1621)

tizeleri oyulup (1809)

oygon-: uyanmak

çoçup ketti oygonup (1026)

tamam baarı oygonup (2186)

oygot-: uyandırmak

calpı baarın oygotçu (1310)

oylon-: 1. düşünmek

oylonup cüröt bir sapar (35)

atayın dep oylonup (175)

oşol işti oylonup (1025)

ölömün dep oylondu (1723)

keteli dep oylonup (2185)

2. düşünceye dalmak, kendini düşünceye kaptırmak

oylonsoñ kapa boluptur (1002)

oyno-: 1. oyun oynamak

çükö oynogon baldardan (5)

oynop cürgön baldarga (25)

tokmok saldı top oynop (261)

on beş küngö kep oynop (262)

baarısı oynop barışıp (514)

minip oynoyun dep ayttı (793)

2. oynamak, eğlenmek

uuga çıgıp oynoşup (614)

tamam oynop kalışıp (1100)

kökbörü tartıp oynoybuz (1429)

beri çıkkın oynoybuz (1481)

3. şaka yapmak

oynoymun dep kep aytıp (2120)

oynot-: oynatmak, kımıldatmak,
hareket ettirmek, koşturmak

teltoru attı oynotup (57)

kökdönönün oynotup (543)

kökdönönün oynotup (1599)

teltoru atın oynotup (1888)

oyun: 1. eğlence

oyun külkü büttü emi (294)

oyun külkü salışıp (513)

oyun külkü saldı emi (599)

oyun külkü köp boldu (2414)

2. oyun, şaka

oyun kılğan sözüme (2116)

öksö-: yüksek sesle ağlamak

öksöp catat bir kişi (1853)

öksüyt-: mahrum olmak,
eksikliğini hissetmek

*dep oşentip öksüyt kurmanbek
(985)*

ökün-: pişman olmak, pişmanlık
duymak, üzölmek

kelbegenge ökünüp (1923)

ökür-: bağırarak, haykırmak,
yüksek ve gür ses çıkarmak

ölöyün dep ökürüp (1922)

kırk cigiti ökürüp (2147)

ökürüktü salıptır (2168)

öl-: ölmek

ölümgö ketti başıbiz (780)

acalım cetse ölöyün (964)

erte kelet bir ölüm (1068)

ölböy pende kim kalat (1295)

ölgüçö canıñ amanat (1296)

ölböy pende kim kalat (1306)

baarı bir ölüp kalabız (1342)

kayda da bolso ölobüz (1362)

acal cetse ölörmün (1371)

acalım cetse ölöyün (1388)

koşo ölöm dep çañırıp (1403)

sen ölgöndö men ölem (1406)
eköübüz birdey teñ ölöm (1407)
ölsöm ölüp kalayın (1469)
seni menen ölölü (1491)
ölüp ketsem kantem dep (1520)
ölsöm şeyit bolom dep (1522)
öltürsöm kazı kobom dep (1523)
ölüp ketsem kantem dep (1609)
ölömün dep oylondu (1723)
acal cetse ölölü (1767)
kubalap cürüp ölölü (1779)
senden murun men ölöm (1912)
eköübüz birdey teñ ölöm (1913)
koşo ölöm degen antım bar
(1916)
ölöyün dep ökürüp (1922)
ölöyün dep saktandım (1967)
acal cetse ölöt dep (1973)
ölböy anık tirilip (2039)
acal cetip ölgön beym (2096)
ölöyün desem can tattuu (2100)
ölböyün desem iş katuu (2101)
ölüp kaldı dep aytat (2104)
ölböy esen kelatat (2124)
uuluñ ölüp kaldı dep (2237)
calgız uuluñ ölüptür (2265)

uuluñ ölüp teltoru at (2269)
uuluñ ölüp kalıptır (2274)
uulum cakşı ölüptür (2276)

ölöñ: belli ölçüsü ve kafiyesi olan türkü türü

ölöñ aytıp çuuldap (263)
ölöñ aytıp duuldap (291)
ölöñ aytıp duuldap (336)

ölüü: ölü, diri karşıtı

ölüüğe canın kıybadı (1941)

ömöl:

kapa keltek ömölö (840)

ömür: ömür, hayat, yaşam

ömür bersin dep aytıp (2401)

öñ: renk

kızıl öñü kubarıp (1796)

çöptöy öñü kubarıp (2076)

samanday öñü sargarıp (2077)

öñdön-: benzemek

al öñdöngön balanı (871)

kırk çiltendey öñdönüp (1533)

acidaarday öñdönüp (1535)

öp-: öpmek

kuçaktaşıp öbüşüp (321)

ezilişip öbüşüp (564)

alkımınan öbüşüp (570)

ezilişip öbüşüp (574)

tilden tartıp öbüşüp (578)

alkımınan öbüşüp (588)

kayra kayra öbüşüp (1082)

kuçaktap alıp öbüşüp (1084)

kırka turat öbüşüp (1088)

koşuluşup öbüşüp (1368)

sagingan cerde öböyün (1436)

kuçaktap alıp öbüşüp (2132)

kırk cigiti öbüşüp (2171)

karmap betten öbüşüp (2303)

karı menen öbüşüp (2380)

öpkö: akciğer

öpkösü menen cürögün (1986)

ört: ateş, yangın

ört çalganday calındap (1589)

örttön-: yanmak, tutuşmak

calındap içim örttönüp (1270)

öt-: 1. geçmek, geride kalmak

otuz künçö öttü emi (295)

şolarda ötkön şum calgan (1305)

2. *mec.* vefat etmek, hayattan
göçüp gitmek

mustapa ötkön kim kalat (1299)

beles beles bel ötkön (1300)

aziret aalı şer ötkön (1301)

3. geçmek

köpürö menen ötöm dep (1846)

öte berdi kamçılup (1852)

kıya tartıp öttü emi (2250)

padışa: padişah, hükümdar

padışa bolup algın dep (83)

kan kurmanbek padışa (220)

madalkan padışa atası (279)

padışanı körsöm dep (349)

padışa boldum bilgin dep (404)

padışa boldum bilsin dep (413)

padışanın aldında (416)

kan kurmanbek padışa (449)

kan kurmanbek padışa (544)

kan kurmanbek padışa (1051)

padıçası çoñ korun (1112)

kan kurmanbek padışa (1123)

kagılayın padıŝam (1273)

kan kurmanbek padışa (1385)

çoñ korunday padışa (1657)

kan kurmanbek padışa (1785)

kan kurmanbek padışa (1789)

kan kurmanbek padışa (1904)

padışa bolgon baldarsıñ (1960)

kan kurmanbek padışa (2231)

çoñ padışa madalkan (2251)

emi kurmanbek padışa (2295)

pas: müddet, zaman

attarın bir pas otkorup (1012)

paygambar: peygamber

ak paygambar mustapa (1302)

tak sulayman paygambar (1304)

*paygambardın sünnöt dep
(2392)*

pende: insan, kişi

karagan pende tañ kalıp (249)

karagan pende tañ kalıp (327)

karagan pende tañ kalıp (534)

kuday pende kuluña (785)

karagan pende tañ bolup (935)

aralap kirgen pendeden (1231)

ölböy pende kim kalat (1295)

ölböy pende kim kalat (1306)

ıylabay pende kalgan cok (1507)

cumuru baştuu pendede (1660)

cer üstündö pendeden (1874)

adamzat pendeden (1876)

karagan pende tañ kalıp (2195)

karagan pende tañ kalıp (2217)

karagan pende tañ kalıp (2229)

peri: peri, melek

periden tandap alsam dep (140)

perinin kızı kanişay (148)

perinin kızı kanişay (233)

perinin kızı kanişay (1014)

perinin kızı bilet dep (1032)

perinin kızı kanişay (1396)

perzent: çocuk

perzentim dep çakırıp (1424)

peyil: niyet, fikir, arzu, istek

ak peyildüü süyünüp (680)
oşo peyildüü caman katındı
(830)

pir: pir, akıl veren bilge kişi
birinde pirge kol bergen (1)

pul: para
darımdın pulun alayın (2006)
kızıl altın pul alıp (2196)

saadak: yay
saadagin çapçıp karasa (1718)
saadagina saldı emi (1191)
saadagında ok bolup (1637)

saba-: dövme
til albasa sabatkan (119)
kamçı menen sabadı (704)
cigitimdi sabaptır (742)
kamçı menen sabadı (1379)
argımağın sabadı (1780)

sabil-: 1. gayret etmek, bir şey yapmak için çalışmak
aytıp turat sabilıp (218)
kökdönön atı sabilıp (1515)

2. çok üzülme, kederlenme
armanduu bolup sabilıp (991)

sabır: sabır
sabır kılıp toktolup (1720)

sabuul-: çok üzülme,
kederlenme

kırk cigit küttü sabuulap (49)

sadaga: sadaka, kurban
sadaganı çaldırıp (2140)

sagin-: özlemek
calpı curtı saginıp (309)
adamdın baarı saginıp (523)
kurmanbegin saginıp (1024)
sagingan cerde öböyün (1436)
adamdın baarı saginıp (2387)

sakal: sakal
ak ala sakal karısı (352)
kök ala sakal karısı (531)
tört sakalum eekten (854)
kıl sakalın culam dep (941)
ak sakalı bul ele (1974)

sakta-: saklamak

kariyası saktanıp (647)

karaanı meni saktasın (845)

ölöyün dep saktandım (1967)

sal-: 1. salmak, yaymak,
uğratmak

ubayımdı salganı (26)

karan tün başka salalı (637)

armandı başka saldı emi (887)

azaptı başka saldı dep (928)

armandı başka salalı (969)

armandı başka salganım (978)

emgekti başka salganım (980)

kaygını başka salganbı (1060)

emgekti başka saldı dep (1148)

kaygını başka salamın (1447)

azaptı başka salabız (1490)

armandı başka saldı emi (1655)

azaptı başka salıptır (1669)

armandı başka salganda (1699)

2. yönelmek, bir tarafa doğru
gitmek

kazattı bir kün salmakka (37)

arbitıp colgo salışıp (338)

akiretke salalı (1486)

*darıger eköo colgo saldı emi
(2041)*

3. sokmak; bıçak, çakı, igne vb.
batırmak, saplamak

duşmanga kırıgın salganı (44)

kılıç menen salbayın (952)

nayza saldı cürökkö (1163)

karagay nayza salmakka (1274)

burulup nayza salasıñ (1276)

aralap nayza salamın (1457)

kaçırıp nayza salamın (1459)

capırıp nayza salamın (1467)

aybalta menen saldı emi (2283)

4. yapmak, inşa etmek

temirden korgon salgın dep (85)

temirden korgon saldır dep (91)

korgonuñdu saldır dep (95)

aytkanıñça saldırıp (108)

calañ temir saldırıp (122)

şaarın salıp boluşup (130)

özü salgan köpürö (1816)

altından saray saldırıp (2052)

arça ükök saldırıp (2066)

imarat bakça saldırıp (2396)

5. koymak, bırakmak

köynögün çeçip salıptır (184)

ayaldabay salıñar (755)

baarı salıp barişip (763)

saadagina saldı emi (1191)

cıga sayıp salarda (1566)

caza körüp salıpsıñ (1983)

anan dari salamın (1991)

men darının salayın (2004)

kayta saldı darısın (2034)

6. göndermek

küyütkö meni salasıñ (211)

çoñ korun kabar saldı emi (296)

keldik dep kabar salışıp (342)

balbandın baarı dañ salıp (375)

kalkına kabar salışıp (520)

törömö kabar salgın dep (674)

ak şumkarın salam dep (708)

salganı kelgen turbaybı (851)

keyişke meni salbagın (876)

karay salsa begi cok (1028)

turnabayın saldı emi (1053)

kalkına kabar saldı emi (1107)

tüşün corup saldı emi (1182)

balanı közdöy saldı emi (1672)

etektey dürbü saldı emi (1977)

turnabayın saldı emi (1981)

kabar saldı baarına (2208)

özüm kabar salayın (2236)

dep kabardı salışıp (2332)

7. vurmak

tokmok saldı top oynop (261)

kañk dedire saldı emi (920)

caaktan arı saldı emi (2291)

8. sermek, döşemek

taktağa töşök saldı emi (380)

salıp alıp begiñdi (387)

taktağa töşök salışıp (1095)

ak kiyizge saldı emi (2027)

belden töşök saldırıp (2030)

astıma kilem salbaybı (2086)

taktağa töşök salıştı (2135)

taktağa töşök salışıp (2327)

9. haşlamak, pişirmek

daş kazanga saldırdı (398)

daş kazanga salışıp (1099)

daş kazanga saldırıp (2142)

10. başlatmak

oyun külkü salışıp (513)

oyun külkü saldı emi (599)

kündö dooron salışıp (601)

añgemeni salalı (611)

kızık dooron saldı emi (697)

kızık dooron salışıp (2174)

kızık dooron saldı emi (2403)

11. dönmek

ıldamıraak salsın dep (678)

12. “yapmak, etmek, çıkarmak” anlamlarında yardımcı fiil olarak kullanılır

atın baylap salışıp (769)

añgeme dükön salarga (885)

tüşün aytıp salganı (1166)

kırıp salıp kaldı emi (2011)

kıya salıp tarttırıp (2157)

ökürüktü salıptır (2168)

kese çaap saldı emi (2288)

acıratıp saldı emi (2235)

13. birilerinin görüşlerine sunmak

azıraak sözdü salayın (896)

14. tayin ve takdir etmek

ne salganın köröyün (966)

casagandın salganın (1363)

casagandın salganın (1492)

uyat kılıp salganıñ (2123)

ne salganın körüptür (2264)

kuday berip salıptır (2273)

15. bırakmak, salmak

suuga salgan keme cok (973)

attarın suuga salışıp (1009)

suuga salgan keme cok (1316)

16. giymek, geçirmek

altın kemer salınıp (1496)

17. bakmak

balaga közün saldı emi (1658)

18. salmak, yaymak

kirip bardı dañ salıp (2243)

salam: selam

dubay salam kat cazıp (671)

salam ayttı baarına (1952)

salamat: sag salim, esen olma durumu, esenlik

alar tura bersin salamat (134)

biz kalarbız salamat (1297)

esen keldi salamat (2424)

salt: örf, âdet, gelenek, töre

aytıp turgan saltım bar (1914)

saman: saman

samanday öñü sargarıp (2077)

sanaa: dilek, istek

ar kimdin turat sanaası (478)

sandal-: serserileşmek, avare avare dolaşmak

dalayı cüröt sandalıp (362)

körgöndün baarı sandalıp (364)

azabın tartıp sandaldım (1443)

sanı: şan, görkem, gösteriş

ketti bizdin sanıbiz (779)

sapar: sefer

oylonup cüröt bir sapar (35)

saramcal: teçhizat, alet

saramcaldan baarı çok (1722)

saray: saray

altundan saray saldırıp (2052)

ak saray üygö kirgizip (2382)

sargar-: rengi sarı olmak, sarıya yakın bir renk almak

samanday öñü sargarıp (2077)

say-: 1. saplama, batırmak

kumga izin sayılıp (691)

aralap cürüp sayasın (1242)

çala sayıp ketti emi (1554)

taamaylap turup tars saydı (1559)

tap aşırbay kars saydı (1560)

cıga sayıp salarda (1566)

arbitıp sayıp kaldı emi (1640)

toñkoytup sayıp kaldı emi (1642)

sayayimbı dep aytıp (1701)

alayimbı dep saydı (1717)

2. savaşta yenmek, yok etmek

kalmak menen sayıştım (1159)

3. mızraklar ile teke tek çarpışma

sayışkan cerde köröyün (1435)

4. kabul etmek

alıp kelip bek saydı (1557)

aldım kuldu dep saydı (1558)

alıp kelip bek saydı (1716)

sayaban: gölgelik

sayaban kılğan türkügüm (1252)

sayra-: ötmek

torgoy sayrap bıcırap (1222)

sayrap turgan kükügüm (1251)

selde: sarık

altından kalgan seldeni (1208)

semiz: semiz, şişman

koy semizin soydurup (255)

katuu semiz boluptur (797)

opsuz semiz boluptur (799)

sendel-: 1. sendelemek, dengesi bozularak düşecek gibi olmak, adımlarını şaşırarak

kaygırıp coldo sendeldim (712)

2. çok ağır yürümek

oşondo kelet sendelip (2148)

señir: dağ eteği; dağ burunu

ak señirge barışıp (340)

ak señirde boluptur (1007)

ak uçuktuu señirdi (1936)

sereñde-: hareket etmek

sereñdep korun kalıptır (1576)

serpil-: büyüme, gelişme

serpilip mıktı bolgondon (13)

seyil: gezme, gezerek neşeli ve hoşça vakit geçirme

seyilge cürdü dañ menen (605)

seyil kılıp talaada (612)

seyil menen oltursa (621)

sıpat: sıfat, yüz, kılık ve görünüş, nitelik

sıpatıñdı karasañ (1959)

sırt: 1. sırt

sırtınan körüp toyuptur (158)

sırtınan aşık boluntur (159)

sırtına tartıp caragan (1663)

2. dış, herhangi bir cisim veya alanın sınırları içinde bulunmayan yer, hariç, iç karşıtı

içi kümüş, sırtı altın (2053)

sıykır: sihir, büyü

sıykır kılıp kep aytıp (648)

sıykırçı: sihirbaz

korun kalmak sıykırçı (399)

korun kalmak sıykırçı (417)

sıyla-: saymak, değer vermek, saygı göstermek, saygılı olmak

tışına altın sıylatıp (2057)

sızda-: içi sızlamak, üzölmek,
kahrolmak, içlenmek

amma baarı sızdaşıp (1500)

soko: pulluk, saban

sokogo salıp kalmaktı (31)

sol: sol taraf

oñdu soldu kamçı urup (1587)

solkulda-: sallanmak, titremek

cürögü küyüp solkuldap (987)

cigitter ıylap solkuldap (993)

ketip barat solkuldap (1049)

som: katışksız, saf

kömöldürük som altın (545)

sonun: nahoş hal, felaket kişinin
sonu

*körbögöñ sonun körgün dep
(2346)*

sool-: tükenmek, bitmek

attın baarı sooluptur (1005)

sooru: sağrı, memeli
hayvanlarda bel ile kuyruk arasındaki
dolgun ve yuvarlakça bölüm

at sooruda şarkıldap (548)

soy-: kesmek, boğazlamak

koy semizin soydurup (255)

kısır emdi koy soyup (258)

toktu koy soydurup (264)

toguz cüz tay soydurup (266)

ak boz bee soydurup (397)

tüştüğünö koy soyup (595)

tündüğünö tay soyup (596)

aksarbaşıl koy soyup (1097)

ala tuyak bee soyup (1098)

ak sarbaşıl koy soyup (1498)

on bir kalmak soydu emi (1549)

on çaktını soydu emi (1580)

soyup ketip baratat (1588)

on cüz kalmak soyuptur (1623)

alakanı soyulup (1808)

kırk töönü soygun dep (1927)

köp mal soyup toy kılıp (2178)

abişkanı soyuptur (2353)

abişkanı soyuptur (2360)

eki cüz tay soydurup (2375)

soylot-: saplamak

arkaga nayza soylotup (60)

artına nayza soylotup (1601)

temir nayza soylotup (1890)

sögül-: 1. sökülme, kırılmak

anlamında kullanılmıştır

kabırgası sögüldü (1135)

2. gün dogmaya başlamak, şafak sökmek

tañ sögülüp atıptır (1203)

söz: söz

adamdın sözün süylögön (15)

adamdı sözgö ilbedi (45)

aytkan sözün akıl dep (98)

oşo sözdü ayttı emi (439)

mandı sözgö baldarı (448)

cakşı söz menen cagıñar (458)

uktum senin sözündü (568)

aytkan sözün akıl dep (638)

azıraak sözdü salayın (896)

ayıp sözgö kalbayın (954)

inanbaymın sözünö (1184)

aytarına sözü cok (1794)

ayta turgan sözü cok (1810)

dosunun sözün ukpadı (1843)

çakırgan sözdü ugasıñ (1869)

aytkan sözün makul dep (2003)

sözgö keldi entelep (2038)

oyun kılğan sözüm (2116)

tamaşa kılğan sözümdü (2118)

sultan: hükümdar, padişah

sultandığım bilgizdim (740)

sultan bübüm çoñoytkon (974)

sultan boyum çoñoytkon (1317)

sura-: sormak

nasaat surap çaldardan (7)

kılğan işin suraba (109)

anı surap alıñar (757)

suratıp iydi toru attı (786)

surap keldik toru attı (790)

kalp ele meni suraysıñ (846)

surap keldik toru attı (891)

surap bargan kırk cigit (923)

dep akkan kep surayt (1880)

adildik menen surayıp (2411)

surnay: zurna

surnayı çıñıldap (346)

surnay tartıp cez naydan (2219)

surnayları ańıldap (2309)

suu: su

suuga tüşüp atıptır (179)

suuga tüşüp kalıptır (186)

suuga salgan keme çok (973)

attarın suuga salışıp (1009)

suuga salgan keme çok (1316)

acidaardın suusuna (1707)

alıp kelip sugargan (1708)

suunun ünü şarkırayt (1812)

suur-: çekip çıkartmak

kından suurup alasıñ (1246)

kancarın suurup aldı emi (1924)

kılıçın suurup cügürdü (1931)

temirin suurup alalbay (1938)

suusar: sansar

suusardan börk kiygizdim (739)

suut-: koşu atlarını yarışa hazırlamak

at suutup caratıp (652)

suyul-: seyrekleşmek, seyrek duruma gelmek, seyrelmek

suyuldu şamal dirildep (1201)

süksöy-: tüylerini dikmek, korkutmak

olpoktoy cünü süksöyüp (937)

sünnöt: sünnet, Hz Muhammed'in müslümanlarca uyulması gerekli sayılan davranışları ve herhangi bir konuda söylemiş olduğu söz

paygambardın sünnöt dep (2392)

sür-: 1. sürgün etmek; uzaklaştırmak

kalmaktı koyboy sürdü emi (72)

kañça cerge sürdü emi (79)

2. geçirmek, hayat yaşamak

uçmakta dooron sürsöm dep (161)

bir kıyla dooron süroyün (2280)

baarı dooron sürüşüp (2378)

süröt: fotoğraf, resim

tartıp koygon süröt çok (1693)

kılıçının sürötün (2058)

nayzasının sürötün (2060)

multığının sürötün (2062)

kılıcının sürötün (2156)

süy-: sevmek

egem süyüp col bergen (3)

adamdın süygön malı bar (805)

*ar kimdin süygön malı bar
(1800)*

süylö-: söylemek

adamdın sözün süylögön (15)

bir süylöşüp ketsem dep (207)

asta süylep muñayıp (230)

süylöşüp catat muñdanıp (1019)

süylön-: söylenmek

astan kiyin süylönüp (232)

toktoy kalıp süylönüp (234)

kaarı keldi süylönüp (931)

akkan dos barat süylönüp (2249)

süyün-: sevinmek

tuugandı körsö süyünüp (65)

kolunan karmap süyünüp (222)

kanışay körüp süyünüp (236)

adamdın baarı süyünüp (242)

kırgızdın baarı süyünüp (283)

baarı barıp süyünüp (405)

kırk cigiti süyünüp (410)

adamdın baarı süyünüp (521)

can kalbastan süyünüp (585)

ak peyildüü süyünüp (608)

tuugandın baarın süyünüp (682)

taanıp alıp süyünüp (1075)

kanışay kördü süyünüp (1079)

kalmaktın baarı süyünüp (1531)

baarı cogu süyünüp (2016)

kurugan akkan süyünüp (2020)

süyüngöndön akkan dos (2025)

kayta bardı süyünüp (2128)

kup abıdan süyünüp (2133)

süyüngöndön akkan dos (2137)

candın baarı süyünüp (2367)

candın baarı süyünüp (2416)

şaar: şehir

molotiya şaarınan (66)

molotiya şardan (73)

şaarın salıp boluşup (130)

kauharnikin şardan (147)

kauharnikin şardan (213)

molotiya şardan (250)

şardan çıktı cabılıp (308)

şoardı közdöy cönödü (373)

şaarın közdöy carıldap (510)

molotiya şaardın (516)

şaarıdan çıktı baarısı (557)

molotiya şaarına (762)

molotiya şaarına (944)

şaarın közdöy kaçtı emi (1755)

şaarına toktolup (1773)

kalmaktardı şaarına (1781)

şaarın kamap catıptır (2151)

molotiya şaarına (2207)

molotiya şaarına (2242)

molotiya şaarın (2383)

molotiya şaarına (2420)

şakılda-: çevikçe hareket etmek,
bir işi çabucak yapıvermek

şakıldata mol cürüp (999)

şalday: telaştan, heyecandan ne
yapacağını bilememek afallamak

catıp kaldı şaldayıp (1905)

şaldıra-: yorgun düşmek,
hâlsizleşmek

kalmaktın baarı şaldırap (1471)

şalk: şak etmek, şak diye ses
çıkarmak

kan kurmanbek şalk etip (1131)

catıp kaldı şalk etip (1899)

şamal: rüzgâr

suyuldu şamal dirildep (1201)

şañdan-: şanlı, görkemli,
gösterişli olmak

atka minip şañdanıp (1042)

şariyat: şeriat

şariyattan men uktum (955)

şarkılda-: şakırdamak

at sooruda şarkıldap (548)

şarkıra-: çağlamak, gürleyip
çoşarak akmak

suunun ünü şarkırayt (1812)

şartılda-: hızlıca; çabuk ve
çeviklikle yapmak

atka mindi şartıldap (508)

şaş-: acele etmek, sabırsızlık
etmek

şaşıp ketip baratat (1582)

akılınan şasıptır (1624)

şatıra-: sağanak biçimde
yağmak, patırdayarak dökülmek

şatırata col cürüp (998)

şay: hâl, güç, kuvvet, derman,
takat, mecal

şay koldogon badirek (1622)

şayla-: seçmek

tüşö kalıp şayladı (764)

atka minip şaylangın (1346)

şer: güçlü, kuvvetli, cesur,
kahraman

aziret aalı şerge okşoyt (371)

kapa kulak şer eleñ (1263)

aziret aalı şer ötkön (1301)

aziret aalı şer kuda (1607)

kapa kulak şerge okşoyt (1665)

kapa kulak şerge okşoyt (1667)

kapa kulak şersiñ dep (1957)

şerbet: şerbet

arak şerbet içişip (275)

arak şerbet aş içip (597)

şeyit: şehit

ölsöm şeyit bolom dep (1522)

şilk: taklidi ses

cıgıldım attan şilk etip (1165)

talıp kaldı şilk etip (14115)

çaraynası şilk etip (1728)

şilkıda-: dik duramamak, sağa
sola sallanmak

nayzaları şilkıdap (2191)

şilkıy-: hâlsiz, dermansız
kalmak, takati kesilmek

talaada catat şilkıyıp (1790)

şıñgır: çınlamak, madeni ses
çıkartmak, tınlamak

boy tumarı şıñgırıp (1539)

aybalta condo şıñgırıp (1612)

şıyrak: baldır

abişkanı şıyraktan (2339)

şilte-: sallamak, indirmek, hızla
vurmak, saptamak, hızla batırmak

şiltep iyse kılıcı (1593)

şire-: dolmak

uçuna bolot şiregen (1704)

şiş-: şişmek

başı şişip könöktöy (1824)

şişip catat torsoyup (1858)

şişik: şiş, şişlik

şişik basıp kalıptır (1987)

şor: sıkıntı, acı, keder, üzüntü

katıgün menin şorumdan (1146)

şum: kötü, fena

şolarda ötkön şum calgan (1305)

şumkar: şahin

ak şumkarın salam dep (708)

cemge toygon şumkarday (1678)

taac: taç

altın taacı kiygizip (426)

taala: yüce (allah'ın sıfatıdır)

alda taala kuduret (452)

alda taala kudaydın (965)

alda taala kuduret (1307)

alda taala kudaydın (1389)

alda taala kudaydın (1768)

alda taala kudaydın (2263)

taamayla-: tam nişan almak,
gezelemek, nişanı tutturmak

*taamaylap turup tars saydı
(1559)*

taanı-: tanımak, bilmek

töröm seni taanıdım (206)

taanıdım senin özüñdü (713)

kanişaydı taanıdı (1073)

taanıp alıp süyünüp (1075)

ünün taanıp çakırat (1873)

taanıbay curttun baarısı (2246)

taap-: bulmak, aramak

kaydan taap aldıñ dep (244)

taarın-: darılmak, küsmek

atasına taarınıp (990)

taazim: hürmet, saygı

taazim kılıp cügünüp (406)

taba: birinin kaygısına,
felaketine sevinme

aylasın kantip tabasın (1240)

kurmanbektı tabalbay (1765)

tabıl-: bulunmak

katın bolso tabılar (831)

çalga kaydan tabılar (834)

taga: dayı

bir tuugan mende taga çok (982)

*bir tuugan mende tagam çok
(1313)*

tak: 1. taht

altın takka mindim dep (401)

altın takka mingizip (427)

kan tagına mingizip (429)

altın takka mindim dep (450)

altın takta koykoyup (772)

takta olturat koykoyup (2257)

altın takka mingizip (2381)

kadimki takka mingizip (2393)

altın takka bolpoyup (2406)

2. taht, hükümdarlık makamı,
hükümdarlık

tak sulayman paygambar (1304)

tak-: takmak, tutturmak,
iliştirmek

altın kemer tagınıp (54)

moynuna tumar tagınıp (1022)

tüpök kılıp taktırgan (1714)

taka-: dayanmak, yaslanmak

tayanıp barıp takalıp (1629)

takalğan cerde turdu emi (1630)

takiya: kırgızlarda kadınların
eleçek adlı başlığın altına giydikleri
beyaz takke

takiyası bulaktap (536)

taksır: padişahlara
“hükümdarım, hünkârım, padişahım”
anlamlarında kullanılan ifade

aldayar taksır kanıbız (777)

takta: sedir anlamında
kullanılmıştır

taktaga töşök saldı emi (380)

taktaga töşök salışıp (1095)

taktaga töşök salıştı (2135)

taktaga töşök salışıp (2327)

tal-: bayılmak

talıp kaldı şilk etip (1415)

talıp kaldı tırpırap (1902)

talaa: tarla, arazi

seyil kılıp talaada (612)

talaada kördüm cüzüñdü (714)

talaada kaldı zırkırap (879)

talaada catat şilkıyıp (1790)

talaala-: çok akmak, sular seller
gibi akmak

kan agıp turdu talaalap (1128)

kan aksa senden talaalap (1174)

kan agıp turat talaalap (1787)

talık-: yorulmak

kırk cigiti talıktı (463)

talkala-: 1. kırmak, parçalamak

darbazañdı talkalap (705)

2. bozguna uğratmak

abıskanı talkalap (2362)

talp: pat, yassı bir şeyle
vurulduğunda çıkan ses

attan tüştü talp etip (1130)

attan tüştü talp etip (1898)

tamak: yemek

otuz eki tamaktın (256)

aş tamaktın baarisın (434)

ar tamaktan baş içip (598)

taman: ayak tabanı

baarın taman koydurup (257)

tamanın cerge tiygizbey (381)

tamanın cerge tiygizbey (582)

tamanın cerge tiygizbey (1091)

tamanın cerge tiygizbey (2325)

tamaşa: 1. eğlence

tamaşaga batkıla (900)

2. şaka

tamaşa kılğan sözümdü (2118)

tamçı: damla

közünön tamçı tamçılap (1854)

tamçıla-: damlamak, gözyaşı
dökmek

közünön tamçı tamçılap (1854)

tamız-: damlatmak

tamızba közdön caşımdı (1995)

tañ: şafak vakti

tañ sögüliüp atıptır (1203)

tanda-: seçmek, seçip almak

periden tandap alsam dep (140)

biröönü tandap minersiñ (916)

tap-: bulmak

seksenin bir küin tabamın (873)

konoruna cer tappay (1224)

ayrılıp seni tappaymın (1282)

ar coruguñ tappaymın (1284)

ala atıñdı tappaymın (1285)

eç argasın tappaymın (1287)

depkirin kantip tabamın (1444)

karap tappay ıylaşıp (1771)

caş çağımda tapkan dos (1884)

dosuñdun cayın tappadım (1966)

2. bilmek

kıyamattık tapkan dos (1850)

tapşır-: takdim etmek, sunmak,
vermek

tapşırđı öziün arbakka (34)

tapşırđım saga dep aytat (505)

tapşırđım seni arbakka (1234)

tapşıramın arbakka (1275)

alıp kelip tapşırđım (1405)

tapşırđı öziün arbakka (1526)

tapta-: at veya alıcı kuşları
eğitmek, ava hazırlamak

atıñdı karmap taptagın (719)

*balam kantip külük taptasın
(847)*

tara-: 1. taramak

kara çaçın taranıp (187)

2. dağılmak

on küngö açuuñ tarabay (750)

tarançı: serçe

tarançıça tırpırıp (1290)

tarançıça çırkırıp (1411)

tarap: taraf; ön, arka, sag, sol,
üst, alt vb yanların her biri

tört taraptı çalıptır (151)

tarat-: dağıtmak

askerdi kayra taratıp (651)

kelgende elge taratıp (2366)

taraza: terazi, zodyak üzerinde
başak'la akrep arasında bulunan
takımyıldızının adı

taraza cıldız batıptır (1204)

tars: tahta vb. bir şeye
vurulduğunda veya silah patlayınca
çıkan tok ve sert ses

too mıltığı tars etip (1474)

*taamaylap turup tars saydı
(1559)*

tart-: 1. durmak

katar tartıp cardanıp (248)

2. çekişmek, yarışmak

kökbörü tartıp astınan (529)

kökbörü kılıp tartışıp (619)

*oşondo kökbörü kılıp tartalı
(657)*

kökbörü tartıp oynoybuz (1479)

kökbörü kılıp tartışıp (1753)

erikse ulak tarttı emi (2180)

ak erkeçti tartışıp (2307)

3. çekmek, bir duyguyu içinde
yaşatmak anlamında kullanılır

kaygısın tartıp kuruduñ (784)

azabın tartıp sandaldım (1443)

kıyla azabın tartkan dos (1887)

kaygı tartkan candarsıñ (1961)

kıya tartıp öttü emi (2250)

4. getirmek, sunmak

kırk cigit keldi tartuuga (789)

5. çekmek

tartkanı kelgen turbaybı (861)

kıya tartıp kılıçın (1245)

cigitter tartıp açışıp (1514)

kayra tartıp alganda (1595)

sırtına tartıp caragan (1663)

tartıp koygon süröt cok (1693)

bura tartıp aldı emi (1731)

kötörüp tartıp kaldı emi (1733)

uraan tartıp burkurap (1747)

koş arkanım tarttırgan (1832)

kıyın tartıp catkan dos (1851)

anıktap tartıp alamın (1990)

katar tartıp cardanıp (2194)

6. hediye etmek

tartuuga berem başımdı (1994)

7. bir şeyin resmini yapmak

tuura tartıp aldırıp (2063)

kıya salıp tarttırıp (2157)

multığın tuura tarttırıp (2161)

8. durmak

katar tartıp cardanıp (2216)

9. çalmak (enstrüman)

surnay tartıp cez naydan (2219)

emi kerney tartıp birkaldap
(2315)

taruu: darı

taruuday bolup birkırıp (688)

taş: taş

carılbas kara taş boldu (39)

cüktöy taştar dırkırıp (686)

tuyagina tiygen taş (687)

kurbuluu taştıñ askası (1429)

tumşugun taşka tildirip (2349)

arkasın taşka tildirip (2351)

taşta-: bırakmak, atmak

osol kılıp taştıdım (2121)

tat-: tatmak, bir şeyden az miktarda yemek veya içmek

eçteme daam tatpadı (1822)

tattuu: tatlı, hoş gidecek bir biçimde, tatlılıkla

ölöyün desem can tattuu (2100)

tay: tay, bir yaşını doldurmuş at yavrusu

toguz cüz tay soydurup (266)

tündügünö tay soyup (596)

eki cüz tay soydurup (2375)

tay-: 1. vazgeçmek

bu düynödön tayasıñ (1244)

2. kaymak

eerinen köt tayıp (1563)

koldon tayıp ketet dep (1710)

taya-: varmak, ulaşmak

adırga çıktı tayanıp (1628)

tayanıp barıp takalıp (1629)

tayış: münakaşa

kança kündön tayıştım (1160)

taykı: zayıf, yetersiz

taykı calduu canı bar (804)

tegerekte-: çevirmek, kuşatmak

tegerektep oturup (260)

tegerektep aldı emi (1121)

tegerektep alıptır (1337)

teke: erkek keçi

tekedey közü caylanıp (795)

temin: at sürmek için ayaklarıyla atın böğrüne vurmak, tepinmek

teminse da tük bolbodu (1650)

temingi: üzenği kayışının alt kısmı, üzenği

temingisi kark altın (43)

temir: demir

temirlüü nayza kolunda (58)

temirden korgon salgın dep (85)

temirden korgon saldır dep (91)

kerege temir çoyundan (102)

temir çoyun çoğultup (103)

calañ temir saldırıp (122)

temirden kiyim kiygizip (670)

temirden kılğan korgondon (1055)

temir korgon içine (1093)

temirden kılğan korgondu (1120)

temirden kılğan şatıga (1213)

temiri içinde kaldı emi (1736)

temiri kaldı tıgılıp (1737)

temir nayza soylotup (1890)

alsañ bolot temirdi (1937)

temirin suurup alalbay (1938)

temirdi körüp ıyladı (1940)

nayzasının temiri (2012)

temir tüşsö kursağı (2014)

temteñde-: sendelemek, dengesi bozulmak, adımlarını şaşırarak

eşikke çıktı temteñdep (1422)

teñ: denk, eşit

eki kayış teñ tizgin (5555)

uzunun kırk kez teñegen (1703)

teñir: gök

teñir urgan oñbodu (1651)

teñtuş: arkadaş, yaşıit kimse

teñtuştarı körüşüp (577)

tepkedey: küçücük

tepkedey ceri kaldı emi (1122)

*tepkedey bolgon korgondun
(1338)*

tepkile-: tekmelemek, dövmek

kırk cigiti tepkilep (2292)

ter-: dermek, toplamak

cıldızdın baarı terilip (1200)

terek: kavak ağacı

*kozgolboy turgan terektey
(1802)*

teri: deri

kapa topos terisin (1713)

tespe: tespih

koluna tespe aldı emi (1207)

tez: çabuk olan, süratli

erte barıp tez kelgin (491)

tıgıl-: takılmak

bir kemerge tıgıldı (1133)

temiri kaldı tıgılıp (1737)

kemerge başı tıgılıp (1739)

tın-: solumak

atımdın canı tınıptır (2278)

tıñçı: basiretli ilerisini gören

toktop kelet tıñçısı (2311)

tırmak: tırnak

tırmagının uuçuna (1988)

tırpıra-: çırpınmak

kono kalıp tırpırap (1226)

tarançıça tırpırap (1290)

catıp kaldı tırpırap (1410)

baarısı ıylap tırpırap (1506)

talıp kaldı tırpırap (1902)

catıp kaldı tırpırap (2106)

tış: dış, bir şeyin dış cephesi

tışına altın sıylatıp (2057)

tıy-: durdurmak
közünön caşın tıybadı (1086)

tıyın: kurşun
carım tıyın olconu (1357)

tık: dik
ayagı menen tık turgan (807)
kuyruğu menen tık turgan (809)

tıkçıy-: dikleşmek, dik duruma
gelmek
eki kulak tıkçıyip (695)

til: söz
til albasa sabatkan (119)

til-: dilmek, ince ve yassı
parçalara ayırarak kesmek
karış ceri tilinip (1562)
tumşugun taşka tildirip (2349)
arkasın taşka tildirip (2351)

tilek: dilek, arzu, istek
tilegim kудay cetkirdi (209)
tilegim kудay berbedi (2095)

tilegin kудay berişip (2175)

tiril-: dirilmek

ölböy anık tirilip (2039)

tirilgeni bilinip (2040)

tirke-: eklemek

kagaz tirkep bat cazıp (672)

tirüü: diri, canlı

adamdı tirüü koyobu (367)

tirüü kantip kalabız (1380)

tirüü catat kurmanbek (2169)

tirüülöy baylap butunan (2345)

tiş: diş

mañday tişi küröktöy (285)

tiy-: 1. değmek, temas etmek

körünö saga tiyip (217)

tuyagina tiygen taş (687)

körünö calgız tiyeyin (1387)

tiygen ceri ırbagan (1709)

tiygen ceri ırbagan (1712)

*asmandan tiygen carkım bar
(1915)*

2. saplanmak

nayza tiyip cıgıldı (1132)

köndöylöy tiyip kalıptır (1985)

caza tiydi şekildiüü (2284)

tiygiz-: değdirmek,
dokundurmak

tamanın cerge tiygizbey (381)

tamanın cerge tiygizbey (582)

tamanın cerge tiygizbey (1091)

tamanın cerge tiygizbey (2325)

tize: diz, kaval, baldır ve uyluk
kemiğinin birleştiği yer

tizeleri oyulup (1809)

tizgin: dizgin

eki kayış teñ tizgin (555)

tokmok: tura, oyunda vurmak
için kullanılan düğümlemiş eşarp

tokmok saldı top oynop (261)

tokto-: 1. durmak

toktoy kalıp süylönüp (234)

toktoy tur dep bozdoşup (317)

kalmaktar toktop kalganı (666)

ok cılanday toktolup (801)

asabasın toktotup (1011)

kaçırıp çıktı toktoboy (1524)

çiñ kaçırıp toktolup (1635)

ayal kılıp toktoboy (1671)

sabır kılıp toktolup (1720)

toktop turgan kalmaktın (1741)

kurgurlar turat toktolup (1762)

şaarına toktolup (1773)

toktoy tursun şol cerde (1783)

kümbözü bütüp toktolup (2054)

toktop kelet tıñcısı (2311)

2. durmak, durulmak

kalmaktı körüp toktoldum (1268)

calgız turam toktolup (2099)

3. hayatta kalmak

duşmanı çok toktoldu (2412)

toktu: toklu, henüz
yavrulamamış koyun

toktu koy soydurup (264)

toku-: eyerlemek

atının baarın tokuşup (497)

attarıñdı tokunup (1343)

atiñdi baariñ tokungun (1347)

kökdönöñ attı tokunup (1391)

tokup turgun dep aytat (1456)

tol-: 1. doldurmak, yaşını, yılını bitirmek

beşke caşı tolgondo (8)

altıga caşı tolgondo (10)

cetige caşı tolgondo (12)

toguzga caşı tolgondo (16)

ongo caşı tolgondo (18)

2. bir duygunun güçlü etkisinde olan

körgöndö köñülü toluptur (156)

içimde tolgon arman köp (1311)

3. bir yerde pek çok eşya veya kimse toplanmak, kalabalık duruma gelmek

altın üygö toluptur (471)

4. sayıca çok olmak

tolup atkan külük bar (915)

5. süre, hesap tamamlamak

cıyırma küngö toluptur (1004)

cıldızdın astı tolgondo (1115)

tolukşu-: güzelleşmek, tam kıvamında olmak, tam zamanı olmak

segizinde tolukşup (14)

ton: elbise, giysi

ton kadırın bilelek (1441)

tonkoy-: diz çöktürmek

toñkoytup sayıp kaldı emi (1642)

toodoy bolup tonkoyup (2289)

too: dağ

kapa toonun boorunan (1102)

too multığı tars etip (1474)

toodoy kılıp cıydı emi (1634)

toogo çıgıp bardı emi (1641)

toodon karap turdum dep (1685)

toodoy bolup toñkoyup (2289)

toorul-: gözetlenmiş, kuşatılmış olmak

tooruldu birge tooruştuk (728)

tooruş-: birbirini takip etmek, birbirinin hareketini dikkatle gözetlemek

tooruldu birge tooruştuk (728)

torundu cerge tooruştuk (1353)

top: grup, insanların oluşturduğu topluluk

tobum menen baram dep (856)

top tobunan cıydım dep (1684)

topos: manda

kapa topos terisin (1713)

tor: hlk. doru: “tor at” (doru at)

tor kökülün cayıltıp (692)

torgoy: tarla kuşu

torgoy sayrap bıcırap (1222)

torsoy: şişmek

şişip catat torsoyup (1858)

toru: doru, yağız (at)

suratıp iydi toru attı (786)

surap keldik toru attı (790)

eç bolboso toru attın (844)

zorduk kılıp toru attı (848)

surap keldik toru attı (891)

berip kalsa toru attı (897)

kızıl toru kız alıp (1176)

tos-: 1. gelen birini karşılamak

tosup çıktı kamınıp (524)

astınan tosup barışıp (1078)

coldon tosup alalı (2213)

2. bir şeyin veya birinin yolunu kesmek, engellemek

arkan tosup çapkılap (2356)

totu: papağan

totu kuştay türlönüp (233)

toy: şenlik, şölen, ziyafet

eldi cıyıp toy kılıp (252)

köp mal soyup toy kılıp (2178)

tokson küünü toy kılıp (2385)

altınmış küünü toy kılıp (2388)

toy-: 1. beğenmek anlamında kullanılmıştır

sırtınan körüp toyuptur (158)

2. doymak

cemge toygon şumkarday (1678)

kança küünü toyguzup (2373)

töbö: baş, kafa

abışkanı töböge (951)

töbölüü: tepesi yüksek olan,
kubbeli, kümbetli

tört töbölüü kök çatır (1036)

tögül-: akmak

tögüldü közdön çaşımız (781)

közünün çaşı tögüldü (1134)

töö: deve

töö başına captırgan (1831)

kırk töönü soygun dep (1927)

*kırk töönün baarın kıram dep
(1930)*

eliüü töögö mal alıp (2183)

törö: efendi

törö bala kurmanbek (152)

töröm seni taanıdım (206)

kaçan töröm barasıñ (488)

törömö kabar salgın dep (674)

cürü töröm baralı (715)

cürü töröm attangın (718)

törösü kelip kubanıp (1018)

bügün töröm kelet dep (1035)

uturlayın dep törömdü (1043)

kayran töröñ bıkıldap (1139)

asıl törö kurmanbek (1243)

kayran törö inagım (1249)

asıl törö colborsum (1258)

kayran törö kurmanbek (1689)

töröl-: doğmak

bargan cılı törölgön (475)

töşök: döşek, yatak

taktağa töşök saldı emi (380)

bir künü töşök celpisem (872)

taktağa töşök salışıp (1095)

çoçup ketti töşöktön (1142)

belden töşök saldırıp (2030)

taktağa töşök salıştı (2135)

taktağa töşök salışıp (2327)

tulpar: hızlı at, asil at, savaş atı

eki tulpar cetelep (343)

cetelegen tulparday (1677)

ak tulpar atın miniptir (1838)

ak tulpar ürktü calt etip (1855)

*ak tulpar menen bolpoyup
(2129)*

ak tulparın cetelep (2136)

ak tulpardın moyununan (2287)

tulparlığın bildirip (2348)

tumar: muska

moynuna tumar tagınıp (1022)

agala barçın tumarım (1256)

cakamdağı tumarım (1261)

boy tumarı şıñgırap (1539)

tumşuk: burun

tumşugun taşka tildirip (2349)

tunar-: bulanmak, parlaklığını
ve açıklığını yitirmek

körböy közü tunarıp (1795)

körböy közü tunarıp (2075)

tur-: 1. durmak

alar tura bersin salamat (134)

toktoy tur dep bozdoşup (317)

cakşı turgun baarıñar (454)

ar kimdin turat sanaası (478)

teltoru at turat baylanıp (794)

mamıda turat baylanuu (802)

ayağı menen tik turgan (807)

kuyruğu menen tik turgan (809)

abişka turup kep aytat (910)

ayal kılıp turdu emi (948)

anda cata turuşsun (1013)

turgandin baarı tañ kalıp (1046)

kırka turat öbüşüp (1088)

içiñde turat buşmanıñ (1247)

sayrap turgan kükügüm (1251)

*kaygırbay turgan can eleñ
(1267)*

*taamaylap turup tars saydı
(1559)*

takalğan cerde turdu emi (1630)

baspay turup kaldı emi (1647)

atı turup kaldı emi (1654)

kurgurlar turat toktolup (1762)

akkan turup çakırat (1864)

kaydan kelip turasın (1870)

calgız turam toktolup (2099)

kalayık turup kep aytat (2230)

akkan turup kep aytat (2258)

*tura ber munday dep aytıp
(2320)*

azırak turdu duulaşıp (2410)

2. yardımcı fiil olarak
kullanıldığında hareketin devamlılığını
belirtir

aytıp turat sabılıp (218)

ugup turgun dep aytat (725)

karap turat bol koyup (774)

erigip turat entelep (813)

kan agıp turdu talaalap (1128)

kan agıp turat ciltıldap (1138)

tokup turgun dep aytat (1456)

kılçaya turgun dep aytat (1483)

kan agıp tur cilt etip (1556)

kan agıp turat ciltırap (1620)

karap turat koykoyup (1676)

toodon karap turdum dep (1685)

karap turat caldırıp (1690)

toktop turgan kalmaktın (1741)

toktoy tursun şol cerde (1783)

kan agıp turat talaalap (1787)

*kozgolboy turgan terektey
(1802)*

ayta turgan sözü cok (1810)

aytıp turgan saltım bar (1914)

karap tur dep karısın (2035)

3. ayağa kalkmak, doğrulmak

*kurmanbek turup kep aytat
(1291)*

tura kaldı canına (1951)

özü turat kaltırap (2026)

turna: turna, kuş türü

turna kanat cardanıp (1045)

turnabay: dürbün

ak turnabay kolunda (1050)

turnabayın saldı emi (1053)

turnabay menen karasa (1071)

turnabayın saldı emi (1981)

tuu: bayrak

tuu kötörüp türlönüp (348)

tuu-: doğurmak

aygır karap bee tuugan (806)

kulan karap bee tuugan (808)

tuugan: akraba

tuugandı körsö süyünüp (65)

tuugandın içi kubanıp (68)

aga tuugan aga ini (467)

tuugandıgın bilermin (507)

aga tuugan aga ini (589)

tuugandın baarın süyüntüp (682)

bir tuugan mende taga cok (982)

*bir tuugan mende tagam cok
(1313)*

*karaşkan tuugan cok boldu
(1438)*

tuuganı çoquu köp bolup (2371)

tuugandarı çalınıp (2390)

tuura: doğru, gerçek, hakikat

tuura tartıp aldırıp (2063)

mlıtıgın tuura tarttırıp (2161)

tuyak: toynak

tuyagina tiygen taş (687)

ala tuyak bee soyup (1908)

tuyagın cerge mlıtıp (1605)

tuygun: 1. beyaz atmaca

tuygunu karap kaldı emi (1054)

2. bilge, önde gelen

tuygundardın kelgenin (1104)

tügön-: tükenmek

tügönüp kalgan kanışay (1167)

tügöngön sayın tütögön (1597)

tügöngür: “yok olası, kahrolası”

anlamında kullanılır

tügöngür seni bilgemin (201)

tügöt-: tüketmek, bitirmek

tügötüp kuken küçögön (1598)

tülkü: mec. tilki, çok kurnaz
kimse

tülkü çımçır kanı çok (2359)

tün: gece

tünü künü col cürüp (511)

tün arıtıp mol cürüp (512)

karan tün başka salalı (637)

karan tün tüştü başıma (676)

kündür tündür col cürüp (962)

tünü künü col cürüp (996)

tün arıtıp mol cürüp (997)

tünü künü col cürüp (1003)

tündö catıp tüş körüp (1016)

tündö catıp tüş köröt (1124)

karan tün tüştü başına (1126)

tündö catıp tüş kördüm (1151)

karan tün tüştü başıma (1154)

karan tün tüşüp kalamın (1448)

tündük: akşam yemeği

tündüğünö tay soyup (596)

tüñül-: umudunu kesmek

körgön candan tüñülüp (409)

çımınday candan tüñülüp (1921)

kırk cigit candan tünüldü (1932)

adamdın baarı tüñülüüp (2369)

duşmandın baarı tüñülüüp (2417)

tüpök: mızragın ucuna takılan
püskül, tuğ

tüpök kılıp taktırgan (1714)

tür: tür, çeşit, cins

adamdın türü başka okşoyt (359)

türdö-: süslenmek, güzelleşmek

kıbıla közdöy türdönüp (1532)

aykırıp kelet türdönüp (1534)

kırk cigit menen türdönüp (2240)

kırk cigit menen türdönüp (2248)

türkük: 1. direk, ağaçtan veya
demirden yapılan uzun ve kalın destek

türkükkö atın bayladı (765)

2. mec. destekçi

sayaban kılğan türkügüm (1252)

türlön-: çeşitlenmek

ak kuuday bolup türlönüp (231)

totu kuştay türlönüp (233)

tuu kötörüp türlönüp (348)

tüş: düş, rüya

tüşümdö körüp kelgenim (202)

tündö catıp tüş körüp (1016)

kanişay tüştö biliptir (1021)

tündö catıp tüş köröt (1124)

tündö catıp tüş kördüm (1151)

tüşün aytıp salganı (1166)

tüşün corup kalganı (1168)

tüşün corup saldı emi (1182)

tüş-: 1. düşmek

suuga tüşüp atıptır (179)

suuga tüşüp kalıptır (186)

çıga tüştü nayzası (1729)

temir tüşsö kursağı (2014)

tüşö kalıp canladı (2336)

2. çıkmak

astına tüşüp barıştı (542)

colgo tüşüp çırkırap (1745)

3. düşmek, inmek

attan tüşüp alışıp (575)

tüşö kalıp şayladı (764)

attan tüştü talp etip (1130)

attan tüştü talp etip (1898)

attan tüşüp köröt dep (1975)

anısı tüşüp bardı emi (1726)

birö tüşö kaldı ele (1980)

tüşö kalıp atınan (2304)

4. gelmek

karan tün tüştü başıma (676)

karan tün tüştü başına (1126)

karan tün tüştü başıma (1154)

karan tün tüşüp kalamın (1448)

**5. bir yere gitmek üzere olmak,
başlamak**

kayra tüştü entelep (1327)

**6. kopmak, yerinden sökülme,
çıkma**

cılıp tüşüp kaldı emi (2013)

tüştü: öğle yemeği

tüştügünö koy soyup (595)

tütö-: yanma

tügöngön sayın tütögön (1597)

tüy-: düğümlemek, düğüm
yaparak bağlamak

belime tüyüp alayın (1433)

tüyül-: hızlı koşma

argımagın tüyültüp (684)

koyküröñdü tüyültüp (690)

ubada: vaat, söz

ubadan menen keldim dep (402)

ubayım: korku, endişe, dert

ubayımdı salganı (26)

ubayımdı curtuma (850)

uç: 1. bir şeyin baş veya son
noktası

nayzanın uçu bılkıldap (995)

ak belestin uçuna (1000)

nayzanın uçu cıltıldap (1114)

nayzanın uçu mülk etip (1555)

nayzanın uçu ilinip (1561)

2. bir şeyin kenarı, kıyısı

uçuna bolot şiregen (1704)

uç-: uçma

uçup kelip kalıptır (155)

kuştay uçup buralıp (165)

kalkıldap uçup kaldı emi (167)

uçup cürsö kuş eken (177)

calgız bardı al uçup (181)

uçkan kuş menen carışıp (761)

uçmak: cennet
uçmakta dooron sürsöm dep
(161)

uçmaktın cüzün körüptür (2277)

uçuk: sivri dağ tepesi, dağın zirvesi

ak uçuktuu senirdi (1936)

uk-: duymak, işitmek

uktum senin sözüñdñ (568)

kanişay ugup aldı emi (667)

ugup turgun dep aytat (725)

kanişay ugup aldı emi (667)

şariyattan men uktum (955)

bolboyt eken dep uktum (957)

moldolordon men uktum (958)

caman eken dep uktum (960)

dosunun sözüñ ukpadı (1843)

çakırğan sözdñ ugasıñ (1869)

anı ukkanda akkan dos (1897)

uktubu senin kulagın (2126)

ukmuştuu: harika, hayranlık verici, hayranlık uyandıran, hayran bırakan, mükemmel

ukmuştuu kelgen kuş eken (168)

ukmuştuu kaday beyit dep
(2154)

ulak: kökbörü oyunu

erikse ulak tarttı emi (2180)

astına ulak alışıp (2222)

ur-: 1. varlığına inanılan bir gücün öfkesine, gazabına uğramak

cin urganday mas bala (136)

kuday meni urgan beym (1894)

2. savaşmak, vuruşmak

katın menen uruşsam (649)

can ayabay uruşup (1468)

3. vurmak, yaralamak

oñdu soldu kamçı urup (1587)

4. vurmak, elini veya eliyle tuttuğu bir şeyi bir yere hızla çarpmak

teñir urgan oñbodu (1651)

uraan: nida

uraan tartıp burkurap (1747)

urgaaçı: kadın

urgaaçı münöz kız eken (169)

erkek menen urgaaçı (383)

urгааачи erkek oşonu (403)

katın menen urгааачи (2300)

urmat: saygı, hürmet, ihtiram

urmat kılıp *kubanıp* (2226)

urmatta-: saygı duymak, saygı göstermek, hürmet etmek

kanişaydı urmattap (292)

calpı curtu urmattap (2391)

usta: usta, belli bir zanaatla uğraşan, bir zanaatı meslek edinen emekçi, zanaatkâr

ustanı dayar aldırıp (92)

ustaların aldırıp (101)

tokson usta on balban (104)

bolcop usta aldırıp (120)

cayı kışı ceti usta (1705)

uturla-: karşılaşmak için gitmek, karşılamak

uturlayın dep törömdü (1043)

uturlap maga kelbeybi (2088)

uturlap calpı baralı (2212)

uu: avcılık

erten uuga baralı (610)

uuga çıgıp oynoşup (614)

uuç: avuç

tırmagının uuçuna (1988)

uul: oğul

kan kurmanbek uuluña (787)

calgız uuluñ burkurap (878)

uuluñ ölüp kaldı dep (2237)

calgız uuluñ ölüptür (2265)

uuluñ ölüp teltoru at (2269)

uuluñ ölüp kalıptır (2274)

uulum cakşı ölüptür (2276)

tokson uulu tokson kız (2376)

uula-: avlamak

kiyik uulap cürgöndö (154)

elik uulap cürörmün (837)

uyat: utanç, utanma

uyat kılıp salganıñ (2123)

uza-: uzanmak

arkan boyu uzargan (1594)

cele bolup uzargan (1596)

uzun: uzun

uzun colgo carabay (749)

uzunun kırk kez teñegen (1703)

uzununça bildirip (2061)

ükök: tahta sandık

arça ükök saldırıp (2066)

arçadan ükök catkırıp (2159)

ün: ses

çakırgan ünü okşodu (1791)

suunun ünü şarkırayt (1812)

ıylasa ünü barkırayt (1813)

ünün taanıp çakırat (1873)

ürk-: ürmek

ak tulpar ürkütü calt etip (1855)

ürkör: ülker, ülker yıldız
kümesi, süreyya

çıçayıp ürkör kerilip (1199)

ürpöy-: ürpermek

açuusu kelip ürpöyüp (936)

üst: üst, üzeri

şalı kilem üstünö (386)

kayamaktardın üstünö (1225)

nak üstünön çıkkanı (1845)

cer üstündö pendeden (1874)

kırk narımdın üstünö (1997)

al az bolso üstünö (1999)

üy: ev

altın üygö kirgizip (271)

altından kılğan ayçık üy (288)

cakuttap kılğan carık üy (289)

altınduu üygö kirem dep (299)

altın üygö kirgizip (389)

başka üygö kirdirip (395)

eköönü üygö çakırdı (400)

barganıñ üygö aytkın dep (412)

baarı üygö kayttı emi (415)

kırk bölök üygö kirgizip (431)

üyün közdöy kayttı emi (438)

calpı üygö bariñar (459)

altın üygö toluptur (471)

amması üygö kaytışıp (592)

anan üygö canalı (613)

üyündögü bir cigit (680)

kalganı üydö kamalıp (1517)

dosun üydö çok bolup (2098)

tokson baştuu ak üygö (2107)

emi üygö kirerde (2328)

ak saray üygö kirgizip (2382)

altınduu üyge kirdi emi (2397)

üylö-: üflemek, üfürmek

üylöp koygon çeektey (1823)

üylön-: evlenmek, yuva kurmak

(erkekler için)

aç buuraday üylönüp (932)

üylüü: evli, evli barklı,

evlenmiş, ailesi olan, bulunan

calgız üylüü bir kedey (624)

üzöngü: üzengi

üzöngü butta kağışıp (760)

zaar: zehir

zaarı çıgıp kalıptır (1989)

zambirek: zemberek, gülle veya

şarapnel atan büyük, ateşli silah

zambiregi kars etip (1475)

zar: 1. gerçekleşmemiş arzu,
ukde

kırk zarımdı bereyin (1998)

2. altın

kızıl altın zar alıp (2182)

epsiz kümüş zar alıp (2184)

zarp: dert

kedeyliktin zarpınan (778)

zayıp: hanım, eş

algan zayıbı bar eken (360)

zayıbın körüp tañ kalıp (361)

zeket: zekât

alman zeket üşürün (86)

zerik-: bunalmak, sıkılmak,
rahatsız olmak

dalayga cattı zerigip (609)

zırkıra-: sızlamak, sızlanmak,
yakınmak

talaada kaldı zırkırıp (879)

apası ıylap zırkırıp (894)

kalktın baarı zırkırıp (1419)

zor: çetin, zor

arañ zorgo aç a alat (115)

zorduk: baskı, zulüm, eziyet

zorduk kılıp toru attı (848)

zorduk kılıp alam dep (857)

zuula-: havayı yarıp geçen bir
ses çıkarmak

candın baarı zuulaşıp (2409)

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Çalışmada ilk olarak; Kiril harfli olan eser Latin harflerine aktarılmıştır. Harf aktarımı yapılan eser gerekli düzenlemeler ve incelemeler yapıldıktan sonra internet tabanlı TEBDİZ'e yüklenmiştir.

TEBDİZ veri tabanında bağlamsal dizini oluşturulup, sıklıkları ve tanıkları da beraberinde verilmiştir. Çalışma isimler ve fiiller olarak ikiye ayrılarak incelenmiştir. Ayrılan isim ve fiiller eserin söz varlığı başlığı altında tek anlamlı ve çok anlamlı sözcükler olarak ele alınmıştır. Tek anlamlı olan isim ve fiiller belirtilip, bu sözcüklerin listesi ve sıklıkları ortaya konulmuştur. Çok anlamlı olan isim ve fiiller ise aynı yöntemle ayırt edilip, aynı şekilde sözcükler ve sıklıkları belirtilmiştir. Çok anlamlı sözcükler başlığı altında verilen bu sözcüklerin çok anlamlılık sıklığı tespit edilmiş, bu sözcüklerin kaç anlamının olduğu ve bu anlamların kullanım sıklığı verilerle ortaya konulmuştur.

Sözlüklerde anlamını tespit edemediğimiz 18 sözcüğün bağlamsal anlamlarını, Kırgız Türkçesi sözlüklere katkı olarak şöyle sıralayabiliriz:

- *acat* (11), sözcüğü 'Tanrı'dan yerine getirilmesi beklenen dilek' anlamında kullanılmıştır.
- *depter* (11), sözcüğü 'kutsal kitap' anlamında kullanılmıştır.
- *acayıp* (1017), (1152) 'şaşırtıcı, tuhaf' anlamında kullanılmıştır.
- *agar-* (228), 'korku, heyecan vb. sebeplerle benzi sararmak' anlamında kullanılmıştır.
- *akıl* (98), (424), (483), (638) 'akla yakın, doğru, makul' anlamında kullanılmıştır.
- *alakan* (972), (1314) 'el, el açıp dua etmek' anlamında kullanılmıştır.
- *alkım* (570), (588), 'boyun' anlamında kullanılmıştır.
- *añulda-* (2309), 'çalmak, bir müziği dinlemeyi sağlayan aleti çalıştırmak' anlamında kullanılmıştır.
- *astı* (407), (529), (537), (539), (1078), (1918), (2222) 'ön, huzur, makam' anlamında kullanılmıştır. Aynı zamanda *astı* (542), 'arkasından gitmek' anlamında da kullanılmıştır.
- *aylan-* (565), 'aşırı sevgi ve hayranlık anlatan bir söz (kurban olayım)' anlamında kullanılmıştır.

- *borum* (1048), ‘çok güzel, çok değer verilen’ anlamında kullanılmıştır.
- *boytoy-* (1675), ‘hareketlerinde çocuğa benzemek; kımıldamak, yürümek’ anlamında kullanılmıştır.
- *caylan-* (795) ‘parlamak’ anlamında kullanılmıştır.
- *kılakta-* (535), ‘kendini beğendirmek amacıyla yapılan davranış, cilve, eda, naz yapmak’ anlamında kullanılmıştır.
- *sögül-* (1135), ‘sökülmek, kırılmak’ anlamında kullanılmıştır.
- *takta* (380), (1095), (2135), (2327), ‘sedir’ anlamında kullanılmıştır.
- *tıgıl-* (1133), (1737), (1739), ‘takılmak’ anlamında kullanılmıştır.
- *toy-* (158), ‘beğenmek’ anlamında kullanılmıştır.

Sözlüklerde bulunmayan bu sözcükler birer yeni madde başı olarak sözlüklerde kullanılabilir. Yeni anlamların tespit edilmesi şüphesiz Kırgız sözlükçülüğüne ve söz varlığına katkı sağlayacaktır.

- Eserde en çok kullanılan tek anlamlı sözcük yapısındaki fiiller *de-* (213), *ayt-* (115), *min-* (56), *öl-* (39) fiilleridir.
- Çok anlamlı sözcük yapısındaki fiillerden on sekiz farklı anlam sıklığı ile en fazla olan *al-* (130) ve *sal-* (109) fiilleridir.
- Eserde en çok kullanılan ve en çok tekrar edilen tek anlamlı sözcükler *at* (100) ve *cigit* (67) sözcükleridir.
- Çok anlamlı sözcük yapısındaki isimlerden iki farklı anlam ile sıklığı en fazla kullanılan *dos* (58), en fazla anlama sahip olan ise beş farklı anlamda kullanılan *can* (51) isimleridir.
- Tek anlamlı sözcük yapısında 659 isim tespit edilmiştir. Bu isimlerin sıklıkları toplamı 2255’tir
- Çok anlamlı sözcük yapısında 48 isim tespit edilmiştir. Bu isimlerin sıklıkları toplamı 680’dır
- Tek anlamlı sözcük yapısında 368 fiil tespit edilmiştir. Bu fiillerin sıklıkları toplamı 1415’tir
- Çok anlamlı sözcük yapısında 79 fiil tespit edilmiştir. Bu eylemlerin sıklıkları toplamı 1704’dür

➤ Eserin tamamına bakıldığında 707 farklı isim ve 447 farklı fiil incelenmiştir. Bu isimlerin sıklıkları toplamı 2935, fiillerin sıklıkları toplamı ise 3119'dır. Sonuç itibari ile 1154 farklı sözcük 6054 sıklıkta kullanılmıştır.

Tablo 5. İncelenen Sözcükler

İncelenen Sözcükler	Sayıları	Sıklık Sayıları
Tek Anlamlı Sözcük Yapısındaki İsimler	659	2255
Çok Anlamlı Sözcük Yapısındaki İsimler	48	680
Tek Anlamlı Sözcük Yapısındaki Fiiller	368	1415
Çok Anlamlı Sözcük Yapısındaki Fiiller	79	1704
TOPLAM	1154	6054

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (2015). *Türkçenin Sözcük Varlığı*. Ankara: Engin Yayınları.
- Arvas, A. (Dü.). (2019). *Kırgız destanları XVII: Kurmanbek destanı: (Sarıkunan Varyantı) / Anlatan: Sagınbek Dıykanbeyav (Sarıkunan)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Baytur, A. (1992). *Kırgız Tarihinin Leksikalleri* (Cilt 1). Bişkek: "Uçkun" Mamlekettik Konserni.
- Çengel, H. K. (2005). *Kırgız Türkçesi Grameri, Ses ve Şekil Bilgisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (1996). *Âşık Tarzı Şiir Geleneği İçinde Destan Türü Monografisi*. (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çobanoğlu, Ö. (2003). *Türk Dünyası Epik Destan Geleneği*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Demirel, H. (2010). *Türk destanlarında güzellik-destan-masal ve din unsurları ile yabancı destanlarda Türk kahramanları*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Ekici, M. (2002). Destan Araştırma ve İncelemede Kullanılan Bazı Terimler Hakkında. *Millî Folklor Dergisi* (54), 11- 18.
- Hudyakov, Y. (1992). "Enisey Kırgızdarının Tarihi", *Kırgızdar* (Cilt 1). Bişkek: Kırgızistan Yayınları.
- İbrayev, Ş. (1998). *Destanın Yapısı: (Kazak destanlarında insan, zaman ve mekân)*. (A. A. Çınar, Çev.) Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Kaya, D. (2015). *Kırgız Destanları*. Ankara: Salkım Söğüt Yayınları.
- Kıldıroğlu, M. (2013). *Kırgızlar ve Kıpçaklar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Köprülü, M. F. (1981). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul.
- Mukasov, M. (Dü.). (2013). *Kırgız Destanları 11 – Kurmanbek, Anlatan: Kalık Aliyev*. (U. Alimov, Çev.) Ankara: TDK Yayınları.
- Oğuz, M. Ö. (2004). Destan tanımı ve eski Türk destanları. *Millî Folklor*, 5.
- Osmonov, O. (2013). Eski Kırgızlar. (V. Kurban, Dü.) *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (3), 147- 166.
- Ömer, A. M. (2011). Bağlam Teorisi. *Bilimname* (20), 197.
- Öyke, C. (2004). Kırgızların Küçük Destanlarından Baktı Bolot. (Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Öztürk, F. (2007). Bakî Divanı Sözlüğü [Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük]. (Basılmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öztürk, F. (2008). İşlevsel Sözlük Ve Osmanlı Şiirinde Bağlam. *TURKISH STUDIES*, 326- 334.
- Sulti, R. (1988). *Edigey*. Ankara: Türksoy Yayınları.
- Şenödeyici, Ö. (2011). Nâ'ilî Divanı Sözlüğü [Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük]. (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şenödeyici, Ö. (2017). Üslup Çalışmaları Açısından Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlük Çalışmaları; Naili Örneği. *Litteraturca Dergisi*, 3, 282.
- Vardar, B. (2007). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Yudahin, K. K. (2011). *Kırgız Sözlüğü*. (A. Taymas, Çev.) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Elektronik Kaynak

https://tr.wikipedia.org/wiki/K%C4%B1rg%C4%B1zistan_tarihi, (Erişim Tarihi: 14.11.2020).

<http://sozduk.manas.edu.kg/>, (Erişim Tarihi: 2020)

Arşiv Kaynakları

Kırgız Bilimler Akademisi, El Yazıları Fonu, No: 785 (924).
Kırgız Bilimler Akademisi, El Yazıları Fonu, No: 46 (240).
Kırgız Bilimler Akademisi, El Yazıları Fonu, No: 667.

ÖZGEÇMİŞ

Kübra DEMİR KELEŞ, 17.09.1994 yılında İstanbul'da doğdu. İlköğretimini Fidan Demircioğlu İlköğretim Okulu'nda tamamladı. Eğitim hayatına Kazım Karabekir İmam Hatip Lisesi'nde devam etmiştir. 2013 yılında lisans eğitimi için Afyonkarahisar'a geldi. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümünde lisans eğitimine başladı. 2017 yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümünden mezun olmuştur. 2017 yılında "Pedagojik Formasyon Sertifika Programı"nı başarıyla tamamlamıştır. 2017-2018 eğitim öğretim yılında, "Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı"nda yüksek lisans eğitimine başlamıştır. 2021 yılında yüksek lisans eğitimini başarıyla tamamlamıştır.